

Päivi Hartikainen
Susanna Salonen
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Sosiaali- ja terveysalan ammattikorkeakoulututkinto
Sosionomi (AMK)-diakoni
Opinnäytetyö, 2019

**PELASTUSARMEIJAN PITÄJÄNMÄEN
ASUMISPALVELUYKSIKÖN MATALAN
KYNNYKSEN TYÖTOIMINTA –
OSALLISTUMISEN ESTEET JA TOIMINNAN
KEHITTÄMINEN**

TIIVISTELMÄ

Päivi Hartikainen & Susanna Salonen

Pelastusarmeijan Pitäjänmäen asumispalveluyksikön matalan kynnyksen työtoiminta – osallistumisen esteet ja toiminnan kehittäminen

114 sivua, 3 liitettä

Huhtikuu 2019

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Sosiaalialan ammattikorkeakoulututkinto

Sosionomi (AMK), diakoniatyö

Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää matalan kynnyksen työtoimintaan osallistumisen esteitä Pelastusarmeijan Pitäjänmäen asumispalveluyksikössä. Tavoitteena oli myös selvittää mikä asukkaita motivoi toimintaan, mitä tarpeita heillä on, ja miten matalan kynnyksen työtoiminta voi heidän näkemyksensä mukaan niihin tarpeisiin vastata. Tarkoituksena oli lisäksi selvittää, miten matalan kynnyksen työtoimintaa tulee kehittää, jotta se motivoi osallistumaan.

Opinnäytetyö oli laadullinen tutkimus, jonka tutkimusmenetelmänä oli teemahaastattelu. Haastatteluihin osallistui kymmenen henkilöä ja ne toteutettiin yksilöhaastatteluina. Pitäjänmäen asumispalveluyksikkö valikoi haastateltavat niistä asukkaista, jotka eivät sillä hetkellä osallistuneet matalan kynnyksen työtoimintaan tai osallistuvat siihen vain harvoin. Tutkimusaineiston analyysimenetelmänä käytettiin teemoittelua.

Matalan kynnyksen työtoimintaan osallistumiselle nimettiin useita esteitä. Eniten mainittuja esteitä olivat rahallisen korvauksen riittämättömyys sekä toiminnan sisältö, jota ei koettu riittävän mielenkiintoiseksi. Esteeksi muodostui myös epätietoisuus tai väärä uskomus työosuusrahan vaikutuksista. Osallistumisen esteiksi mainittiin myös ansiotyöhön pyrkiminen, parisuhde, vankilassa olo ja liian vaikeat työtehtävät. Päihteiden käyttö tai terveydelliset tekijät nimettiin osallistumisen esteeksi vain harvoin.

Osallistumista mahdollistavat tekijät olivat pääosin käännteisiä osallistumisen esteille. Rahallisen korvauksen lisäksi ehdotettiin myös muita aineellisia hyvityksiä toimintaan osallistumisesta. Haastateltujen motiivit osallistumiseen liittyivät sekä ulkoisiin tekijöihin että työtoiminnan sisältöihin. Huono-osaisuus, toimeentulon niukkuus ja osattomuuden kokemukset vaikuttivat haastateltujen tarpeisiin ja elämään kokonaisvaltaisesti.

Matalan kynnyksen työtoiminnan kehittämisessä painottuivat toiminnan uudelleen määrittelyn tarve, viestintä ja tiedottaminen, asukkaiden osallisuuden ja vahvuuksien huomiointi, toiminnan mahdollisuus väylänä eteenpäin, arviointi- ja palautejärjestelmän kehittäminen, yhtenevän tavan luominen toiminnan esittelyyn sekä toiminnan koko yhteisöä hyödyttävä merkitys.

Asiasanat: Pelastusarmeija, matalan kynnyksen työtoiminta, asunnottomuus

ABSTRACT

Päivi Hartikainen & Susanna Salonen

Low-Threshold Work Activities Organized by Salvation Army Pitäjänmäki – obstacles for participation and developing of activities

114 p., 3 appendices

April 2019

Diaconia University of Applied Sciences

Bachelor's Degree Programme in Social Services, Option in Diaconal Work

Bachelor of Social Services

The objective of the thesis was to ascertain obstacles of participation for low-threshold work activities in the housing service unit of the Salvation Army Pitäjänmäki. The goal was also to find out what motivates residents, what needs they have and how low-threshold work activities could equate their needs from their view. Additionally, it was important to examine how low-threshold work activities should be developed to motivate more individuals to participate.

The thesis was a qualitative study and the research method was a theme interview. Ten residents took part in this case study and interviews were executed individually. The housing service unit selected interviewees among those residents who do not participate or participate only rarely in low-threshold work activities. The research material of this study was analysed by using thematising.

As a result, many obstacles were appointed to prevent participation for low-threshold work activities. Most respondents concluded financial compensation to be insufficient and the content of low-threshold work activities was discerned uninspiring. Other factors named by interviewees were e.g. seeking other employment opportunities, commitments to ongoing relationships, concurrent prison sentences and overly challenging assignments. Alcohol and other intoxicants as well as health problems were mentioned as obstacles seldomly.

The factors enabling participation were mainly contradictory obstacles. Along with money, interviewees suggested other material reimbursements. Motives for participation were related both to extrinsic motivation and the content of activities. Disadvantageous, poverty and experiences of exclusion effect resident's needs and their lives comprehensively.

In developing low threshold work activities, the focus was on communication, informing and redefining activity. Increasing the involvement of residents and regarding their strengths was significant as well. Activities should be considered as a path to proceed and the feedback system needs to be improved. Creating an in-line way to introduce activities turned out as a necessary act and residents adduced the important of finding contents and meaning for low threshold work activities which benefits the whole community of the unit.

Keywords: Salvation Army, low threshold work activities, homelessness

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
2 OPINNÄYTETYÖN TEOREETTINEN VIITEKEHYS.....	7
2.1 Pelastusarmeija ja sosiaalinen työ	8
2.2 Asunnottomuus ja Asunto ensin -periaate.....	11
2.3 Osallisuus ja yhteisöllisyys yksinäisyyden ehkäisijöinä	15
2.4 Syrjäytyminen, huono-osaisuus ja köyhyys Suomessa.....	18
2.5 Riippuvuus ja päihteet.....	21
2.6 Motivaatio, arvot ja tarpeet.....	25
2.7 Matalan kynnyksen työtoiminta	30
3 AIHEESEEN LIITTYVÄT AIKAISEMMAT TUTKIMUKSET	36
4 OPINNÄYTETYÖN TAVOITE JA MENETELMÄT	40
5 PROSESSIN KUVAUS	42
5.1. Tutkimusympäristö ja kohderyhmä.....	44
5.2. Tutkimuksen validiteetti ja reliabiliteetti	46
6 TULOKSET	50
6.1. Arki.....	50
6.2. Matalan kynnyksen työtoiminta Pitäjänmäessä.....	54
6.3. Osallisuus ja yhteisöllisyys	65
6.4. Motivaatio ja haastateltujen vahvuudet	70
6.5 Terveys ja päihteet.....	73
6.6 Arvot ja tarpeet.....	76
6.7. Matalan kynnyksen työtoiminnan kehittäminen Pitäjänmäessä	83
7 JOHTOPÄÄTÖKSET	89
7.1 Osallistumisen esteet: haastateltavien näkemykset työtoiminnasta	89
7.2 Osallistumista estävät tekijät haastateltavien elämässä.....	92
7.3 Osallistumisen esteet verrattuna vuoden 2017 kyselyyn.....	95
7.4 Osallistumista lisäävät tekijät: motivaatio, palkkiot ja yhteisöllisyys	96
7.5 Toiminnan kehittäminen – toiminnan määrittely ja viestintä	100

7.6 Toiminnan kehittäminen osana kuntoutumisen polkua.....	102
7.7 Toiminnan kehittäminen asukkaiden arki huomioiden.....	104
7.8 Toiminnan kehittäminen yhdessä asukkaiden kanssa	107
8 POHDINTA JA ARVIONTI	110
LÄHTEET.....	114
LIITE 1. TEEMAAHAASTATTELURUNKO	122
LIITE 2. HAASTATTELUKUTSU ASUKKAILLE.....	125
LIITE 3. HAASTATTELU JA TUTKIMUSSUOSTUMUS	126

1 JOHDANTO

Tämä opinnäytetyö käsittelee Suomen Pelastusarmeijan säätiön Pitäjänmäen asumispalveluyksikön matalan kynnyksen työtoimintaa. Yksikkö avattiin vuonna 2011 ja sen palvelut on suunnattu tuen tarpeessa oleville pitkäaikaisasunnottomille. Yksikössä toteutetaan matalan kynnyksen työtoimintaa, jonka tavoitteena on asukkaan voimavarojen vahvistaminen, itsetunnon kohentaminen sekä haittatekijöiden lieventäminen toiminnallisin menetelmin. (Pelastusarmeija. Asumispalvelu; Pelastusarmeija. Asumispalvelu. Työtoiminta.) Työtoiminnan tehtäviin kuuluvat alihankintatyöt, toimitilahuolto, ympäristöhuolto, remonttiryhmä ja kanttiinin työt. Jatkossa opinnäytetyössä käytetään käsitettä Pitäjänmäki tarkoittamaan Pitäjänmäen asumispalveluyksikköä. Matalan kynnyksen työtoimintaan viitataan lyhyemmin termillä työtoiminta.,

Opinnäytetyö on laadullinen tutkimus, jonka tavoitteena on tutkimuksen tilaajan eli Pelastusarmeijan toiveen mukaisesti, selvittää matalan kynnyksen työtoimintaan osallistumisen esteitä Pitäjänmäessä. Tutkimusmenetelmänä oli teemahaastattelu ja haastatteluihin osallistui 10 yksikön asukasta. Pitäjänmäessä asuu 112 henkilöä, joista vain noin 20 % osallistuu matalan kynnyksen työtoimintaan. Matalan kynnyksen työtoiminnasta on tehty kyselytutkimus Pitäjänmäessä (Tyrväinen 2017), jonka tulokset ovat olleet pohjana tämän tutkimuksen rakentumiselle.

Pitäjämäessä tehty kysely liittyi TOIMEKAS-hankeeseen, joka on osa ympäristöministeriön Asunnottomuuden ennaltaehkäisyn toimenpideohjelma AUNE:a (2016-2019). AUNE:n päämääränä on liittää asunnottomuustyö entistä laajemmin osaksi syrjäytymisen ehkäisemisen kokonaisuutta. AUNE tavoittelee asunnottomuuden vähenemistä vahvistamalla asunnottomuuden ennaltaehkäisyä ja torjumalla asunnottomuuden uusiutumista. (Karppinen 2018, 2–3.)

TOIMEKAS (2017–2020) on usean toimijan yhteishanke, jonka tavoitteena on aikaansaada jäsentynyt sosiaalisen kuntoutuksen toiminnallinen kokonaisuus asunnottomien asumispalveluihin. Hanke pyrkii tukemaan entisten asunnottomien osallisuutta yhteiskuntaan, parantamaan työllistymisen edellytyksiä sekä selvittämään työllistymis- ja kuntoutuspolkuihin liittyviä kannustinloukkuja. Hankkeen tärkeänä tavoitteena on lisäksi kehittää matalan kynnyksen työtoimintaa ja etsiä ratkaisuja asukkaiden toimintaan osallistumisen esteille. (Asunto ensin 2018. AUNE- hankkeet.)

Tutkimuksen aiheen ja yhteistyökumppanin valintaan vaikuttivat Pelastusarmeijan pitkä sosiaalisen työn historia ja sen lähtökohtana oleva kristillinen lähimmäisenrakkaus. Vaikka työ kohdistuu yhteen yksikköön ja tiettyyn kohderyhmään, nähdään opinnäytetyö tilaisuutena tutkimuksen tekijöiden kokonaisvaltaiseen oppimiseen ja kehittymiseen. Huono-osaisuus, päihteet ja osallisuuden teemat koskettavat useita sosiaalialalla työskenteleviä ja myös tämän tutkimuksen tekijöitä tulevana diakoniatyöntekijöinä.

Tutkimuksessa, sen toteutuksessa ja raportoinnissa pyritään ilmentämään kristillistä käsitystä kaikkien luovuttamattomasta ihmisarvosta. Tämä kaiken perustana oleva ajatus löytyy diakonian viranhaltijan ydinosamiskuvauksesta: ”Jumalan kuvana ihmisarvo on ehdotonta, jakamatonta ja kaikille yhtäläistä. Sitä ei voi menettää eikä sitä voi ansaita” (Sakasti 2010) sekä Pelastusarmeijan opin käsikirjasta (2016, 65): ”Tämä toimintaperiaate kattaa kaikkien ihmisten arvon ja loukkaamattomuuden – ihmisten, jotka on luotu Jumalan kuvaksi”.

2 OPINNÄYTETYÖN TEOREETTINEN VIITEKEHYS

Tutkimukseen liittyvien käsitteiden kirjo on laaja. Pelastusarmeija organisaationa ja sen historia on kuvattu osana diakonista kontekstia ja tutkimuksen taustaa. Pitäjänmäen osalta perehdytään tarkemmin matalan kynnyksen työtoimintaan, sen sisältöön ja toimintaperiaatteisiin, sekä matalan kynnyksen ja työtoiminnan käsitteisiin yleisesti. Matalan kynnyksen työtoiminnan tavoitteiden mukaisesti osallisuuden ja yhteisöllisyyden käsitteet ovat keskeisessä asemassa teorian viitekehksessä. Koska kyseessä on pitkäaikaisasunnottomille suunnattu tuetun asumisen palvelu, on perusteltua tarkastella myös asunnottomuutta ilmiönä sekä Asunto ensin -periaatetta, jonka mukaan yksikkö toimii.

Käsitteiden valintaan vaikutti myös Pitäjämäessä aikaisemmin tehty matalan kynnyksen työtoimintaa käsittelevä kysely. Syksyllä 2017 toteutettu kysely liittyi TOIMEKAS-hankkeeseen, jossa asukkaat jaoteltiin sekä matalan kynnyksen työtoimintaan osallistujiin, että osallistumattomiin tai harvoin osallistuviin. Kyselyyn vastasivat kaikki matalan kynnyksen työtoiminnan osallistujat ja 25 niistä asukkaista, jotka eivät osallistu tai osallistuvat harvoin työtoimintaan. Kyselyssä kartoitettiin syitä osallistumattomuudelle ja saatiin osallistujilta tietoa työtoimintaan osallistumisen motiiveista. (Tyrväinen 2017.)

Päihteet ovat koskettaneet monia ja ovat yhä osa usean yksikön asukkaan elämää. Pitäjänmäessä tuetaan päihteettömyyttä sekä pyritään minimoimaan päihteiden käytöstä johtuvia haittoja, vaikka asukkailta ei edellytetä päihteettömyyttä. Päihderiippuvuuden ja sen vaikutusten ymmärtäminen oli näin ollen oleellista. Tutkimuksessa kartoitettiin haastateltavien päihteiden käyttöä, koska sillä oletettiin olevan merkitystä heidän elämäntilanteeseensa sekä mahdollisesti matalan kynnyksen työtoimintaan osallistumiseensa. Asunnottomuus ja päihteet ovat usein kytköksissä toisiinsa altistaen huono-osaisuudelle ja köyhyydelle, joita teoriaosuudessa tarkastellaan myös.

Tutkimuksen ensisijaisen kysymyksen koskiessa matalan kynnyksen työtoimintaan osallistumisen esteitä Pitäjänmäessä, on tärkeää perehtyä motivaatioon toiminnan ohjaajana. Motivaation ollessa monitahoinen ja jatkuvasti muutoksessa oleva prosessi, tarvitaan tietoa niistä asioista, jotka näitä henkilöitä yleensä motivoivat toimintaan, mitkä ovat heidän vahvuutensa ja millaisia tarpeita heillä on. Valintoja ohjaavina tekijöinä myös arvot saavat oman alalukunsa.

2.1 Pelastusarmeija ja sosiaalinen työ

Pelastusarmeija on kansainvälinen, kristillinen hyväntekeväisyys- ja avustusjärjestö, jonka perustivat William ja Katherine Booth Englannissa vuonna 1865. Alun perin Itä-Lontoon Kristillinen Lähetys (nykyinen Pelastusarmeija) pyrki pelastamaan asunnottomia, työttömiä ja katulapsia sekä työllisti niitä, joita muut seurakunnat eivät suostuneet ottamaan vastaan, eli rikollisia, entisiä päihdeongelmaisia sekä katunaisia. Boothien toiminta perustui vahvaan luottamukseen Jumalaan, raittiusaatteeseen sekä pyrkimykseen sukupuolten täydellisestä tasa-arvosta. (Pelastusarmeija. Historia.)

Kristillisen Lähetyksen missiona oli käydä sota ihmisten ja yhteiskunnan pahuutta vastaan. Järjestö omaksui armeijakielestä sanoja käyttöönsä pelastussodan innoittamana, ja vuonna 1878 otettiin käyttöön sen nykyinen nimi Pelastusarmeija. Pelastusarmeijalla oli Englannissa useita aikaansa edellä olevia työskentelymalleja, kuten työnvälitystoimisto, ensisuoja ja asuntoloita, köyhien pankki, erilaista kierrätystoimintaa sekä reilun kaupan periaattein toimivia yrityksiä. Järjestö kohtasi suurta vastustusta, sillä sotilaallinen järjestys, huomiota herättävä evankelioimistyyli, erilainen musiikki, sekä naispappeus olivat ihmisille vieraita. Vastustuksesta huolimatta järjestö jatkoi toimintaansa ja levisi nopeasti ympäri maailmaa. Nykyisin Pelastusarmeijan sosiaalista auttamistyötä tehdään 131 maassa. (Pelastusarmeija. Historia.)

Pelastusarmeija aloitti toimintansa Suomessa vuonna 1889. Myös Suomessa Pelastusarmeijan toiminta herätti aluksi vastustusta, eikä senaatti hyväksynyt

järjestön rekisteröintihakemusta ennen vuotta 1906. Virkapuvut ja omat jumalanpalvelukset kiellettiin, ulkomaalaisia järjestön työntekijöitä karkotettiin maasta ja muutama järjestön upseeri vangittiin. Kansakunnan hyväksynnän Pelastusarmeija sai maassamme sotien aikana. Tähän vaikutti mm. heidän laaja-alainen työnsä evakkojen parissa. (Pelastusarmeija. Historia.)

Ensimmäisen yömajansa Pelastusarmeija avasi Helsinkiin vuonna 1908. Kansankodiksi nimetty yömaja oli tarkoitettu kodittomille miehille ja siellä oli 110 makuusijaa. Tarve Kansankodille oli ilmeinen, sillä yömaja oli täynnä lähes toiminnan alusta alkaen. Kansakodin perustamisen jälkeen sen toimintakenttä laajeni nopeasti työttömien miesten työllistämiseen, ja ensimmäisen halkotarha perustettiin yömajan yhteyteen vuonna 1909. Sen osoittauduttua toimivaksi järjestelmäksi, perustettiin jo seuraavana vuonna toinen. Siitä muodostui vielä edellistä suurempi työllistäjä, ja tarhalla työskenteli päivittäin 60–100 miestä hevosineen. (Salminen 2008, 11–20.)

Toisen tarhan läheisyyteen perustettiin työkoti, jossa oli tilaa n. 25 miehelle, ”jotka olivat vajonneet niin syvälle juoppouteen, että heidän oli vaikea pysyä kuivilla”. 1900-luvun alun päihdehoitometodit olivat ankaria: miehet eivät saaneet rahaa tekemästään työstä halkotarhalla, vaan työkodin johtaja antoi heille sen sijaan katon päälle, ruokaa sekä vaatteita. Työkoti oli jälkikäteen ajateltuna Pelastusarmeijan ensimmäinen päihdeongelmaisten hoitokoti. (Salminen 2008, 11–20.)

Työllistymistä pyrittiin tukemaan näin jo Pelastusarmeijan alkuvaiheessa, sillä työttömyyttä ja alkoholismia pidettiin köyhyyden suurimpina aiheuttajina. Toiminta-ajatuksena oli, että työhön kykeneviä autettaisiin heidän oman työnsä kautta, ei almujen. Lähtökohtana oli lisäksi köyhien aseman pysyvä parantaminen, ja tavoitteena oli auttaa perheitä ja yksilöitä kuntoutumaan kykeneviksi huolehtimaan itse itsestään. Taloudellisen avun lisäksi tärkeässä asemassa oli hengellinen auttaminen. Evankelioimistyön avulla toivottiin ihmisten kääntyvän Jumalan puoleen ja turvaavan siten pelastumisensa. Aineellisen avun antamista ei silti vähätelty, vaan se nähtiin osana evankeliumia. (Peltola 1988, 57, 62.)

Pelastusarmeijan rooli yhteiskunnallisessa työssä on edelleen merkittävä. Organisaation avustustyö ulottuu kaikkiin ikäryhmiin ja kattaa Suomessa 24 paikkakuntaa. Pelastusarmeija painottaa toiminnassaan ihmisen kokonaisvaltaista auttamista, ja kertoo verkkosivuillaan, että hengellinen ja sosiaalinen työ kulkevat käsi kädessä. Järjestö on toiminnan alusta alkaen tähdännyt sosiaaliseen oikeudenmukaisuuteen ja työskennellyt erityisesti heikommassa asemassa olevien hyväksi. Taustalla vaikuttavina arvoina ovat kristillinen lähimmäisen rakkaus ja ihmisarvon kunnioittaminen. Avustustyö ei sisällä ehtoja vakaumuksellisuudesta. (Pelastusarmeija. Hyväntekeväisyysjärjestö.) Pelastusarmeijan sosiaalisessa työssä voidaankin nähdä paljon yhtäläisyyksiä Suomen evankelis-luterilaisen kirkon diakoniatyöhön.

Tänä päivänä Pelastusarmeijan asunnottomille suunnatusta sosiaalisesta työstä ja palveluista vastaavat Suomessa pääsääntöisesti koulutettu sosiaali- ja terveysalan henkilökunta. Palvelut toteutetaan ostopalveluina, joiden tilaajana on kunta. Näin on myös Helsingissä, jossa Pelastusarmeijan asumispalveluyksiköt tarjoavat asunnon ja asumisen tukipalvelut yhteensä noin 400:lle henkilölle. Pelastusarmeijan asumispalveluiden tavoitteena on turvata asukkailleen ihmisarvoisen elämän edellytykset, joihin kuuluvat olennaisesti oma koti sekä kokemus osallisuudesta omaan elämään, yhteisöön ja yhteiskuntaan. Henkilökunnan tehtävänä on turvata asuminen haasteista huolimatta sekä ohjata ja tukea asukkaita päivittäisissä sosiaalisten ja terveydellisten ongelmien ratkaisemisessa. (Pelastusarmeija. Asumispalvelu; Pelastusarmeija. Yleistä. Vuosikertomus 2016.)

Pelastusarmeijan Helsingin asumispalveluissa on yhteensä kolme asumispalveluyksikköä, joista Pitäjänmäki on yksi. Pitäjänmäessä työskentelee tällä hetkellä 25 työntekijää: yksikön johtaja, vastaava ohjaaja, 11 ohjaajaa, viisi sosiaaliohjaajaa sekä yksi vastaava sosiaaliohjaaja, fysioterapeutti, kolme työvalmentajaa, sairaanhoitaja sekä toimistos sihteeri. Työntekijät sitoutuvat työssään kyseisen toimintayksikön toiminta-ajatukseen sekä Pelastusarmeijan

toiminnan peruseriaatteisiin. (Hanna Tyrväinen, henkilökohtainen tiedonanto 5.3.2019.)

Pitäjämaässä asukkaita tuetaan heidän jokapäiväisessä elämässä kunkin oman palvelusuunnitelman mukaisesti. Asumisen tukeen sisältyy mm. sosiaaliohjausta ja muuta asiointiohjausta, lääkehoitoa, fysioterapiaa, ravitsemus- ja hygieniaohjausta sekä kodinhoitoon liittyvää ohjausta. Työ sisältää runsaasti yhteistyötä eri verkostojen kanssa, ja asukkaalle hankitaan tarvittaessa erilaisia palveluita, kuten kotihoitoa, kauppakassi-palvelua, siivousta, psykiatrian avopalveluita sekä päihdepalveluita. (Hanna Tyrväinen, henkilökohtainen tiedonanto 5.3.2019.)

2.2 Asunnottomuus ja Asunto ensin -periaate

Asunnottomuus on moniulotteinen, asuntotoimen sekä sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistyötä edellyttävä ongelma, joka koskettaa sekä yksilöitä että koko yhteiskuntaa (Granfelt & Hynynen 2005, 159). Asunnottomuus on globaali ilmiö ja sitä on historiassa tutkittu ja selitetty eri tavoin. Tutkimuksessa painottuvat asunnottomuus- käsitteen määrittely, asunnottomuuden yleisyyden selvittäminen sekä asunnottomuuteen johtavien syiden ymmärtäminen. Asunnottomuuden määrittely on tärkeää, koska se rajaa tutkimuksen kohteen, ilmiön laajuuden sekä tulokset. EU:ssa ei ole toistaiseksi löydetty yhteisiä määritelmiä asunnottomuudelle ja eri maissa on käytössä erilaisia määritelmiä. (Busch-Geertsema ym. 2010, 10, 48.)

Varhainen tutkimus keskittyi selittämään asunnottomuutta yksilöllisillä tekijöillä ja käytöksellä, kuten mielenterveys- ja päihdeongelmilla. 1980-luvulla asunnottomien määrän yhä kasvaessa Isossa-Britanniassa ja Yhdysvalloissa, yksilöiden ominaisuuksista ja toimintamalleista siirryttiin etsimään selityksiä rakenteellisista tekijöistä, kuten asunto- ja työmarkkinoista, sosiaaliturvasta, köyhyydestä ja perherakenteiden muutoksesta sekä kohtuuhintaisten asuntojen puutteesta. (Busch-Geertsema ym. 2010, 10–13.)

Rakenteelliset seikat eivät kuitenkaan onnistuneet yksinään selvittämään miksi vain osa työttömyydestä, köyhyydestä tms. kärsivistä joutui asunnottomaksi. Asunnottomuus alettiin ymmärtää tulokseksi dynaamisesta vuorovaikutuksesta yksilön ominaisuuksien ja rakenteellisten muutosten välillä: rakenteelliset tekijät muokkaavat olosuhteet, joissa asunnottomuutta esiintyy, jolloin henkilöt, joilla on erilaisia ongelmia, ovat haavoittuvaisempia talouden ja yhteiskunnan epäsuotuisille kehityskuluille. Tämä ymmärrys loi laajan käsitteellisen viitekehyksen, jonka puitteissa asunnottomuutta nykyisin tutkitaan. (Busch-Geertsema ym. 2010, 10– 13.)

Asunnottomuutta ei siis nähdä ainoastaan yksilön omien epäedullisten valintojen seuraukseksi, vaan siihen vaikuttavat monet asiat. Tutkimuksissa on löydetty erilaisia tekijöitä, jotka yhdessä rakenteellisten seikkojen kanssa kasvattavat henkilön riskiä joutua asunnottomaksi. Näitä ovat traumaattiset elämäkokemukset, eri laitoksissa kasvaminen ja eläminen (esimerkiksi lastensuojelu-, päihdehoito-, tai psykiatrisen laitoksen ja vankilan), opiskeluiden keskeytyminen, työttömyys, velkaantuminen, päihdeongelmat, avioero tai muut perheongelmat, psyykinen sairaus sekä sosiaaliset vaikeudet omassa toimintaympäristössä. Maahanmuuttajilla on myös kohonnut riski asunnottomuuteen. (Rautiainen 2010, 3–4.)

Suomessa ARA eli asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus, on laatinut kunnille ohjeistuksen, joiden mukaan kunnat keräävät tietoja asunnottomien määrästä ja ARA julkaisee vuosittaiset tilastot asunnottomuudesta. Määritelmän mukaan asunnottomia ovat ihmiset, joilla ei ole omaa asuntoa (vuokra- tai omistusasuntoa) ja jotka elävät joko ulkona, porrashuoneissa tai ns. ensisuojuissa. Asunnottomia ovat myös asuntoloissa, majoitusliikkeissä tai huoltokotityyppisissä asumispalveluyksiköissä asuvat, kuntouttavissa yksiköissä, sairaaloissa tai muissa laitoksissa asuvat sekä tilapäisesti ystävien ja sukulaisten luona asunnon puutteen vuoksi asuvat. (ARA 2018. Asunnottomat 2017.)

Pitkäaikaisasunnoton on ARA:n määritelmän mukaisesti henkilö, jolla on asumista olennaisesti vaikeuttava terveydellinen tai sosiaalinen ongelma, kuten

velka-, päihde- tai mielenterveysongelma. Pitkäaikaisasunnottoman asunnottomuus on pitkittynyt tai uhkaa pitkittyä tavanomaisten asumisratkaisujen toimimattomuuden ja sopivien tukipalvelujen puuttumisen vuoksi. Asunnottomuuden ajatellaan olevan pitkäaikaista, kun se on kestänyt vähintään yhden vuoden tai henkilö on ollut useasti asunnottomana viimeisen kolmen vuoden aikana. (ARA 2018. Asunnottomat 2017.)

Suomessa asunnottomuuden ilmeneminen on muuttunut aikojen saatossa siten, että aikaisemmin asunnottomat muodostuivat maaseudun kodittomasta väestöstä, kun taas nykyisin asunnottomuus keskittyy vahvasti suuriin kaupunkeihin. Kaupungistumisen myötä tapahtui toinen suuri yhteiskunnallinen muutos, kun yleisestä asuntopulasta siirryttiin asteittain huono-osaisille suunnattuihin asumispalveluihin. Asunnottomuuden vähentämispolitiikan juuret ulottuvat 1960-luvun lopun kylmiin talviin, jotka nostivat roskalaatikoissa eläneet ja joskus hengiltä paleltuneet miehet politiikan käsittelylistoille. Siitä alkaen asunnottomuustyö on rakentunut osaksi valtakunnallista asuntopolitiikkaa sekä asunto-ohjelmia. (Karjalainen & Hänninen 2012, 105–112.)

Nykyisin Suomi on kansainvälisesti tunnettu asunnottomuuden vähentämis- ja ennaltaehkäisyn ohjelmista. Hallituksemme ovat vuodesta 2008 lähtien sitoutuneet asunnottomuuden vähentämiseen (PAAVO-ohjelmat 2008–2015) sekä vuosina 2016–2019 Asunnottomuuden ennaltaehkäisyn toimenpideohjelmaan (AUNE). (Ara 2018. Asunnottomat 2017.) Suomi on tällä hetkellä ainoa Euroopan maa, jossa asunnottomuus on vähentynyt viime vuosina (Asunto ensin 2018. Tilastotietoa asunnottomuudesta).

Asunnottomuuden ennaltaehkäisytyössä on myös kolme eri tasoa, jotka jakautuvat sen mukaan, mihin väestönosaan ne kohdistuvat. Ensimmäisellä tasolla pyritään vaikuttamaan laajasti koko väestöön lisäämällä asunnottomuudelta suojaavia tekijöitä, kuten hyvinvointia ja riittävää asuntotarjontaa. Toinen taso keskittyy asumisen tukemiseen erityisesti riskiryhmissä ja pyrkii mm. ehkäisemään häätöjä. Kolmannessa tasossa kohteena ovat jo asunnottomuuden kokeneet ihmiset, jolloin työssä painottuu

asunnottomuuden seurauksien lievittäminen ja asunnottomuuden uusiutumisen ehkäiseminen. (Karppinen 2018, 4.)

Asunnottomuuden ennaltaehkäisyn toimenpideohjelmassa pyritään ennaltaehkäisemään asunnottomuutta sen polun kaikissa vaiheissa, ja keskeinen toimintaa ohjaava periaate on Asunto ensin -malli. Malli on jo lähes kymmenen vuoden ajan ollut keskeinen asunnottomuustyötä ohjaava periaate Suomessa. Sen mukaan asumisen järjestäminen on lähtökohta ja perusta, jonka turvaamana voidaan käynnistää asunnottoman muiden ongelman ratkaisemisen. Asunnon avulla aletaan rakentamaan muuta elämää. (Karppinen 2018, 3.)

Asunto ensin -mallin vahvuutena on asunnottomalle annettu kokonaisvaltainen tuki, joka edellyttää riittävää määrää tukihenkilöitä ja oikein kohdennettua tukea. Tukihenkilön tehtävänä on auttaa asunnottomia ratkomaan käytännön elämän ongelmia sekä kartoittaa mahdollisuuksia koulutukseen, työhön tai muuhun toimintaan. Malliin sisältyy paljon käytännön lähityötä: tukihenkilö voi tulla asunnottoman mukaan vaikkapa terveyskeskukseen tai työvoimatoimistoon. Täten normaali kanssakäyminen muun yhteiskunnan kanssa nähdään parhaaksi väyläksi sekä asunnottomuuden ehkäisyyn että vähentämiseen. (Ympäristöministeriö 2015.)

Ennaltaehkäisy asumisen aikana keskittyy asumisen turvaamiseen, joka voi käytännössä tarkoittaa esimerkiksi vuokratiloihin puuttumista ja asukkaan tukemista vuokran maksun hoidossa. Asunnottomuuden aikaisessa ennaltaehkäisytyössä pyritään estämään tilanteen paheneminen huolehtimalla asunnottoman perustarpeista- ja terveydestä sekä yösijan järjestämisestä. Asunnottomuuden jälkeisessä vaiheessa työskentelyn pääpaino on asukkaan osallisuuden ja ympäröivään yhteisöön kiinnittymisen vahvistamisessa, joiden tarkoituksena on estää asunnottomuuden uusiutuminen. (Karppinen 2018, 3.)

Yhteiskunnan rakennemuutosta edeltänyt asuntopula ei ole ongelmana edelläkään kokonaan poistunut, varsinkaan pääkaupunkiseudulta, jossa asuntojen hintakehitys on karannut tavallisten palkkatulojen ulottumattomiin

sekä vuokra- että omistusasumisessa. Ongelma ei ole enää se, ettei kattoa saada rahallakaan pään päälle, vaan se että asunnot ovat joko liian kalliita tai ahtaita. (Lehtonen & Salonen 2008, 16.) Suomessa oli vuoden 2017 lopussa 7 112 asunnottomaksi luokiteltua henkilöä. Heistä 6 615 oli yksinelävää, joista pitkäaikaisasunnottomia oli 1 893 ja perheitä 214. Asunnottomuus väheni vuoteen 2016 verrattuna yhteensä 331 henkilöllä. (ARA 2018. Asunnottomat 2017.)

Pelastusarmeijan asumisyksiköt ovat siirtyneet yömajoista ja asuntolatyypisistä palveluista Asunto ensin -mallin mukaisiin palveluihin työssään asunnottomien hyväksi. Asunto ensin -periaatteella toimivissa yksiköissä asuminen ja sitä tukevat palvelut eriytetään toisistaan, eikä toinen edellytä toista. Periaatteen mukaisesti toimivissa tuetun asumisen yksiköissä ei näin ollen edellytetä esimerkiksi päihteettömyyttä. Asunto ensin -laatusuosituksen mukaan palveluissa tulee aidosti toteutua valinnanvapaus sen suhteen, mitä tukipalveluita asukas haluaa käyttää. Osallistumispakkoa ei ole, mutta tarjolla tulee olla riittävin resurssein mitoitettua tukea ja toimintaa asumisen pysyvyyden turvaamiseksi sekä sosiaalisen kuntoutumisen tueksi. (Asunto ensin 2018. Tietoa; Asunto ensin -laatusuositukset 2017.)

2.3 Osallisuus ja yhteisöllisyys yksinäisyyden ehkäisijöinä

Osallisuus käsitteenä on paljon esillä sosiaalityön kentällä. Sille ei löydy yksiselitteistä määritelmää, vaan se tuntuu elävän ajan mukana, samoin kuin siihen läheisesti liittyvät käsitteet. Osallisuudella tarkoitetaan ennen kaikkea mahdollisuutta vaikuttaa omaan elämäänsä. Osallisuutta voi myös hahmottaa vertaamalla sitä osallistumiseen. Osallistumisen tarkoittaessa ottamista osaa valmiiksi suunniteltuun, muiden järjestämään toimintaan, tarkoittaa osallisuus lisäksi mahdollisuutta vaikuttaa ja olla mukana luomassa toimintaa. Siinä mahdollistetaan kokemus yhteenkuuluvuudesta. (Gothóni ym. 2016, 13–14.)

Sosiaali- ja terveydenhuollossa käytetään erilaisia termejä kuvaamaan asiakasosallisuutta, kuten potilas, asiakas, yksilö, yhteistyötaho jne.

Asiakasosallisuuteen vaikuttavat sosiaali- ja terveysalan työtä ohjaavat arvot ja eettiset ohjeistukset sekä eri lainsäädännöt. Asiakkaan asemasta ja oikeudesta osallisuuteen on säädetty mm. kuntalaissa (365/1995) sekä laissa sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/1995). Terveystieteiden lainsäädännössä laki potilaan asemasta ja oikeuksista alleviivaa potilaan itsemääräämisoikeutta, oikeutta hoitoon ja tiedonsaantiin sekä yhteisymmärrystä potilaan kanssa tämän hoitoon liittyen. Myös vuoden 2014 sosiaalihuoltolaki korostaa asiakasosallisuutta ja palveluiden asiakaslähtöisyyttä. (Leemann & Hämäläinen 2016, 2.)

Asiakasosallisuudessa palvelujen käyttäjät ovat mukana suunnittelemassa palvelujen järjestämisprosessia, joka synnyttää sosiaalisen osallisuuden kokemuksia. Asiakas nähdään aktiivisena toimijana, joka suunnittelee, järjestää, tuottaa, kehittää sekä arvioi palveluita. Keskeistä sosiaalisessa osallisuudessa on yhteiskunnan ulkopuolella tai reunoilla olevien ihmisten ohjaaminen lähemmäs yhteiskuntaa ja sen palveluja. Sosiaalinen osallisuus ymmärretään sekä itsenäiseksi arvotavoitteeksi että keinoksi ehkäistä syrjäytymistä ja köyhyyttä. Täten sosiaalinen osallisuus näyttäytyy tärkeänä oikeudenmukaisen, yhdenvertaisen ja tasa-arvoisen yhteiskunnan edistäjänä. (Leemann & Hämäläinen 2016, 2–4.)

Osallisuuteen liittyy vahvasti yhteisöllisyys, koska osallisuus tarvitsee toteutuakseen yhteisön (Gothóni ym. 2016, 14). Yhteisöllisyys käsitteenä on esillä erityisesti sosiaalitieteissä, jossa tutkitaan yksilön suhdetta sosiaaliseen maailmaan ja yhteiskuntaan kussakin ajassa. Yhteisö määritellään yleensä suhteessa kolmeen elementtiin: maantieteelliseen alueeseen, ihmisiä yhdistäviin suhteisiin sekä ihmisten välisen vuorovaikutuksen jatkuvuuteen. Yhteisöön liittyy myös usein symbolisia tunnusmerkkejä, kuten yhteenkuuluvuuden ja samankaltaisuuden tunteita. (Saastamoinen 2000, 166.)

Yhteisöllisyys ymmärretään ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa kehittyväksi sosiaalisesti ilmiöksi, joka muotoutuu konkreettisen toiminnan seurauksena. Yhteisöllisyyden kokemus voi perustua toisaalta säännölliseen kohtaamiseen tai toisaalta yhteisiin kulttuurisiin perusteisiin. (Lehtonen 1990, 23–36.)

Yhteisöllisyyteen kytkeytyy sosiaalinen yhteenkuuluvuus, joka usein perustuu jaettuun statukseen, kuten vammaan, sairauteen tai samankaltaiseen elämäntilanteeseen. Sosiaalinen yhteenkuuluvuus mahdollistaa ihmisten välisen yhteistoiminnan ja sitä rikastuttavat sosiaaliset suhteet. Yksi näiden elementti ja ilmentämismuoto on esimerkiksi vertaistuki. (Saari & Pessi 2011, 16–19, 280–281.)

Nykyiselle postmodernille ajalle tyypillinen yksilöllisyyden korostuminen on usein johtanut johtopäätökseen yhteisöllisyyden heikkenemisestä. Kuitenkin yhteisöt ja niissä koettu yhteenkuuluvuuden tunne on myös meidän aikamme ihmisille arvokas asia, jota monet kaipaavat. Yhteisöllisyyden voidaan nähdä muuttuneen siten, että yhteisöjäsenyys on nykyisin aikaisempaa vapaammin valittavissa. Yhteisöllisyys on entistä kevyempää vaatien yksilöltä vähemmän kokonaisvaltaista sitoutumista. Yhteisöjen jäsenyys perustuu myös useasti ainoastaan yhteiseen kiinnostuksen kohteeseen, kuten harrastukseen. (Aro 2011, 53.)

Postmodernissa ajattelussa yhteisöt eivät enää ole vain paikallisia, eikä niitä ole sidottu fyysiseen ja henkilökohtaiseen kanssakäymiseen, vaan yhteisöt saattavat olla virtuaalisia tai symbolisia. Yhteisöissä tärkeäksi nousee identiteetin rakentamisen ohella merkityksen etsiminen eri verkostoissa, joka ei välttämättä vaadi välitöntä vuorovaikutusta tai toiminnallista yhteisyyttä. Tunne yhteisöön kuulumisesta on merkityksellistä riippumatta siitä, onko se kasvokkain tapahtuvaa vai virtuaalista. (Korkiamäki 2008, 174.)

Yhteisöllisyys voidaan nähdä lääkkeenä ja vastavoimana individualistisen elämäntyylin aiheuttamalle kärsimykselle. Maassamme keskeisimpiä kärsimystä aiheuttavia tekijöitä ovat kontaktien puute ja pitkäaikainen yksinäisyys, jotka aiheuttavat arvottomuuden kokemuksia. (Hänninen & Timonen 2004, 213–214.) Tunne siitä, ettei kuulu mihinkään tai liity mitenkään toisten joukkoon, saattaa sysätä ihmisen syväälle yksinäisyyteen ja ulkopuolisuuteen. Tällöin tarvitaan vastaanottava ja kiinnipitävä yhteisö, jotta irrallisuuteen luisunut voi saada jälleen otteen elämästään. (Utriainen 2004, 242–243.)

Hyvinvointitutkimusten painopistealue on nykyisen koetussa eli subjektiivisessa onnellisuudessa. Onnellisuuteen vaikuttavista tekijöistä on tehty systemaattista tutkimusta ja niiden mukaan onnellisuuteen vaikuttavat paitsi geneettinen perimä ja terveys, mutta myös sosiaaliset suhteet. Sosiaaliset suhteet rakentavat puolestaan sosiaalista pääomaa, jolla tarkoitetaan sosiaalisten verkostojen välityksellä rakentunutta ihmisten välistä luottamusta. (Saari 2008, 13–14.) Yksinäiset ovat sosiaalisen pääoman kannalta niitä, joilla on toisiin verrattuna vähän sosiaalista pääomaa. (Lin 2001, 19.)

Yksinäisyys tarkoittaa useimpien 2000-luvun tutkimusten mukaan emotionaalista eli tunnepohjaista tilaa, jossa yksinäinen tuntee yhtäaikaaisesti olevansa erillään muista ihmisistä sekä tarvetta olla muiden ihmisten kanssa (Bekhet ym. 2008, 207–209). Yksinäisyys on perusluonteeltaan kielteistä yksinäisyyttä, joka ymmärretään sekä terveyteen ja sosiaaliseen hyvinvointiin liittyvänä hyvinvointivajeena (Saari 2010, 9).

Tutkimukset osoittavat yksinäisyyden liittyvän heikkoon sosioekonomiseen asemaan, matalaan koulutustasoon sekä tyytymättömyyden omaan taloudelliseen tilanteeseen ja elinolosuhteisiin (Routasalo & Pitkälä 2003, 23–29). Yksinolo ja yksinäisyyden kokemus ovat eri asioita; vapaaehtoinen yksinolo tai hakeutuminen omiin oloihin voivat olla myönteinen kokemus, joka mahdollistaa yksilön henkistä kasvua (Tiikkainen ym. 2004, 257–258).

2.4 Syrjäytyminen, huono-osaisuus ja köyhyys Suomessa

Työ leimaa arkista elämää vaikuttaen merkittävästi ihmisten sosiaalisten suhteiden ja persoonallisen identiteetin muovautumiseen. Suomessa valtaosa aikuisväestöstä hankkii elantonsa päivittäisen työnteon välityksellä joko palkansaajana jossakin organisaatiossa tai itsenäisenä yrittäjänä tai ammatinharjoittajana. Työelämän ulkopuolella elävistä suurin osa saa toimeentulonsa eri tulonsiirtojärjestelmistä, jotka rahoitetaan pääosin työssä käyviltä kerätyistä veroista ja maksuista. Myös nuorempien sukupolvien edustajien odotetaan hankkivan itselleen ammatillisen koulutuksen, siirtyvän

työelämään ja osallistuvan maksamiensa verojen kautta hyvinvointiyhteiskunnan ylläpitämiseen. (Työterveyslaitos 2009, 9–10.)

Työ liittyy siis suomalaisessa yhteiskunnassa kiinteästi yksilön osallisuuden kokemuksiin. Osallisuuden ja yhteisöllisyyden kokemusten puuttuessa elämästä, puhutaan usein syrjäytymisestä. Syrjäytymisen määritelmä riippuu pitkälti siitä, tarkastellaanko asiaa yksilön vain yhteiskunnan näkökulmasta. Yhteiskunnan näkökulmasta tarkasteltuna syrjäytyminen voidaan määritellä tilaksi, jossa yksilön ja yhteiskunnan väliset siteet ovat erilaisista syistä johtuen heikentyneet. Yksilön ainutlaatuisuuden ja omat kokemukset sivuuttava sosiaalipolitiikka ja palvelutuotanto johtaa kuitenkin helposti ”valtavirtaistamiseen”, joka paradoksaalisesti kaventaa yksilön mahdollisuuksia inkluusioon ja lisää riskiä syrjäytymiseen. Kuka määrittelee sen, mihin kunkin tulisi olla osallisena? (Raunio 2006, 9–11.)

Asunnottomuus, erityisesti sen usein mukanaan tuomien sosiaalisten haittojen ja haasteiden vuoksi, nähdään helposti syrjäytymisen riskiä lisäävänä. Osallisuutta ja yhteisöllisyyttä vahvimmin tukevia elementtejä ovat mm. työ ja perhe. Ne ovat kuitenkin samalla vahvasti juuri valtavirran elementtejä. Toimintaa ja palveluita kehitettäessä tulisikin huomioida entistä enemmän monimuotoisempia tapoja olla osana yhteiskuntaa ja erilaisia yhteisöjä, sekä nähdä erilaisuus vaalimisen arvoisena ja valtavirtaa rikastuttavana. (Raunio 2006, 11–15.)

Syrjäytyminen voidaan nähdä myös tietynlaisena keinottomuutena. Mikäli yhteiskunnassa yleisesti arvostettujen asioiden tavoitteluun ei ole keinoja, myös niiden arvo voidaan kiistää. Vallan puute voi johtaa voimattomuutteen, jonka seurauksena yksilö on altis käyttämään vähäisintäkin valtaansa itselleen epäedullisella tavalla. Tämä voi ilmetä esimerkiksi tarjolla olevien palveluiden hylkäämisellä, rikollisuutena tai häiriökäyttäytymisenä. (Isola & Suominen 2016, 29.)

Absoluuttinen köyhyys on YK:n määritelmän mukaan elämistä päivittäin alle 1,25 dollarilla. Suomessa vähimmäisturva takaa sen, ettei absoluuttista

köyhyyttä varsinaisesti esiinny, mutta riski absoluuttisen köyhyyden kokemiselle kasvaa joidenkin ryhmien kohdalla. Näihin kuuluvat mm. asunnottomat, romanit ja paperitomat siirtolaiset. Suhteellinen ja koettu köyhyys koskettaa kuitenkin monia ihmisiä Suomessa. Suhteellisella köyhyydellä tarkoitetaan, ettei henkilöllä ole mahdollisuutta saavuttaa yleisesti odotettua vähimmäiselintaso tai että henkilön käytettävissä olevat varat alittavat kohtuullisen kulutuksen minimibudjetin. (Isola & Suominen 2016, 25-28; Eskelinen & Sironen 2017, 4–5, 8–9.)

Suhteellisen ja koetun köyhyyden määrittelemiseksi ja tunnistamiseksi on ajan saatossa käytetty useita erilaisia mittaristoja. Yksi tapa on verrata tuloja väestön mediaanituloihin. Jos tulot jäävät alle 60 prosenttiin mediaanituloista, arvioidaan yksilö tai perhe pienituloiseksi. Näin arvioiden köyhyysriskiraja muuttuu koko väestön tulotason kehityksen mukaan, mutta menetelmä antaa kuitenkin suuntaa arvioimiselle. Vuonna 2015 mediaanituloihin verrattuna pienituloisiksi luokiteltiin henkilöt, joiden kuukausitulot jäivät alle 1185 euroon kuukaudessa. Työmarkkinatuki ilman korotuksia on 697 euroa kuukaudessa, josta vähennetään kunnallisvero, ja toimeentulotuen perusosa yksiasuvalla on puolestaan noin 488 euroa. Eläkkeen saajista pienituloisten osuus vaihtelee ikäryhmän ja eläköitymisiän mukaan. Mitä aiemmin henkilö on eläköitynyt, sitä pienemmät eläketulot tavallisesti ovat. (Eskelinen & Sironen 2017, 5–7, 19–20.)

Pelkkien tulojen tarkastelu ei itsessään kerro köyhyydestä tai sen vaikutuksista. Köyhyyttä kuvaavat eri teoriat tuovat paremmin esille pienituloisuuden vaikutuksia yksilön elämään. Sendhil Mullainathan ja Eldar Sharif tuovat niukkuusteoriassaan esille sen, ettei niukkuudessa elävä henkilö kykene useinkaan hyödyntämään todellista kapasiteettiaan ja potentiaaliaan, koska mahdollisuuksien sijaan ihminen tiedostamattaan keskittyy siihen, mistä hän kokee olevan puutetta. Niukkuus johtaa myös Amartya Senin köyhyyden määritelmän mukaiseen toimintavalmiuksien puutteeseen. Tällöin olemassa oleviakaan voimavaroja on vaikea valjastaa tavoitellakseen elämässä tavoittelemisen arvoisiksi kokemiaan asioita. (Isola & Suominen 2016, 25–28.)

Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen vuonna 2018 teettämän työelämän ulkopuolella oleville suunnatun kyselytutkimuksen mukaan yli puolet työelämän ulkopuolella olevista ja / tai pienituloisista ilmoitti, ettei tee suunnitelmia tulevaisuuden suhteen ja elävänsä vain päivän kerrallaan. Vain joka kymmenennellä oli suunnitelmia, jotka ylsivät useamman vuoden päähän. (Leemann ym. 2018, 31.)

Mikäli yksilön resurssien niukkuus aiheuttaa konkreettista kyvyttömyyttä toimia yhteiskunnassa, alkaa suhteellinen köyhyys muistuttaa luonteeltaan jo absoluuttista köyhyyttä. Arki ja siitä selviytyminen toimeentulovaikeuksien keskellä myös altistaa päihteille ja mielenterveysongelmille, jotka yhä lisäävät ongelmia yksilön elämässä ja vaikeuttavat elämänhallintaa entisestään. (Eskelinen & Sironen 2017, 5, 44.)

2.5 Riippuvuus ja päihteet

Riippuvuudella tarkoitetaan yleensä jonkin voimakkaan ja toistuvan halun ohjaamaa käyttäytymistä. Riippuvuus voi syntyä jonkin aineen käyttämisestä tai toiminnasta, ja luonteeltaan riippuvuus voi olla henkistä, fyysistä tai molempia. Riippuvuudet jaetaan yleensä aineriippuvuuksiin sekä toiminnallisiin riippuvuuksiin. Molempia riippuvuuden muotoja voidaan tarkastella neljästä näkökulmasta: fyysisestä, psyykkisestä, sosiaalisesta sekä tapoihin liittyvästä perspektiivistä. Alkoholi-, huume- ja lääkeaineaineriippuvuus aiheuttavat fyysistä riippuvuutta, jota voidaan arvioida erilaisten mittareiden avulla. Toiminnallisiin riippuvuuksiin sisältyvät mm. peli-, seksi-, läheis- sekä internetriippuvuus sekä syömishäiriöt. (Viljamaa 2011.)

Aineisiin kohdistuvaa riippuvuutta eli päihderiippuvuutta on määritelty eri tavoin aikakaudesta ja kulttuurista riippuen. Päihteitä käyttäviä ihmisiä pidettiin aikaisemmin usein moraalittomina, pahatapaisina ja syntisinä. Päihteiden käyttö nähtiin ihmisen omaksi syyksi ja valinnaksi, ja sen tähden riippuvuudesta yritettiin parantaa rangaistusten avulla. (Ruisniemi 2006, 15.) Nykyisin erilaiset

riippuvuudet, kuten päihderiippuvuus, luokitellaan ja ymmärretään yleisesti sairauksiksi (Koski-Jännes 2000, 25).

Eri tieteenalojen määritelmät riippuvuudesta poikkeavat toisistaan jonkin verran. Suomalainen tutkija Anja Koski-Jännes on luonut riippuvuuden biopsykososiaalisen mallin, jossa hän yhdistää lääke-, psyko- ja sosiaalitieteellisten tutkimusten keskeisiä tuloksia. Mallissa otetaan huomioon riippuvuuden psykologiset, neurokemialliset sekä sosiokulttuuriset näkökulmat. Riippuvuus ilmenee monitasoisena prosessina, joka voimistuu itseään vahvistavien syklien avulla. Mallin mukaan ihminen kontrolloi omaa sisäistä pahaan oloaan riippuvuusikäyttäytymisellä, joka vahvistaa itse riippuvuutta. Ihmisen jatkaessa esimerkiksi päihteiden käyttöä vastoin aikomuksiaan ja haitoista huolimatta, johtaa se kontrollin menettämiseen. Riippuvuudessa on kyse välittömistä palkkioiden hauista ja myöhemmin ilmenevistä haitoista, kuten muutoksista aivojen neurokemiallisissa prosesseissa. Riippuvuudessa toiminta toteutuu usein vihjeiden, mielihalujen ja automaattisten ajatusten pohjalta, tietoisten hallintakeinojen ja pitkän tähtäimen suunnitelmien jäädessä syrjään. (Koski-Jännes 2011, 38–45.)

Riippuvuus on siitä kärsivälle ristiriitainen asia siten, että se tuottaa toisaalta välitöntä mielihyvää, mutta samalla lisääntyvää haittaa ja sosiaalista paheksuntaa. Riippuvuus herättää häpeän ja syyllisyyden tunteita etenkin sellaisissa ympäristöissä, joissa itsehallintaa arvostetaan. Itsehallinnan pettäminen aiheuttaa huonommuudentunteita, jotka saavat riippuvuudesta kärsivän kieltämään ongelmansa. (Koski-Jännes 2009.)

Alkoholi-, huume-, - ja lääkeriippuvuus ovat Maailman terveysjärjestön ICD-10-luokituksessa määritellyjä oireyhtymiä. Niiden diagnosoimisessa käytetään kuutta eri kriteeriä, joista vähintään kolmen täytyy esiintyä yhtäaikaaisesti vähintään kuukauden ajan, tai mikäli yhtämittaiset jaksot ovat kuukautta lyhyempiä, toistuvasti viimeisen vuoden aikana. Ensimmäisenä riippuvuuden kriteerinä on voimakas halu tai pakonomainen tarve käyttää alkoholia, huumetta tai lääkettä. Toisena kriteerinä on heikentynyt kyky hallita käytön aloittamista, lopettamista tai käytettyjä määriä. Kolmantena kriteerinä on

vieroitusoireyhtymien esiintyminen käytön vähentyessä tai lopetuksessa, ja neljäntenä aineen sietokyvyn eli toleranssin kasvaminen. Viides kriteeri riippuvuudessa on käyttöön keskittyminen niin, että muut mielihyvän ja kiinnostuksen kohteet jäävät sivuun, ja aika kuluu päihteen käyttöön ja sen vaikutuksista toipumiseen. Viimeisenä kriteerinä on käytön jatkuminen haitoista huolimatta. (Aalto 2015, 60; Seppä, Aalto, Alho, Kianmaa 2012, 9.)

Alkoholijuomien kulutus ja käyttöön liittyvät haitat ovat lisääntyneet Suomessa merkittävästi 1960-luvulta alkaen. Muutokseen ovat vaikuttaneet yhteiskunnalliset muutokset, talouden nousu- ja laskusuhdanteet sekä erilaiset alkoholin saatavuuteen ja hintoihin kohdistetut toimenpiteet. Suurimmillaan alkoholia kulutettiin vuosina 2005 ja 2007, jonka jälkeen kulutus on laskenut 15 prosenttia vuoden 2017 loppuun mennessä. (Mäkelä ym. 2018, 24.) Haitat ovat yhteiskunnallisesti merkittäviä, sillä vuosina 2006–2010 Kelan työkyvyttömyyseläkkeellä oli alkoholisairauden perusteella vuosittain lähes 12 000 suomalaista. Alkoholi aiheuttaa myös ennen aikaisia kuolemia etenkin niissä ikäluokissa, joissa kuolemia on vähemmän. (Terveiden ja hyvinvoinninlaitos 2015.)

Tupakointi on puolestaan vähentynyt aikuisväestössä viimeisen kymmenen vuoden aikana. Vuonna 2017 aikuisväestön miehistä tupakoi päivittäin noin 15 prosenttia ja naisista kahdeksan prosenttia. Eläkeikäisistä (65–84-vuotiaat) päivittäin tupakoi miehistä yhdeksän prosenttia ja naisista seitsemän. Tupakoinnin haittavaikutukset ovat yhteiskunnallisesti mittavat: tupakoinnin arvioidaan aiheuttaneen vuonna 2012 4300–4500 kuolemaa, yli 700 uutta työkyvyttömyyseläkejaksoa, sekä 340 000 vuodeosastohoitopäivää. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2018. Tupakkatilasto.)

Huumeiden käyttö ja erilaiset huumeetrendit ovat Suomessa seuranneet kansainvälisiä virtauksia. Maassamme on ollut kaksi suurempaa huumeaaltoa, joista ensimmäinen koettiin 1960-luvulla ja viimeisin 1990-luvulla. Molempina aikoina huumeiden kokeilun ja käytön selvä lisääntyminen liittyivät nuoriso- ja sukupolvi-ilmiöön, joka rajautui aluksi kaupunkilaisnuorten marginaaliseksi juhlimismuodoksi. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2012, 37.)

Huumeiden käyttö kuitenkin monimuotoistui ja 1990-luvulla huumeekokeilujen nousutrendi lähti voimakkaasti liikkeelle erityisesti miesten keskuudessa, kun taas naisilla kasvu kiihtyi vasta vuosikymmenen puolen välin jälkeen. Huumeita kokeilleiden osuus kasvoi koko 1990-luvun loppuun asti, jonka jälkeen kasvu tasoittui. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2012, 37.) Huumeongelmien yleistymisen 1990-luvun lopulla johti erikoistuneen huumehoitojärjestelmän syntyyn, jossa lääketieteellä oli keskeinen asema, sekä erityisesti opiaattien käyttäjien lääkkeellisillä hoidoilla. Sosiaali- ja terveysministeriö hyväksyi lääkkeelliset hoidot päihdehuollossa vuonna 1997. (Kuussaari 2006, 38–40.)

Suomaisten huumeiden käyttöä on tutkittu säännöllisesti, ja esimerkiksi vuoden 2014 väestötutkimuksessa 20 prosenttia 15–69-vuotiaista suomalaisista kertoi käyttäneensä ainakin kerran elämässään jotakin laitonta huumetta. Huumeita oli käyttänyt kuluneen vuoden aikana kuusi prosenttia ja kuluneen kuukauden aikana kaksi prosenttia vastaajista. Tutkimuksen arvion mukaan lähes 800 000 suomalaista on joskus kokeillut huumeita ja vuoden sisällä huumeita oli käyttänyt noin 250 000 suomalaista. Huumausaineista eniten käytetään kannabista, jonka käyttö on lisääntynyt merkittävästi viimeisen kymmenen vuoden aikana. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2017, 27.)

Korvaushoidolla tarkoitetaan opioidiriippuvuuden korvaus- tai vieroitushoitoa, jossa sosiaali- ja terveysministeriön asetuksen (33/2008) mukaisesti määrätään metadonia tai buprenorfiinia sisältäviä lääkkeitä. Hoitoon kuuluu aina lääkehoidon lisäksi muu lääketieteellinen ja psykososiaalinen hoito sekä hoidon seuranta. Tavoitteena on opioideista vieroittautuminen sekä lääkkeettömyys, eli aikanaan myös vieroitushoitolääkkeen loppuminen. Lääkkeellinen korvaushoito on kuntouttavaa hoitoa, joka tähtää joko haittojen vähentymiseen ja elämänlaadun paranemiseen, tai päihteettömyyteen. (A-Klinikkasäätiö 2010. Opioidiriippuvuuden lääkkeellinen vieroitus- ja korvaushoito.)

2.6 Motivaatio, arvot ja tarpeet

Motivaatio on johdettu alkujaan latinankielisestä sanasta *movere*, joka tarkoittaa liikkumista. Myöhemmin käsite on laajentunut tarkoittamaan käyttäytymistä virittävien ja ohjaavien tekijöiden järjestelmää. Sanana motivaatio liittyy usein tarpeisiin, haluihin, vietteihin ja sisäisiin yllykkeisiin sekä palkkioihin ja rangaistuksiin. Motiivit vaikuttavat ihmiseen siten, että ne virittävät ja ylläpitävät yksilön käyttäytymisen suuntaa. (Ruohotie 1998, 36.)

Motivaatio koostuu nykykäsityksen mukaan niistä merkityksistä, joita ihminen asettaa elinympäristölleen sekä siitä, millaisia mahdollisuuksia ja rajoituksia se tuottaa. Motivaatiota voidaan kuvata myös henkilön nykytilan ja toivotun päämäärän välisenä ristiriitana sekä tapoina, joilla yksilö toteuttaa omia halujaan. Motivaation ajatellaan sijoittuvan osaksi persoonallisuutta, joka sisältää ihmisen yksilölliset psykologiset ominaisuudet, kuten tavan ajatella, tuntee sekä käyttäytyä. (Metsäpelto & Feldt 2009, 6.)

Motivaatio viittaa siis yksilön aktiivisuuden viriämiseen ja ylläpitämiseen. Motivaation synnyttäviä tekijöitä kutsutaan puolestaan motiiveiksi. Motiivit ovat päämääräsuuntautuneita, vaikka ne voivat olla joko tiedostettuja tai tiedostamattomia. Motivoitumisen edellytyksenä on, että asetetut tavoitteet ovat realistisia ja että henkilöllä on riittävä luottamus omiin kykyihinsä. Motivoituminen on keskeistä tavoitteiden saavuttamisen kannalta. Motivaatio ei useinkaan synny automaattisesti ja esimerkiksi kriisin kohdatessa yksilön voimavarat voivat olla niin vähäiset, että motivoitumiseen tarvitaan ulkopuolista tukea ja rohkaisua. (Kettunen ym. 2003, 48–49.)

Motivaatiosta voidaan erotella eri ulottuvuuksia, kuten sisäinen ja ulkoinen motivaatio sekä yleismotivaatio. Sisäisessä motivaatiossa keskeisiä ovat ihmisen tärkeäksi kokemat psykologiset tarpeet ja arvot. Sisäinen motivaatio linkittyy ihmisen tarvejärjestelmään siten, että sen avulla toteutetaan ylimmän asteen tarpeita, kuten itsensä toteuttamista ja kehittämistä. Ulkoisella motivaatiolla tarkoitetaan nimensä mukaisesti ihmisen ulkopuolisia tekijöitä. Tällöin palkkio saadaan itsen ulkopuolelta ja motivaatio on riippuvainen

ympäristötekijöistä. Ulkoinen motivaatio liittyy useimmiten tarvehierarkian alempien asteiden tarpeiden tyydyttymiseen, kuten turvallisuuden ja yhteenkuuluvuuden tarpeisiin. (Ruohotie 1998, 38.)

Motivaation merkitys kaiken toiminnan ohjaajana on kiistan ja erityisen tärkeäksi nähdään sisäisen motivoitumisen merkitys. Työssä sisäisen motivaation valjastaminen edellyttää omaehtoisuuden, kyvykkyyden ja yhteisöllisyyden kokemusten vaalimista. Omaehtoisuudessa korostuu valinnan- ja toiminnanvapaus, jota vahvistetaan antamalla henkilölle tilaa toteuttaa työ itsenäisesti ilman liikaa kontrollia. Kyvykkyys on puolestaan tunne aikaansaamisesta ja oppimisesta, joka edellyttää toimivien palautejärjestelmien ja osaamisen kehittämissysteemien rakentamista. Yhteisöllisyydellä tarkoitetaan syntyvää tunnetta siitä, että on osa välittävää yhteisöä ja pystyy tekemään hyvää muille. Työtä johtavan tehtävänä on tukea tätä kirkastamalla työn laajempaa merkitystä ja sitomalla se yhteisön yhteisen päämäärän taakse. (Suomen eduskunnan tulevaisuusvaliokunta 2014, 6.)

Perinteiset palkitsemisjärjestelmät voivat heikosti suunniteltuina johtaa epätoivottuihin lopputuloksiin, jolloin palkittujen motivaatio ei lisäännä, mutta järjestelmän koettu epäoikeudenmukaisuus vähentää muiden motivaatiota. Liiallinen keskittyminen ulkoisiin palkkioihin voi olla tuhoisaa henkilön sisäisen motivaation kannalta. Hyvin suunnitellun palkkiojärjestelmän tuntomerkkejä ovat läpinäkyvyys, oikeudenmukaisuus ja työntekijöiden omaehtoisuuden tukeminen. (Suomen eduskunnan tulevaisuusvaliokunta 2014, 6.)

Pelastusarmeijan matalan kynnyksen työtoiminnan toimintaperiaatteissa linjataan sen olevan toiminnallisen kuntoutumisen menetelmä, jossa herätellään asukkaan vastuunottokykyä työtehtävistään. Vastuuta pyritään lisäämään siinä määrin, kun se on mahdollista tavoitellen asukkaan täydellistä vastuunottoa omista työtehtävistään. (Pelastusarmeija. Työtoiminta.)

Arvoihin viitataan julkisessa keskustelussa usein ja vaihtelevilla merkityksillä. Yhteiskuntatieteellisesti arvot saivat merkityksen vasta 1800-luvun jälkipuoliskolla, kun niistä alettiin puhumaan asiana, jota jokin ihminen,

ihmisryhmä tai yhteiskunta pitää arvokkaana tai tärkeänä. Arvot siirtyivät täten tarkoittamaan ihmisen psykologisia ominaisuuksia asioiden tai esineiden ominaispiirteiden sijaan. Sosiaalipsykologinen tai yhteiskuntatieteellinen määritelmä arvoista on, että ne ovat ihmisen toiminnan abstrakteja, yleisluontoisia, toivottavia päämääriä, jotka ohjaavat henkilön havaitsemista ja valintoja. Arvojen avulla voidaan myös arvioida henkilön käyttäytymistä ja perustella hänen valintojaan. Arvot voidaan myös asettaa tärkeysjärjestykseen keskenään. (Helkama 2015, 8.)

Arvojen luonnetta voidaan ymmärtää paremmin, kun niitä verrataan ihmisen persoonallisuuteen. Persoonallisuuden piirteiden ajatellaan olevan biologispohjaisia ja että ihmisten väliset persoonallisuuserot säilyvät läpi elämän. Arvot poikkeavat persoonallisuuspiirteistä siten, että ne ovat tietoisemmin valittuja ja voivat muuttua ihmisen elämän kuluessa ja kokemusten karttuessa. Arvot perustelevat toimintaamme ohjaavia normeja, jotka muodostuvat ihmisten keskeisessä vuorovaikutuksessa. (Helkama 2015, 8.)

Arvotutkimukset luokittelevat arvoja usein sen mukaan, miten etäällä kohde on arvostavasta yksilöstä. Arvot voidaan Nicholas Rescherin (1969) mukaan jakaa neljään luokkaan, joista ensimmäisenä ovat minäorientoituneet arvot, jotka liittyvät yksilön tarpeisiin fyysisistä tarpeista itsensä toteuttamiseen (Maslow 1970). Seuraavana tulevat ryhmäorientoituneet arvot, jotka liittyvät perheeseen ja sosiaalisiin suhteisiin. Kolmanneksi puhutaan yhteiskunta- ja kansakuntaorientoituneista arvoista, jotka ovat kansallisvaltion taseisia. Yksilön ympärillä olevan kehän uloimpana ovat ihmiskuntaorientoituneet arvot. (Suhonen 1988, 25–29.)

Suomalainen arvotutkija Pertti Suhonen määrittelee arvot ihmisten ajattelussa sekä yhteiskunnan ja sen osayhteisöjen kulttuureissa vallitseviksi käsityksiksi yksilöiden, yhteiskunnan ja ihmiskunnan keskeisistä päämääristä. Arvot ovat täten käsityksiä hyvästä elämästä, hyvästä yhteiskunnasta ja hyvästä maailmasta. Arvojen mittaaminen ja niiden yleisyyden kuvaaminen on yhteiskunnallisella tasolla aina suhteellista ja epätäsmällistä. Arvotutkimuksessa kysymystyyppillä on ratkaiseva vaikutus, sillä avoimet, tärkeysjärjestyttä

koskevat ja yksitellen arvoja pisteyttävät kysymykset voivat tuottaa hyvinkin erilaisia tuloksia. Kuitenkin kysymystyyppistä riippumatta, vastaaja määrittelee yleensä mielessään yhden asian arvon suhteessa muihin arvoihin. (Suhonen 2007, 26.)

Suomessa tehdyssä laajassa arvotutkimuksessa (1984-2006) on vertailtu suomalaisille tärkeimpiä arvoja ja niiden välisiä muutoksia vuosina 1984, 1991 sekä 2006. Terveys oli vuonna 1984 noin viidennekselle tärkein arvo, mutta vuoteen 2006 mennessä sen osuus oli kasvanut 43 prosenttiin vastaajista. Täten terveys nousi suosituimmaksi arvoksi suomalaisten keskuudessa. Hyvät ihmissuhteet nousivat puolestaan viimeisessä vertailussa neljänneltä sijalta toiseksi tärkeimmäksi arvoksi terveyden jälkeen siten, että viidennes piti niitä tärkeimpänä arvonaan. (Suhonen 2007, 40.)

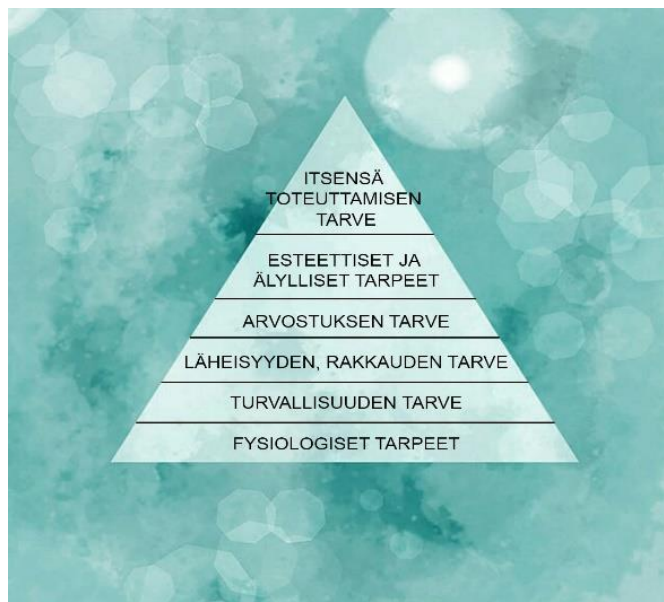
Eräs yksittäinen tätä tutkimusta koskettava arvo oli vapaus. Vapaus voidaan ymmärtää ulkoisten esteiden puuttumiseksi, ja vapauden tiellä olevat esteet valtaa vähentäviksi (Hobbes 2018, 13). Ne eivät kuitenkaan estä yksilöä käyttämästä jäljellä olevaa valtaa. Vapaus -käsitteistä positiivisen vapauden tulkinta perustuu ihmisen toiveeseen olla oma herransa ja omien päätöstensä riippuvan hänestä itsestään, ei ulkoisista tekijöistä. Pakottamisen ajatellaan usein olevan vapauden riistämistä. (Berlin 2018, 61, 71.)

Arvojen eräs tutkimuksen kannalta oleellinen lähikäsite on tarpeet. Suhosen mukaan tarpeet muodostavat suhteen arvoihin silloin, kun täyden elämän edellytykseksi ymmärretään tarpeiden tyydyttyminen. (Suhonen 1988, 28.) Tässä tutkimuksessa tarpeita tarkastellaan Maslowin (1954) tarvehierarkiamallin mukaisesti. Sen mukaan ihmistä motivoivat erilaiset tarpeet, jotka etenevät portaittain tärkeysjärjestyksessä. Mallia on käytetty, sovellettu ja kritisoitu paljon, mutta se tarjoaa yksinkertaisuudessaan selkeän viitekehyksen, jonka pohjalta yksilön tarpeita voidaan tarkastella. (Lämsä & Hautala 2004, 82–83.)

Maslowin tarvehierarkiassa alimpana ovat fysiologiset tarpeet, joita ovat nälkä, jano sekä seksuaaliset tarpeet. Näiden tarpeiden ajatellaan olevan muita

vaativimpia siten, että yksilö voi osoittaa kiinnostusta hierarkiassa ylempänä oleviin tarpeisiin vasta kun fysiologiset perustarpeet ovat tyydytettyjä. Fysiologisten perustarpeiden yläpuolella ovat turvallisuuteen liittyvät tarpeet, joilla tarkoitetaan mm. suojan kokemusta, vakautta, lakia ja järjestystä. Maslow näkee uskonnolliset, filosofiset ja ideologiset tarpeet ainakin osittain osana turvallisuuden tarvetta. (Maslow 1970, 35.)

Turvallisuuden tarpeen yläpuolelle sijoittuu kuulumisen ja rakkauden tarpeet, joiden taustalla on ihmiselle tyypillinen tarve liittyä ja olla osana joukkoa sekä tulla hyväksytyksi. Maslowin mukaan tässä tarvetilassa henkilö reagoi voimakkaasti juurettomuuden ja hylätyksi tulemisen kokemuksiin sekä ystävyysuhteiden puuttumiseen. Seuraavana hierarkiassa on arvostetuksi tulemisen tarve, jonka saavuttamisen myötä itseluottamus ja omanarvontunto kohoavat ja saavutetaan kokemus itsen hyödyllisyydestä ja tarpeellisuudesta. Kaikista ylimpänä hierarkiassa on itsensä toteuttamisen tarve, joka voi ilmetä eri ihmisillä hyvin eri tavoilla, esimerkiksi taiteen, tieteen, urheilun tai musiikin kautta. Ihmisten välillä suurimmat erot liittyvät yleensä itsensä toteuttamisen tarpeisiin. (Maslow 1970, 35–47.)

Kuva 1. Tutkimuksessa käytetty muokaus Maslowin tarvehierarkiasta.

2.7 Matalan kynnyksen työtoiminta

Matalan kynnyksen palveluiden kirjo on laaja. Määritelmää matalan kynnyksen työtoiminnalle voidaan lähteä avaamaan tarkastelemalla ensin, mitä tarkoitetaan matalalla kynnyksellä. Lars Leemann ja Riitta-Maija Hämäläinen (2015) määrittelevät Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen Sosiaalisen osallisuuden edistämisen koordinaatiohankkeen (Sokra) yhteydessä matalan kynnyksen palvelut seuraavasti:

Matalan kynnyksen palveluilla tarkoitetaan palveluja, joilla on normaaleihin palveluihin verrattuna matalampi kynnyks. Tällöin asiakkaalta vaadittavia edellytyksiä palveluun hakeutumisessa on madallettu.

Kynnystä madaltamalla ja siten palveluiden saatavuutta ja saavutettavuutta parantamalla pyritään tavoittamaan erityisesti muutoin palveluiden ulkopuolelle jäävät ihmiset. Sosiaalinen osallisuus kytkeytyy monin tavoin matalan kynnyksen palveluihin. Sen lisäksi, että jo palvelun saavutettavuus on osa sosiaalista osallisuutta, on sosiaalinen osallisuus usein myös sisällöllisesti matalan kynnyksen palveluiden lähtökohta. Toiminnalla pyritään mahdollistamaan pääsy sosiaalisiin verkostoihin ja vahvistamaan yhteisöön tai yhteiskuntaan kuuluvuuden tunnetta. Keskeisimpiä tavoitteita ovat asiakkaiden aktivointi, sosiaalisten taitojen ja oma-aloitteisuuden harjoittaminen sekä voimaantuminen osallistumisen kautta. (Leemann & Hämäläinen 2015.)

Matalan kynnyksen käsite vakiintui Suomessa 1990 -luvun puolivälissä A-klinikkasäätöin perustaessa ensimmäisen ruiskujen ja neulojen vaihtopisteen Helsinkiin. Tarkoituksena oli minimoida huumeiden käytöstä aiheutuvia haittoja ja palvelumallia alettiin kutsua terveysneuvonnaksi. Matalan kynnyksen käsite liittyi siis aluksi pääosin päihdehuoltoon ja erityisesti huumeiden käyttäjiin. (Ovaska ym. 1998.) 1990-luvun lamalla oli vaikutuksensa matalan kynnyksen palveluiden kasvuun. Hyvinvointivaltiota kohdannut kriisi aiheutti kansalaisilleen monimuotoisia vaikeuksia, kasvatti köyhyyttä ja lisäsi avuntarvetta. Julkisten resurssien riittämättömyyden vuoksi kolmannen sektorin asema palveluiden

tuottajana kasvoi ja matalan kynnyksen palvelut yleistyivät. (Leemann & Hämäläinen 2015.)

Matalan kynnyksen käsitettä käytetään usein silloin, kun ajanvarausta tai lähetettä ei tarvita. Huono-osaisille tarkoitettujen yökahviloiden, ensisuojiin ja päiväkeskusten lisäksi matalan kynnyksen käsitettä on käytetty myös raittiustavoitteisiin päihdehuollon hoitomuotoihin. Opiattiriippuvaisille tarkoitetuista korvaus- ja ylläpitohoidoista on puhuttu matalan kynnyksen hoitomuotona, vaikka niihin pääsy on Suomessa vaikeaa. Matalasta kynnyksestä puhutaan siis monissa eri merkityksissä ja ajoittain kritiikittömästi. (Törmä, Huotari & Inkeroinen, 2003.)

Peruspiirteitä ilman ajanvarausta ja lähetettä toimimisen lisäksi ovat mm. maksuttomuus, asiakaslähtöisyys, helppo sijainti, kohderyhmälle sopivat aukioloajat sekä kohderyhmän maailmaa lähentyminen niin, ettei palvelun saatavuus edellytä merkittäviä elämäntapojen muutoksia. Kynnyksiä voi näidenkin toteutumisesta huolimatta muodostua. Syinä voivat olla esimerkiksi vaatimus päihteettömyydestä tai valvonta. (Leemann & Hämäläinen 2015.)

Palvelun tarjoajan ja kohderyhmän näkemykset kynnyksen laadusta saattavat myös olla eriävät. Eroja voi olla myös kohderyhmän sisällä ja aina kynnyksen mataluus ei ole ainoastaan palvelutarjoajan hallinnassa. Tutkimukset ovat osoittaneet, että kynnys palvelun käyttämiseen voi kasvaa tietyn asiakasryhmän osalta jonkun toisen ryhmän käyttäessä palvelua, jolloin pelko leimautumisesta estää osallistumisen. Esimerkiksi huumeiden käyttäjille suunnattujen matalan kynnyksen palveluiden osalta parempikuntoiset käyttäjät ovat ryhtyneet välttelemään matalan kynnyksen palveluita, koska eivät halua leimautua palvelua enemmän käyttäviin huonokuntoisiin huumeiden käyttäjiin. (Leemann & Hämäläinen 2015.)

Työtoiminnaksi kutsutaan erilaisia palveluja, joista osaa säädellään lailla. Sosiaalihuoltolaki säätelee vammaisten työtoimintaa. Uusi sosiaalihuoltolaki (1301/2014) astui voimaan vuonna 2015, mutta vammaisten työelämäosallisuutta koskevan lainsäädännön uudistaminen on vielä meneillään

ja työtoiminnan osalta vanha sosiaalihoitolaki (L 710/1982) on yhä voimassa. Lain 27 e § määrittelee, ettei vammaisten henkilöiden työtoimintaan osallistuva ole työsopimuslain määrittelemässä työsuhteessa palvelun tuottajaan. Toinen lain säätelemä työtoiminnan muoto on kuntouttava työtoiminta. Kuntien vastuulla on torjua ja ehkäistä syrjäytymistä sekä ohjata asiakkaita mielekkääseen hyvinvointia edistävään toimintaan, joilla tuetaan toimintamahdollisuuksia ja elämänhallintaa. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2017.) Laki kuntouttavasta työtoiminnasta (L 189/2001) määrittelee kuntouttavan työtoiminnan ei-työsuhteiseksi, mutta lisäksi sen 14 §:ään on kirjattu, ettei kuntouttavalla työtoiminnalla saa korvata työsuhteessa tehtävää työtä.

Pelastusarmeijan tarjoama matalan kynnyksen työtoiminta on yksityisesti ja vapaaehtoisesti järjestettävää työtoimintaa, jonka järjestäminen ei perustu mihinkään lakiin. Muita tällaisia toimijoita ovat esimerkiksi mielenterveysyhdistykset, jotka niin ikään tarjoavat jäsenilleen työtoimintaa ja maksavat siitä usein työsuusrahaa. Tuloverolain 92 §:n 23 momentissa työsuusraha määritellään avustukseksi, jonka tarkoituksena ei ole olla korvaus työstä; avustuksen tarkoitus on tukea asiakkaan kuntoutumista tai yhteiskuntaan sopeutumista:

Kunnan, sosiaali- tai terveydenhuoltoa harjoittavan muun julkisyhteisön tai yleishyödyllisen yhteisön kehitysvammaiselle, mielenterveyspotilaalle, päihdehuollon asiakkaalle taikka muulle sosiaalihoollon asiakkaalle järjestämästä työ- tai päivätoiminnasta maksettu keskimäärin päivää kohden enintään 12 euron suuruinen toiminta- tai muun niminen avustus, jolla tuetaan asiakkaan hoitoa, kuntoutumista tai yhteiskuntaan sopeutumista (L 1535/1992).

Työsuhteisen työn ja työtoiminnan eroja ja oikeudellista luonnetta on laajemmin tutkittu vuonna 2013 Jaana Paanetojan väitöskirjassa. Hän tuo esille epäkohtia ja ongelmia vajaakuntoisten työtoiminnan oikeellisuudessa ja esittää huolensa tämän ryhmän jäämisestä työoikeudellisen suojan ulkopuolelle. Oleellista työtoiminnan oikeudellisuutta arvioitaessa on tarkastella työsopimuslain määrittelemien työsuhteen tunnusmerkkien täyttymistä toiminnassa. Näitä ovat, että työt tehdään sopimuksen perusteella työnantajalle, työ tehdään

henkilökohtaisesti ja vastiketta vastaan, ja se tapahtuu johdon ja valvonnan alaisena. (Paanetoja 2013, 145–148.)

Sopimustunnusmerkin täyttyminen on kuitenkin siinä määrin matala, että sopimukseksi voidaan tulkita kirjallisen, suullisen ja sähköisen sopimuksen lisäksi hiljainen sopimus, jossa työntekijä ryhtyy työhön ja työnantaja sallii sen, ilman, että siitä olisi nimenomaisesti sovittu mitään. Työsuhteessa työtä tehdään työnantajalle, ja tämän ehdon katsotaan täyttyvän, kun toiminnalla on taloudellista merkitystä ja siitä aiheutuva hyöty koituu työnantajan hyväksi. Työntekijä hyötyy puolestaan vastikkeen muodossa, jonka suuruus ei vaikuta ehdon toteutumiseen. (Paanetoja 2013, 145–148.)

Ei-työsuhteisessa työtoiminnassa katsotaan toimintaan osallistumisen motiivin olevan osallistujan kuntoutuminen. Sopimuksen osalta sen vastakohtana voidaan pitää vapaaehtoisuutta, jolloin velvoiteoikeudellisen sopimuksen puuttuessa sekä toiminnan järjestäjä että toimintaan osallistuja voivat irtautua toiminnasta, milloin tahansa ilman seuraamuksia (Paanetoja 2013, 203).

Pelastusarmeija määrittelee matalan kynnyksen työtoimintansa ensisijaiseksi tavoitteeksi asukkaan omien voimavarojen vahvistamisen sekä itsetunnon kohentamisen. Tällä tarkoitetaan asukkaan oman päätöksenteon tukemista mahdollisimman kattavasti. Matalan kynnyksen työtoiminta nähdään toiminnallisen kuntoutumisen menetelmänä, jossa herätellään asukkaan vastuunottokykyä työtehtävistään. Matalan kynnyksen työtoiminnan ytimessä on asukkaan ja ohjaajan tasavertainen ja arvostava kohtaaminen sekä osallisuus yhteisössä. Huomio kiinnitetään asukkaan todellisiin voimavaroihin ja vahvuuksiin, joita työntekijä pyrkii vahvistamaan omalla toiminnallaan. (Pelastusarmeija. Työtoiminta.)

Matalan kynnyksen työtoiminta Pitäjänmäessä on päihteetöntä ja sitä toteutetaan joka arkipäivä klo 9–14. Toimintaan voi osallistua halutessaan ja tehtäviä voi suorittaa omaan tahtiin. Työtoiminnan tehtäviä ovat pajalla tehtävät työt, toimitilahuolto, kanttiinin työt, ympäristötyö sekä uutena aloittanut rempparyhmä. Rempparyhmässä kootaan esimerkiksi huonekaluja tai tehdään

pientä pintaremonttia talon tiloissa. Uutena työtehtävänä on lisäksi hävikkileivän esille laitto kerran viikossa. Työtoimintaan osallistuvien asukkaiden ohjauksessa työskentelee kolme työvalmentajaa. (Hanna Tyrväinen, henkilökohtainen tiedonanto 5.3.2019.)

Pitäjänmäessä on myös muuta asukkaille tarjottua toimintaa, kuten viikoittainen luova paja, musiikkiryhmä, viikoittaiset talokokoukset, aamutuokiot vaihtelevalla ohjelmalla (tiistaisin ja perjantaisin), sekä viikoittaiset työtoiminnan kokoukset maanantaisin, jolloin suunnitellaan ja jaetaan tulevan viikon tehtävät. Kuukausittain on lisäksi toimintatorstai, jolloin tehdään esimerkiksi yhteisiä retkiä talon ulkopuolelle. Muihin ryhmiin osallistuminen ei itsessään ole matalan kynnyksen työtoimintaa, mutta niihin voi osallistua työtoimintapäivän aikana. Tällöin tulee kuitenkin osallistua myös varsinaisiin työtoiminnassa oleviin tehtäviin. (Hanna Tyrväinen, henkilökohtainen tiedonanto 5.3.2019.)

Matalan kynnyksen työtoiminnan pajalla tehdään pääasiassa eri yrityksiltä saatavia alihankintatöitä, joita ei aina ole saatavilla. Tavallisimpia alihankintatöitä ovat erilaiset kokoamis- ja pakkaustyöt. Toimitilahuollossa huolehditaan yleisten tilojen siisteydestä, kuten käytävien ja saunatilojen pesusta. Ympäristötyöhön kuuluu mm. hiekoitukset sekä lähiympäristön siisteydestä huolehtiminen. Kanttiinissa työtehtäviin kuuluu lämpimän ruuan valmistaminen koko yhteisölle tiistaisin ja perjantaisin, sekä puuron keittäminen muina arkipäivinä. Työtoimintaan osallistujille ruoka ja puuro ovat ilmaisia, ja muille asukkaille ne maksavat 0,50 euroa. Työtoimintaan osallistujille tarjotaan aamu- ja päiväkahvi sekä lämmin voileipä niinä arkipäivinä, jolloin lämmintä ruokaa ei tehdä. (Hanna Tyrväinen, henkilökohtainen tiedonanto 5.3.2019.)

Matalan kynnyksen työtoiminnasta maksetaan osallistujille työosuusrahaa, jonka suuruus on kaksi euroa tunnilta; yhden työpäivän aikana asukkaalla on näin ollen mahdollisuus ansaita 8 euroa. Työosuusraha oli muutamia vuosia sitten 12 euroa, josta se pudotettiin 8 euroon. Pudotuksen taustalla oli Pelastusarmeijan asumisen johtoryhmän päätös yhdenmukaistaa työosuusrahan suuruus suhteessa lakisääteiseen kuntouttavaan työtoimintaan. Kuntouttava työtoiminta nähtiin vaativampana toimintamuotona, ja koska siitä

saatava korvaus on 9 euroa päivältä, päätettiin linjata matalan kynnyksen työtoiminnan työosuusraha 8 euroon. (Hanna Tyrväinen, henkilökohtainen tiedonanto 5.3.2019.)

Pitäjämaan vastaava ohjaajan mukaan vuoden 2019 alusta alkaen Pitäjämäessä keskitytään erityisesti yhteisöllisyyden ja osallisuuden lisäämisen. Tämä näkyy arjessa muun muassa siten, että työtoimintaa yritetään saada enemmän näkyväksi ja rakentaa koko yhteisöä hyödyttäväksi toiminnaksi. Yhteisöllisyyttä pyritään lisäämään myös tehostamalla asumisen ja työtoiminnan yhteistyötä. (Hanna Tyrväinen, henkilökohtainen tiedonanto 5.3.2019.)

3 AIHEESEEN LIITTYVÄT AIKAISEMMAT TUTKIMUKSET

Pitäjänmäessä toteutettiin syksyllä 2017 kysely TOIMEKAS-hankkeeseen liittyen, jossa asukkaat jaoteltiin sekä matalan kynnyksen työtoimintaan osallistujiin että osallistumattomiin tai harvoin osallistuviin. Kyselyyn vastasivat kaikki matalan kynnyksen työtoiminnan osallistujat sekä 25 niistä asukkaista, jotka eivät osallistu tai osallistuvat vain harvoin työtoimintaan. Kyselyssä kartoitettiin syitä osallistumattomuudelle ja saatiin osallistujilta tietoa työtoimintaan osallistumisen motiiveista. (Tyrväinen 2017.)

Kyselystä selvisi, että toimintaan osallistuvista 50 % koki työosuusrahaa tärkeänä motiivina osallistumiselle. 66 % vastaajista piti myös työtehtäviä innostavina ja motivoivina ja 84 % oli täysin tai osittain samaa mieltä väittämän kanssa, että työtoiminnasta on löytynyt juuri heille sopivia tehtäviä. 83 % vastaajista koki tekemänsä työn merkitykselliseksi ja 72 % tunsu kuuluvansa työtoiminnassa yhteisöön. (Tyrväinen 2017.)

Työtoimintaan osallistumattomista suurin osa (56 %) kertoi, ettei osallistu toimintaan terveydentilansa vuoksi. Vastaajista 36 % ilmaisi osallistumattomuuden syyksi voimavarojen riittämättömyyden ja 32 % arvioi, etteivät työtehtävät ole riittävän mielenkiintoisia. Päihteiden käyttö oli myös este osallistumiselle; noin joka neljäs ilmoitti sen yhdeksi syyksi olla osallistumatta. Työosuusrahan arvioi riittämättömäksi myös neljännes vastaajista. Muita syitä osallistumattomuuteen olivat ajanpuute, työtoiminnan aukioloaikojen sopimattomuus omaan vuorokausirytmiiin sekä haluttomuus sitoutua mihinkään toimintaan. (Tyrväinen 2017.)

Tampereen teknillinen yliopisto toteutti vuonna 2013 Asunto ensin -yksiköiden kustannusvaikuttavuuden tutkimuksen, jossa toisena kohteena oli Pelastusarmeijan Pitäjänmäen asumispalveluyksikkö. Tutkimuksessa vertailtiin asumisen, sosiaali- ja terveystalveluiden sekä poliisin palveluiden kustannuksia ennen ja jälkeen muuttoa asumispalveluyksikköön. Tutkimus sisälsi laadullisen osion, jossa haastattelujen avulla selvitettiin asukkaiden näkemyksiä yksikkönsä

toiminnasta ja heidän tyytyväisyyttään siihen sekä elämään asumisyksikköön muuton jälkeen. Laadulliseen arviointiin ja haastatteluihin osallistui 9 Pitäjänmäen asumispalveluyksikön asukasta. (Sillanpää 2013.)

Haastatteluissa osa asukkaista toi esille erityisesti työtoiminnan kokemanaan keskeisenä hyötynä. Muutama vastaajista korosti työtoiminnan merkitystä päihteettömyyttä edistävänä tekijänä, samoin työtoiminnan roolia valmentajana työelämään. Kritiikkiä annettiin työtoiminnan ahtaista tiloista, päihtyneenä olemisesta työtoiminnassa ja työtoiminnan tehtävien sisällöstä. Yksi vastaajista koki negatiivisena asiana työtoiminnan tilojen sijainnin asuinrakennuksessa, koska ”työn” ja vapaa-aikaa oli tällöin vaikea erottaa toisistaan. Suurin osa haastatelluista (5) kertoi kuitenkin työtoiminnan olevan keskeinen muutostekijä arjessa ja työtoiminta kannustusrahoineen nähtiin positiivisena asiana. Muutama vastaaja korosti myös työtoiminnan roolia sosiaalisessa elämässä. (Sillanpää 2013.)

Pelastusarmeijaa koskevia tutkimuksia on tehty runsaasti ja suurin osa tutkimuksista käsittelee Pelastusarmeijan historiaa ja erityisesti sen alkuvaiheita. Ensimmäiset opinnäytteet aiheesta löytyvät jo 1920-luvulta (Väinölä 1925). Pelastusarmeijan toimintaa ja oppeja on tutkittu eri vuosikymmenillä myös teologisesta näkökulmasta. Uusimpia tutkimuksia ovat Marko Pihlajamaan (2005) tutkimus Pelastusarmeijan imagosta ja Pia Metsähuoneen (2001) tutkimus ruoka-avun hakijoiden kokemuksista köyhyydestä 1990-luvun Suomessa.

Pihlajamaan tutkimuksen mukaan Pelastusarmeija mielletään yhteiskunnalliseksi todellisuuden peiliksi, jonka toiminta heijastelee yhteiskuntamme vähäosaisten sosiaalista todellisuutta ja syrjäytymisen astetta. Pelastusarmeija ymmärrettiin lisäksi perinteisenä osana suomalaista sosiaalityötä ja tahona, joka välittää niistä ihmisistä, joista kukaan muu ei enää välitä. Tutkimuksen mukaan Pelastusarmeijan hengellinen työ tunnettiin myös hyvin, mutta sen harjoittaman sosiaalisen avustustyön ja suvaitsevaisuuden vuoksi Pelastusarmeija nähtiin kristillisen ahdasmielisyyden vastakohtana. (Pihlajamaa 2005, 47–56.)

Matalan kynnyksen palveluita on tutkittu paljon, mutta matalan kynnyksen työtoimintaan liittyviä tutkimuksia on melko vähän, etenkin kyseessä olevaan kohderyhmään liittyen. Sinikka Törmä (2009) on tutkinut huumeiden käyttäjille suunnattuja matalan kynnyksen palveluita, joista yksi on huono-osaisten päivätoiminta. Tutkimuksen mukaan kynnyks ei aina ole riittävän matala, ja palveluiden käyttö vaikeutui johtuen sekä hoitojärjestelmästä, palveluiden käyttäjistä itsestään, että toimintaympäristöstä. Moniongelmaisten ja huono-osaisten huumeidenkäyttäjien palvelun käyttöä varjostivat syrjäytyminen, asunnottomuus, päihteiden sekakäyttö ja sairaudet. Palveluissa taas ei huomioitu riittävästi kohderyhmään liittyvää kontrollin ja leimautumisen pelkoa. Palvelun oikea-aikaisuudella todettiin myös olevan suuri merkitys. Törmä toi esille, että matalalla kynnyksellä voidaan tarkoittaa lisäksi madallettua tavoitetasoa, jolloin toiminnassa ei vaadita ehdotonta raitistumis- tai elämänmuutosmotivaatiota. (Törmä 2009.)

Pitäjänmäen tutkimuksessa kartoitettiin asukkaiden arkea ja ajankäyttöä, ja siksi perehdyttiin niihin liittyviin tilastoihin. Edellinen Tilastokeskuksen koko väestön kattava tutkimus koskien suomalaisten ajankäyttöä on tehty vuosina 2009–2010. Jos tilastosta poimitaan tarkasteltavaksi ryhmäksi eri-ikäiset ei-työlliset, nousee TV:n katselu yleisimmäksi yksittäiseksi ajanviettotavaksi; sen äärellä vietettiin aikaa keskimäärin noin kolme tuntia päivässä. Lukemiseen suomalaiset työelämän ulkopuolella olevat käyttävät aikaa keskimäärin hieman alle tunnin päivässä. Liikuntaa ja ulkoilua harrastetaan samoin noin tunti. Kotitöihin lukeutuu tilastokeskuksen tutkimuksessa mm. ruuanlaitto, siivous, vaatehuolto, ostokset ja asiointi; niihin kuluva aika oli miehillä kaksi ja puoli tuntia ja naisilla lähemmäs neljä tuntia. (Suomen virallinen tilasto. Ajankäyttö.)

Tuttavien kanssa seurusteluun käytettiin aikaa keskimäärin puolesta tunnista tuntiin päivää kohden. Harrastuksiin käytettiin tilastokeskuksen mukaan aikaa tunnista puoleentoista päivittäin. Harrastuksiin kuluvan ajan kohdalla merkittävää on muutos aiempaan; vuosina 1999–2000 toteutettuun tutkimukseen verrattuna harrastuksiin käytettävä aika on monen ikäryhmän kohdalla, niin työllisillä kuin työelämän ulkopuolella olevillakin, yli

kaksinkertaistunut. Lepäilyyn käytettävä aika puolestaan oli eläkeiän ylittäneillä lähes puolittunut tunnista reiluun puoleen tuntiin tänä aikana. (Suomen virallinen tilasto. Ajankäyttö.)

Suomessa asunnottomuutta on tutkinut mm. Riitta Granfelt, joka on tutkimuksissaan havainnut, että erilaisiin asuntoloihin liittyy usein sisäinen hierarkia, jossa on nähtävissä voimakas erottautumispyrkimys joihinkin asukkaisiin nähden. Hierarkiaan liittyy ajatus, että talon sisällä on aina olemassa ryhmä, joka on jotenkin erilainen tai jolla menee vielä huonommin, kun itsellä ja joka soveltuu täten erilaisten projisointien eli omien sisäisten heijastuksien kohteeksi. (Granfelt 1998, 58.)

4 OPINNÄYTETYÖN TAVOITE JA MENETELMÄT

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää matalan kynnyksen työtoimintaan osallistumisen esteitä Pitäjänmäessä. Tavoitteena oli myös selvittää mikä asukkaita motivoi toimintaan, mitä tarpeita heillä on, ja miten matalan kynnyksen työtoiminta voi heidän näkemyksensä mukaan niihin tarpeisiin vastata. Teemahaastattelujen avulla pyrittiin saamaan tietoa osallistumisen esteiden lisäksi siitä, mikä mahdollistaa työtoimintaan osallistumisen ja miten toimintaa voi kehittää. Tutkimusongelma jaoteltiin seuraaviin tutkimuskysymyksiin:

- 1) Mitkä ovat matalan kynnyksen työtoimintaan osallistumisen esteet Pitäjänmäessä?
- 2) Mikä lisää osallistumista matalan kynnyksen työtoimintaan?
 - a. Mitä tarpeita asukkailla on?
 - b. Miten matalan kynnyksen työtoiminta voi asukkaiden näkemyksen mukaan näihin tarpeisiin vastata?
- 3) Miten matalan kynnyksen työtoimintaa tulee kehittää Pitäjänmäessä, jotta se motivoi osallistumaan?

Tämä opinnäytetyö on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Kvalitatiivinen tutkimus on soveltuva, kun pyritään ymmärtämään tietyn ilmiön merkitystä ja sen takana olevia tekijöitä. Laadullinen tutkimus mahdollistaa kontekstisidonnaisuuden sekä menneisyyden huomioimisen. Tutkimuksessa haastateltavilla on aktiivinen rooli ja mahdollisuus tuoda esille omia palveluitaan koskevia ja tärkeinä pitämiään seikkoja. Vastausten suunnista on etukäteen vaikea tehdä oletuksia, jolloin vastausvaihtoehtojen rajaaminen ei ole tutkimuksen kannalta edullista. (Hirsjärvi & Hurme 2009, 27–35.) Opinnäytetyö on myös tutkimuksen tarkoituksen mukaan luokiteltavissa kuvailevaksi tutkimukseksi. (Hirsjärvi ym. 1997, 136.)

Opinnäytetyön tutkimusmenetelmäksi valikoitui teemahaastattelu. Teemahaastattelu on tutkimusmenetelmä, jossa tutkimusongelmista poimitaan

keskeiset aiheet, joita on välttämätön käsitellä tutkimusongelmiin vastauksien saamiseksi. Teemahaastattelun tavoitteena on, että haastateltava voi antaa jokaisesta teema-alueesta oman kuvaksensa. Haastattelijan tehtävänä on puolestaan varmistaa haastateltavan teemoissa pysyminen. (Vilkkä 2005, 101–103.)

Haastattelu valittiin tutkimusmenetelmäksi siksi, että Pitäjänmäen matalan kynnyksen työtoiminnasta oli jo tehty kyselytutkimus. Nyt toteutetulla haastattelututkimuksella oli tarkoitus syventää kyselystä saatuja tietoja osallistumisen esteistä ja toiminnan kehittämisestä, ja kyselyaineisto on huomioitu tutkimuksen haastattelurungon laadinnassa. Haastattelut toteutettiin yksilohaastatteluina ryhmähaastattelujen sijaan mahdollisten arkaluontoisten tai henkilökohtaisten haastattelusisältöjen vuoksi, ja jotta haastateltaville voitiin taata mahdollisuus luottamukselliseen keskusteluun. Haastattelun ajateltiin olevan jo itsessään yksilöä osallistava menetelmä, ja näin edistävän haastateltavan mahdollisuutta tulla kuulluksi ja vaikuttaa omaan elämäänsä.

Tutkimusaineiston analyysimenetelmäksi valittiin teemoittelu. Teemoittelussa tutkimusaineistosta nostetaan esille tutkimusongelmien kannalta oleellisia teemoja, ja niiden esiintymistä aineistossa vertaillaan. Teemoittelussa onnistumisen edellytyksenä on teorian ja empirian vuorovaikutus. (Eskola & Suonranta 2001, 174–175.)

5 PROSESSIN KUVAUS

Tutkimusprosessi alkoi helmikuussa 2018 tutkijoiden otettua yhteyttä Pelastusarmeijan sosiaalisen työn esimieheen Marja-Liisa Mäkelään sopivan tutkimusaiheen löytämiseksi. Asiaa käsiteltiin Pelastusarmeijan johtotiimissä, jossa päädyttiin kohdistamaan tutkimus Pitäjänmäkeen, ja matalan kynnyksen työtoimintaan. Tämän jälkeen tutkijat vierailivat Pitäjänmäessä, jossa tarkennettiin yhteisesti tutkimuksen tarkoitusta ja tavoitteita. Samalla tutkijat vierailivat Pitäjänmäen matalan kynnyksen työtoiminnan pajassa. Opinnäytetyön suunnitelma valmistui syksyllä 2018, jonka jälkeen haettiin tutkimuslupaa Helsingin kaupungin asumispalveluista. Lupa saatiin marraskuussa 2018, jonka jälkeen anottiin vielä Pelastusarmeijalta erillinen tutkimuslupa. Tutkimuslupien varmistuttua toteutettiin yksilöhaastattelut joulukuussa 2018.

Tutkimuksen teemahaastattelurunko (LIITE 1) sisälsi kahdeksan eri teemaa: Taustatiedot, arki, matalan kynnyksen työtoiminta, matalan kynnyksen työtoiminnan kehittäminen Pitäjänmäessä, arvot ja identiteetti, osallisuus ja yhteisöllisyys, motivaatio ja tarpeet sekä terveys ja päihteet. Haastatteluun valikoituneet kysymykset järjestettiin teema-alueittain.

Aiheen kysymysten ja niistä syntyvän keskustelun tavoitteena oli muodostaa kuva asukkaiden arjesta ja päivien kulusta. Mitä päivää pitää sisällään, miten ja missä haastateltavat viettävät aikaansa ja millaisena he arkensa kokevat. Vastausten avulla kartoitettiin matalan kynnyksen työtoiminnan sovitumista arkeen. Kiinnostuksen kohteena olivat mahdolliset rakenteelliset tai aikataululliset esteet osallistumisen suhteen. Työtoiminnan alkamis- ja päättymisaikojen soveltuvuuden ja niihin kohdistuvan muutostarpeen tai vaihtoehtoisten osallistumisaikojen tarpeellisuuden arvioimisessa oli oleellista hahmottaa asukkaiden vuorokausirytmiiä ja siihen liittyviä tarpeita.

Arjen sisällöstä keskusteltaessa haastateltavilta kysyttiin myös heidän toiveistaan muutoksiin, jotta oli mahdollista pohtia, kuinka työtoiminta voi vastata muutostarpeisiin ja kuinka toiminnalla voidaan tukea matkaa kohti

omannäköistä arkea. Tietoa siitä mihin haastateltava käyttää aikaansa ja mihin hän toivoisi voivansa sen käyttää, voidaan hyödyntää työtoiminnan sisällön suunnittelussa. Vaikka luonnollisesti vastaukset olivat yksilöllisiä, oli arjen kuvauksessa myös paljon yhtäläisyyksiä haastateltavien välillä.

Matalan kynnyksen työtoimintaan liittyvän teeman kysymyksillä kartoitettiin asukkaiden kokemuksia ja näkemyksiä toiminnasta. Teeman keskiössä oli tutkimusongelman mukaisesti osallistumista estävät tekijät sekä osallistumista mahdollistavat tekijät. Näihin liittyen haastateltavien kanssa keskusteltiin myös työosuusrahan merkityksestä ja vaihtoehtoisista palkkioista. Se miten haastateltavat olivat saaneet tiedon työtoiminnasta ja mitä tietoa työtoiminnasta oli saatavilla, nähtiin oleellisena selvittää, jotta voidaan arvioida ja pohtia tarkoituksenmukaisia tapoja työtoiminnan esittelemiseen ja siihen tutustumiseen. Haastateltavien aiempia kokemuksia työelämästä tai työtoiminnasta selvitettiin, jotta voitaisiin ymmärtää niiden mahdollinen vaikutus nykyiseen kokemukseen työtoiminnasta.

Terveysten ja päihteiden valinta haastattelurunkoon liittyi matalan kynnyksen työtoiminnasta tehtyyn kyselyyn, jonka vastausten mukaan terveydentila oli tärkein osallistumista estävä tekijä. Samassa kyselyssä myös päihteiden käyttö oli merkittävä osallistumisen estäjä, joten päihteiden käytön vaikutus työtoimintaan osallistumiseen, oli myös tärkeä selvittää.

Osallisuus ja yhteisöllisyys valittiin haastatteluun tutkimusongelman mukaisesti, koska tarkoituksena oli löytää sekä osallistumista estäviä tekijöitä, että sitä lisääviä ja mahdollistavia asioita. Osallisuuden ja yhteisöllisyyden tärkeyttä haastateltavien mielestä oli myös tärkeä selvittää. Motivaation rooli ihmisen toiminnan ohjaajana koettiin keskeiseksi tutkimusongelman kannalta, ja siksi pyrittiin löytämään motivaatiota lisääviä asioita. Tutkimuksessa haastateltavien vahvuuksien löytäminen ja niiden esiin tuomisen tärkeys liittyi paitsi työtoiminnan kehittämiseen, niin myös jokaisen ihmisen arvokkuuden ja ainutlaatuisuuden korostamiseen. Myös arvojen ja tarpeiden selvittäminen nähtiin oleelliseksi tutkimusongelman kannalta.

Tässä tutkimuksessa kartoitettiin haastateltavien arvoja avointen kysymysten avulla, jotta he saisivat mahdollisimman vapaasti kuvata itselleen tärkeitä asioita. Arvoja tutkittiin sekä itsenäisinä että mahdollisten elämässä olevien arvoriitiriitojen näkökulmasta. Arvoja tutkittiin myös työhön liittyen, jolloin pyrittiin selvittämään voiko matalan kynnyksen työtoiminta jollakin tavalla vastata haastateltavien arvoihin tai tarpeisiin.

5.1. Tutkimusympäristö ja kohderyhmä

Tutkimusympäristönä oli Pelastusarmeijan Pitäjänmäen yksikkö ja haastattelupaikaksi valikoitui yksikön matalan kynnyksen työtoiminnan tilat, jotka varattiin etukäteen haastatteluja varten. Paikan valinnalla pyrittiin tekemään haastatteluun osallistumisen kynnyks mahdollisimman matalaksi, jolloin haastateltavan ei tarvinnut lähteä kauaksi kodistaan. Haastattelupaikan puolueettomuus pyrittiin varmentamaan kuitenkin siten, että haastatteluja ei toteutettu asukkaan asunnossa, vaan asumisyksikön yhteisissä tiloissa. Samalla haastattelutilat olivat tutkimuksen aiheena olevan toiminnan toimintaympäristö.

Haastattelujen ajankohdaksi valikoituivat iltapäivät, sillä tutkijat halusivat huomioida asukkaiden erilaiset vuorokausirytmit sekä varmistaa, että haastatteluympäristö on mahdollisimman hiljainen ja rauhallinen. Haastatteluja ennen oveen kiinnitettiin vielä lappu muistuttamaan, ettei tilaan saa tulla kesken haastattelun. Jokaisen haastattelun alussa oli kahvitarjoilu, jolla pyrittiin edesauttamaan miellyttävän ja rennomman ilmapiirin toteutumista haastattelutilanteessa.

Haastateltavien valikoitumiseen vaikutti ensisijaisesti tilaajan toive selvittää niiden asukkaiden näkemyksiä, jotka eivät tällä hetkellä osallistu matalan kynnyksen työtoimintaan tai osallistuvat vain harvoin. Pitäjänmäen vastaavan ohjaajan kanssa sovittiin, että henkilökunta etsii haastateltavat tutkijoiden etukäteen ilmoittamiin haastatteluajankohtiin. Kerrosohjaajille saatettiin myös tiedoksi tutkimuksen tavoite ja tarkoitus sekä haastattelujen kulku, jotta he

pystyisivät keskustelemaan tutkimuksesta ja siihen osallistumisesta asukkaiden kanssa.

Kerrosohjaajien kautta haastatteluun kutsuttaville toimitettiin haastattelukutsu (LIITE 2), jossa tutkijat esittäytyivät ja tutkimuksesta kerrottiin oleellimmat seikat. Haastattelut toteutettiin yksilöhaastatteluina ja yhdelle haastattelulle varattiin aikaa noin yksi tunti. Vaikka haastateltavat oli valikoitu etukäteen, eivät kaikki olleet haastattelu-aikaan tavoitettavissa tai enää halukkaita osallistumaan. Täten lopulliseen haastateltavien joukkoon vaikutti se, ketkä yksikössä kunakin haastattelupäivänä olivat paikalla, ja jotka täyttivät tilaajan kriteerin osallistumisesta työtoimintaan vain harvoin tai ei lainkaan. Haastattelujen suunniteltiin alun perin jakaantuvan neljälle päivälle, mutta koska kahteen haastattelu-aikaan ei löytynyt haastateltavaa, sovittiin yksi uusi haastattelupäivä, jotta tavoitteena olleet 10 haastattelua saatiin toteutettua.

Tutkimuksen kohderyhmänä olivat ne Pitäjämäen asukkaat, jotka eivät osallistuneet tai osallistuivat vain harvoin matalan kynnyksen työtoimintaan. Haastateltavia oli yhteensä kymmenen. Yksikössä naisten osuus on selvästi miesten osuutta pienempi, joten yksityisyydensuojan ja anonymiteetin varmistamiseksi tässä tutkimuksessa ei kerrota haastateltujen sukupuolta. Haastateltavien keski-ikä oli 50 vuotta. Haastateltavista kuusi oli eläkkeellä, ja heistä kaksi oli ylittänyt Suomen yleisen eläkeiänrajan. Loput kertoivat pääasiallisiksi tulonlähteikseen työttömyysturvan sekä toimeentulotuen, eli kukaan haastatelluista ei ollut sillä hetkellä työelämässä. Haastateltavien koulutustaustaa ei kartoitettu, vaikka osan vastauksista se tulikin esille.

Haastattelujen eettisyys pyrittiin huomioimaan jo saatekirjeessä kertomalla tutkimuksen tarkoituksesta, haastattelun kestosta sekä haastattelun nauhoittamisesta. Jokaisen haastattelun alussa haastateltavan kanssa käytiin läpi ja allekirjoitettiin tarkempi haastattelusuostumus (LIITE 3), jossa kerrottiin edellisten lisäksi mahdollisuudesta haastattelun keskeyttämiseen, valmiin opinnäytetyön sähköinen julkaisupaikka (Theseus.fi) sekä toivotettiin tervetulleeksi seuraamaan opinnäytetyön seminaaria. Haastateltaville kerrottiin lisäksi haastatteluaineiston säilyttämisestä ja käytöstä ainoastaan

opinnäytetyössä. Haastateltaville todettiin, ettei heidän henkilöllisyytensä paljastu aineistosta ja että tutkijat ovat haastatteluista vaitiolovelvollisia. Myös haastatteluaineiston hävittäminen heti opinnäytetyön julkaisemisen jälkeen kerrottiin erikseen.

Haastatteluja litteroidessa haastateltavat koodattiin siten, että ensimmäinen haastateltu esiintyy koodilla H1, toinen koodilla H2 ja niin edelleen. Kuitenkin ennen opinnäytetyön julkaisemista, koodaukset sekoitettiin vielä kertaalleen niin, että ne eivät esiinny samassa järjestyksessä kuin itse haastattelutilanteet toteutuivat. Tällä pyrittiin varmistamaan haastateltavien anonymiteetti myös Pitäjämäen yhteisön sisällä. Haastatteluissa esiintyvissä lainauksissa on myös pyritty huomioimaan selkeästi tunnistettavissa olevia asioita ja välttämättään niiden esiin tuomista. Tutkimuksen tekijöihin viitataan aineistositaateissa koodeilla T1 ja T2.

5.2. Tutkimuksen validiteetti ja reliabiliteetti

Validiteetti ilmaisee, mittaako tutkimus, ja missä määrin, juuri sitä, mitä tutkimuksen avulla on tarkoitus selvittää. Sen avulla voidaan vastata kysymykseen, onko valittu tutkimusmenetelmä validi ja ovatko sen avulla saadut tulokset sekä niistä johdetut päätelmät valideja. Tuloksen voidaan ajatella olevan validi, kun tutkimuksessa saatu tieto vastaa teoriaa, tai tarkentaa ja parantaa sitä. (Hiltunen 2009.)

Jos tätä Pitäjänmäessä toteutettua tutkimusta ja sen tuloksia tarkastellaan kokonaisuutena, voidaan tuloksia pitää mahdollisina ja loogisina. Tutkimuksen tekijöiden käsitys suorituksen oikeellisuudesta on, että tutkimuksen strategia on validi. Teemahaastattelua voidaan pitää tutkittavan ilmiön, eli tässä tapauksessa osallistumisen esteiden ja toiminnan kehittämisen näkökulmasta soveltuvana tutkimusmenetelmänä, eivätkä tulokset ole ristiriidassa teoriaviitekehyksen suhteen. Lisäksi tutkimusmenetelmän valintaa sopivana menetelmänä puoltaa se, että aiheesta oli jo tehty tutkimusta kyselyn avulla.

Teemahaastattelun runkona toimineet kysymykset ovat olleet tutkimusongelman selvittämisessä pääosin soveltuvia. Tutkimuskysymysten asetteluun vaikuttivat tutkimusongelmat ja siitä 2017 toteutetun kysely valossa jo tiedetty sekä teoriaviitekehys. Näiden pohjalta tehtiin ennakko-oletuksia ja kysymyksiä samalla pyrkien säilyttämään avoimuus uudelle tiedolle, jota ei ole mahdollista ennakoida kysymyksiä asetettaessa. Kaikki oletukset, joita kysymysrunгон laadinnassa teoriaviitekehyyksen pohjalta on tehty, eivät pitäneet paikkaansa, mutta valtaosa kysymyksistä osoittautui valideiksi.

Haastatteluista toteutettiin ennen varsinaisia haastatteluita kaksi koehaastattelua. Niiden perusteella alkuperäistä haastattelurunkoa päädyttiin muokkaamaan poistamalla sieltä yksi kysymys liian hankalana. Poistettu kysymys oli ”Millaisia eri rooleja sinulla on?” Lisäksi päädyttiin liittämään haastattelumateriaaleihin tarpeita käsittelevän teeman yhteyteen Maslowin tarvehierarkiaa avaava kuvio (kuva 1.), joka käytiin läpi kunkin haastateltavan kanssa ennen kysymyksiin vastaamista. Tämä tehtiin siksi, sillä koehaastattelujen myötä todettiin tarpeiden olevan yksinään vaikeasti ymmärrettävä käsite. Tutkimuksen tekijät pyrkivät turvaamaan haastateltavien kokemuksen heidän arvokkuudestaan ja haastattelutilanteen turvallisuudesta, jolloin liian vaikeasti muotoillut kysymykset olisivat tekijöiden arvioiden mukaan heikentäneet luottamuksellisuuden kokemusta haastattelutilanteissa.

Kaikilta haastatelluilta ei saatu vastauksia kaikkiin kysymyksiin. Kymmenestä haastatellusta kaksi lopetti haastattelun ennen kaikkien kysymysten läpikäymistä. Tähän vaikuttavien tekijöiden voidaan arvioida olevan osittain haastateltavasta itsestään lähtöisin olevia ja osittain haastattelurungon pituudesta tai kysymysten laadusta johtuvia. Lyhyemmän kysymysrunгон voisi ajatella mahdollistaneen sen, että kaikki haastateltavat olisivat vastanneet kaikkiin kysymyksiin. Tutkijoiden vähäinen kokemus haastattelujen toteuttamisesta on voinut vaikuttaa siihen, ettei teemoissa pysyminen tai tutkimusongelman kannalta oleellisten aiheiden parissa pysyminen kaikkien haastattelujen kohdalla täysin onnistunut. Kokonaisuudessaan haastatteluista saatu aineisto on kuitenkin kattava.

Pitäjänmäen asumisyksikössä on 112 asukasta, ja kohderyhmään kuuluvia, eli työtoimintaan osallistumattomia tai vain harvoin osallistuvia on heistä noin 90. Kymmenen haastateltavan avulla saatu tutkimustulos ei ole täysin yleistettävä. Voidaan kuitenkin olettaa, että aineistossa toistuvat vastaukset ja näkemykset esiintyvät jossain määrin myös otannan ulkopuolella ja vastauksia voidaan pitää hyvin suuntaa antavina. Oleellista tuloksia arvioitaessa on muistaa, että ne edustavat matalan kynnyksen työtoimintaan pääasiassa osallistumattomien näkemyksiä, ja saattavat poiketa paljonkin toimintaan osallistuvien tai koko yksikön keskimääräisestä näkemyksestä ja kokemuksesta.

Aineistonkeruu toteutettiin kahden viikon aikana, jolloin on perusteltua olettaa, ettei olosuhteissa ole tänä aikana tapahtunut oleellisia tutkimukseen vaikuttavia muutoksia. Teoreettista viitekehystä tarkennettiin tutkimuksen aikana ja haastatteluissa esiin tulleiden tekijöiden perusteella, joita kaikkia ei osattu ennakoita.

Tutkimuksen reliabiliteetilla ilmaistaan tutkimusmenetelmän luotettavuutta ja toistettavuutta. Kun reliabiliteetti on korkea, tutkimustulos ei johdu sattumasta ja tulokset ovat toistettavissa riippumattomasti, jolloin samoissa olosuhteissa toistetussa tutkimuksessa saataisiin sama tulos. (Hiltunen 2009.)

Pitäjänmäessä toteutetussa tutkimuksessa objektiivisuutta pyrittiin parantamaan sillä, että molemmat tutkijat olivat mukana kaikissa haastatteluissa. Tämän nähtiin lisäävän tulosten luotettavuutta ja aineistonkeruun yhdenmukaisuutta, vaikka haastattelujen jakaminen olisi ollut ajankäytön kannalta tehokkaampaa. Nauhoittamalla haastattelut varmistettiin niistä saadun tiedon muuttumattomuus aineistonkeruun ja analysoinnin välillä. Analysoinnissa on nojattu litteroituun aineistoon ja pyritty minimoimaan subjektiivisesta tulkinnasta johtuvat oletukset.

Tutkimuksen toistaminen antaisi oletettavasti hyvin samankaltaisen tuloksen, mikäli haastateltavien joukko toistettaessa olisi sama. Kuitenkin otannan rajallisuuden vuoksi on syytä olettaa, että eri yksilöiden mielipiteillä ja näkemyksillä voi olla eroavaisuuksia ja sillä ketkä kohderyhmästä tutkimukseen osallistuvat, on luonnollisesti vaikutuksia tuloksiin. Tutkimuksen tekijät pitävät

silti mahdollisena samansuuntaista tulosta, vaikka tutkimus toistettaisiin ja haastateltavat vaihtuisivat.

Kyseessä on laadullinen tutkimus, ja jokaisen yksilön näkemys on sellaisenaan arvokas ja kiinnostava, vaikka se ei olisikaan yleistettävissä tai kokemusta ei jakaisi moni. Tulokset ja johtopäätökset ovat näin ollen erityisen käyttökelpoisia siinä yksikössä, missä tutkimus on toteutettu ja jonka asukkailta aineisto on kerätty.

6 TULOKSET

Tulokset on jaoteltu teemahaastattelun teemojen mukaisesti. Haastattelut puolistrukturoituina etenivät kukin yksilöllisesti ja tutkijat painottivat haastateltavien vapautta vastata tai olla vastaamatta kuhunkin kysymykseen. Haastateltavien elämänhistoriaa ei tutkimuksessa kartoitettu tarkemmin ja osa kertoi taustoistaan enemmän ja osa vähemmän. Tutkimuksen kannalta oleellista oli tehdä rajausta nykyhetkeen ja siinä vaikuttaviin tekijöihin ja tarpeisiin sekä historian osalta työelämän kokemuksiin ja niiden mahdollisiin vaikutuksiin suhtautumisessa työtoimintaan tänä päivänä. Kiinnostuksen kohteena nykyhetken lisäksi oli pääasiassa se ajanjakso, jonka asukas oli viettänyt asumispalveluyksikössä ja siihen liittyvät kokemukset.

6.1. Arki

Asukkaat kuvailivat haastatteluissa arkeaan, toimintojaan ja niihin liittyviä tunteita. Vastauksista tuli myös ilmi, mitä asukkaat pitävät arjessaan tärkeänä. Vuorokausirytmä oli pääosalla vastaajista aamupainotteinen. Seitsemän haastatelluista kertoi heräävänsä kello 05.30–08.00 välillä, yksi 09.00–10.00 aikoihin, yhdellä rytmä oli epäsäännöllisempi ja yhden haastateltavan kertomuksesta eivät aamurutiinit tulleet ilmi. Kaikki haastatellut olivat työelämän ulkopuolella, eikä vuorokausirytmä ollut tukemassa ulkopuolelta asetettuja aikatauluja. Silti suurin osa koki aamulla aikaisin heräämisen ja vuorokausirytmän ylläpitämisen tärkeäksi ja sitä pidettiin yllä itseluotujen rutiinien avulla, kuten aamukahvi ja aamu-tv tai kaupassa käynti aamuisin. Yksi haastateltavista kertoi käyvänsä tällä hetkellä työtoiminnassa saadakseen vuorokausirytmän säännölliseksi.

Ei, mä oon muutenkin hereillä joka päivä seitsemän kaheksan aikoihin. Jos nukkuu liian pitkään, tuntuu et on päivä pilalla. (H9)

Herään aina aikasin, laitan kellon soimaan paitsi viikonloppuna. En halua, että nukun niin myöhään. (H6)

Herään vähän ennen seitsemään ja käyn tuossa yhdeksän maissa kioskillä kahvilla ja leivällä. (H7)

Mä herään automaattisesti jo puol kuus. Luen lehden, avaan telkkarin ja juon kahvit ja katon telkkarii. (H4)

Yleisimmin aika kului kotona televisiota katsellen, radiota kuunnellen tai tietokoneella. Kaikki vastaajat kertoivat jonkun näistä tai useamman kuuluvan jokapäiväisiin toimintoihin ja kuusi vastaajaa mainitsi kaupassa käymisen kuvaillessaan tavanomaista päiväänsä. Näiden lisäksi haastatellut asukkaat kuluttivat aikaa seurustelemalla ystävien tai sukulaisten kanssa (4) ja ulkoillen (3). Kolme kertoi aikaa kuluvan säännöllisesti myös päihteiden käytön ympärillä. Yksittäisiä mainintoja muista päivään kuuluvista aktiviteeteista oli lukeminen, valokuvaus, kitaran soittaminen, tietokone- ja konsolipelit, kaupungilla käyminen, korvaushoitoklinikkakäynnit, kodinhoito ja talon toimintoihin osallistuminen. Tekemiseen liittyvä itsensä kehittäminen nousi monen puheissa esille.

Ennen kaikkea itsensä kehittäminen on minusta hauskaa. Uuden oppiminen niin kun. (H1)

Periaatteessa tekis mieli tehdä jotain, et se olis kehittävää. Jos mulla on yleensä jotain järkevää tekemistä, vaikka uutta järjestystä kotiin, niin se yleensä on mieltä ylentävää. (H2)

Mä oon kehittäny itteäni, tälläki hetkellä luen noita tietokirjoja. (H8)

Harrastuksia ei monen arkeen kuulunut. Neljä haastateltavaa kertoi, ettei heillä ole tällä hetkellä mitään harrastuksia. Ohjattuihin tai osallistuviin harrastuksiin eivät muutkaan haastatelluista kertoneet osallistuvansa. Harrastaminen oli omassa kodissa itsekseen tapahtuvaa, kuten lukeminen tai kitaran soittaminen. Yksi haastateltava osallistui aktiivisesti asumispalveluyksikön tarjoamiin ryhmiin ja yksi osallistui retkille silloin kuin niitä oli tarjolla. Yksi sanoi osallistuvansa satunnaisesti joihinkin aktiviteetteihin. Yhteistä harrastamista ehdotettiin myös ratkaisuksi yksinäisyyteen ja tavaksi tutustua toisiin asukkaisiin.

Välillä käyn leffoissa ja muissa mitä täällä on. Yhdissä fudistreeneissä oon ollut, et siitä ei oo tullut mitään oikeen, on

pitänyt mennä. Koristakin oon harrastanut, mut ei oo viiteen vuoteen päässyt kentälle. (H1)

Miten voisi tutustua uusiin ihmisiin? Ei mitenkään, muuta ku että harrastaa yhdessä, tikkatauluu pelaamalla tai heittämällä, kävelyllä, retkellä niinku ollaan käyty. (H4)

Paitsi harrastusten osalta, haastateltavien arjen kuvauksesta korostuu yleisestikin asukkaiden vähäinen liikkuminen asumisyksikön tai sen välittömän läheisyyden ulkopuolella. Suurin osa haastatelluista kertoi käyntiensä oman asunnon ulkopuolelle suuntautuvan useimmiten lähikauppaan, kioskille, kävelyille tai samassa asuinyksikössä asuvan tutun luo. Osa koki sen kaventavan omaa elinpiiriä merkittävästi, kun taas osa puolestaan kertoi tottuneensa nykyisen kaltaiseen arkeen ja olevansa siihen tyytyväinen. Yksi haastateltava toi esiin myös terveydelliset syyt asuinyksikön ulkopuolella liikkumista rajoittavana tekijänä.

Ennen oltiin muutaman kerran viikossa uimassa ja nyt sekun on ollut vähän kortilla, kun mä en saanut uimakorttia ollenkaan enkä avustusta siihen. On niin kallista aikuisen lipulla. (H1)

Viiteen vuoteen mä en oo käyny kertaakaan leffassa, mä en oo käyny missään kapakassa syömässä, mä en oo käyny yhdessäkään konsertissa. Mä en oo käyny missään. (H5)

Kaupassa käynti ja illalla ja aamulla käyn aina vakioaikaan. Emmä oikein muuta, radioo kuntelen vähän, ystäviä mulla käy hirveesti tai kavereita sitte. (H3)

Viime aikoina vähän tullut käytyä missään, kesällä tulee istuskeltua jossain ja polteltua tupakkia. (H2)

Joko tohon S-Markettiin sitten meen ja haen kanaa ja painun himaan kattomaan telkkaria. Iltasin oon kotona. Mulle tää menee ihan hyvin tälleen. (H7)

Mulla on vähän huonoa tää liikkuminen, muutenhan mä menisin tuolla pitkin ja poikin. (H6)

Haastatelluista kukaan ei ollut työelämässä. Neljän vastaajan tulot koostuivat työmarkkinatuesta tai toimeentulotuesta ja kuusi haastatelluista kertoi saavansa eläkettä. Haastateltujen keski-ikä oli hieman alle 50 vuotta. Kaksi haastateltavaa kertoi ansainneensa työssä-oloaikanaan hyvin. Eläkkeiden

suuruutta ei kysytty, mutta myös eläkkeellä olevat toivat esille pienituloisuuden mukanaan tuomat haasteet.

Pienituloisuus vaikutti haastateltavien elämään ja arkeen kokonaisvaltaisesti. Vastausten perusteella pienituloisuus vaikutti koettuun tyytyväisyyteen, itsetuntoon, mahdollisuuksiin vaikuttaa omiin asioihinsa, vapautteen valita sekä mahdollisuuteen huolehtia hyvinvoinnista ja osallistua yhteiskunnan tarjoamiin toimintoihin. Perustarpeiden tyydyttymisen osalta haastateltavissa huolta herätti mm. rahojen riittäminen ruokaan. Muutama toivoi mahdollisuutta hoitaa terveyttään ja ylläpitää fyysistä kuntoa liikuntaharrastuksen avulla, mutta liikuntaharrastukset tulisivat liian kalliiksi maksettavaksi kuukausittaisista tuloista. Myös tavanomaisten ajanviettopojen, kuten elokuvissa käynnin, kulttuuritapahtumien, ulkona syömisen tai matkustelun koettiin olevan ulottumattomissa.

Haastateltavista kolme kertoi saavansa taloudelliseen tilanteeseensa tukea lähiomaiselta. Loput pienituloisuuden jossain muodossa maininneista kertoivat joutuvansa jatkuvasti laskemaan miten saada pienet tulot riittämään, tai etteivät rahat käytännössä koskaan riittäneet koko kuukaudeksi ja joutuvansa sen vuoksi turvautumaan esimerkiksi leipäjonojen ruoka-avustuksiin. Moni koki köyhyyden koskevan koko taloa ja sen lähes kaikkia asukkaita.

Me ollaan kato köyhiä ihmisiä kaikki. Ei kai täällä mitään rikkaita asu ollenkaan. (H3)

Yksi haastateltavista mainitsi myös köyhyyden vaikutuksen itsetuntoon. Kokemus toisten rahoilla elämisestä ja omasta vähäisestä panoksesta yhteiskunnan hyväksi oli hänen mukaansa itsetuntoa vähentävä tekijä. Yleisesti motivaatiota lisääväksi ja toimintaan osallistumiseen kannustavaksi tekijäksi haastateltava puolestaan koki mahdollisuuden olla omalla tekemisellään hyödyksi ja näin antaa jotain takaisin.

Asukkaiden pienituloisuutta ja käytettävissä olevien tulojen riittämättömyyttä heijasteli myös haastateltavien yleisimmin esiin tuoma näkemys siitä, miksi

työtoimintaan ylipäättään osallistutaan. Vaikka osa tunnisti työtoiminnan hyötyjä monipuolisemmin, tuomalla esille mm. sosiaalisen kanssakäymisen, päivärytmin ja arjen sisällön, korostui vastauksissa käsitys siitä, että työtoiminnassa käydään, koska työosuusraha mahdollistaa päivittäisen tupakka-askin ostamisen. Tämä esitettiin syyksi omalle osallistumiselle ja sen uskottiin olevan syy muiden osallistumiseen niiden haastateltavien kertoman mukaan, jotka itse eivät osallistuneet toimintaan. Näin arveli olevan kuusi kaikista haastateltavista.

Et sit on pakko tulla et saa ne röökirahat ja jotain sellaista pientä. (H1)

Mut tänne työtoimintaan ne tulee, et ne saa sen 12 euroa, sil saa topan röökiä ja sen tarvii joka toinen päivä ja sit sillä saa joku 5 kaljaa. (H5)

Suurin osa näistä kavereista on täällä sen takia et ne saa vähän tupakkarahaa. (H8)

No oli se et röökit sai ja tolleen tai ruokaa. (H9)

Tää on ihan hyvä tää työtoiminta, vaikka onkin vaan sellainen kannustinraha mitä saa, mut kyl sillä tupakat voi hommata ja jotain edes. (H10)

6.2. Matalan kynnyksen työtoiminta Pitäjänmäessä

Tutkimuksen kymmenestä haastateltavasta kukaan ei ole osallistunut säännöllisesti matalan kynnyksen työtoimintaan. Haastateltavista kolme on osallistunut toimintaan kausiluonteisesti, ja ollut toiminnassa välillä pitkiäkin ajanjaksoja, mutta vastaavasti niiden välissä on saattanut olla vuosien mittaisia jaksoja, jolloin asukas ei ole osallistunut toimintaan. Yksi haastateltava oli aiemmin osallistunut muutamien kuukausien ajan, mutta ei enää ollut halukas osallistumaan. Kaksi haastateltavaa oli kokeillut kerran ja neljä ei ollut koskaan osallistunut työtoimintaan. Epäsäännöllisesti osallistuvista tällä hetkellä toimintaan osallistuu kaksi asukasta, yksi on muuttanut pois yksiköstä.

Haastateltavien työhistoria oli vaihteleva; kolme ei ollut ollut ansiotyössä koskaan elämässään, kahdella oli ollut muutamia lyhyitä työsuhteita ja loput olivat olleet työelämässä pidempiä aikoja, 15:sta yli 30:een vuoteen. Kokemukset työelämästä olivat pääasiassa hyviä. Haastateltavat kuvasivat viihtyneensä töissä, työyhteisön olleen mieluisa ja palkan tyydyttävä. Yhden haastateltavan negatiiviset kokemukset liittyivät päihteiden käytön haittoihin ja toinen kertoi työn sisällön olleen ajoittain henkisesti raskas. Muita kokemuksia ansiotyön lisäksi haastateltavilla oli työharjoitteluista, sairaalan kuntoutusosaston työtehtävistä ja TE-palveluiden järjestämistä kursseista. Aiempien kokemusten ei kerrottu vaikuttavan työtoimintaan osallistumiseen tällä hetkellä.

Lähes kaikki haastateltavat, myös he, jotka eivät olleet osallistuneet, kertoivat tietävänsä mitä matalan kynnyksen työtoiminta on tai mitä siellä tehdään. Vain yksi ilmoitti, ettei tiedä toiminnan sisällöstä. Kuudella haastateltavalla oli tuttuja työtoiminnassa ja neljä ei tuntenut työtoiminnasta ketään. Toimintaan edes epäsäännöllisesti osallistuneet kuvailivat työtehtäviä tarkasti ja osasivat kertoa toiminnan periaatteista. He myös suhtautuivat matalan kynnyksen työtoimintaan positiivisemmin, kuin ne vastaajat, jotka eivät olleet osallistuneet tai olivat osallistuneet kokeilumielessä vain yhden kerran. Osallistumattomien tai vain kokeilemassa käyneiden ajatukset toiminnan sisällöstä rajoittuivat enemmän ”näpertämiseen” ja siivoustyöhön. Erityisesti pajalla tehtävät alihankintatyöt olivat kritiikin kohteena.

Tänne tulee toimeksiantoja, esim. heijastimia, osat tulee ja kootaan ja paketti missä jaetaan. Avaimenperiä ja seinälle ripustettavia ikoneja. Näperretään. Siivoushommat. Pyrkisin siivoushommiin. (H2)

Se oli sen näköstä, et kaheksan äijää täällä näprää, ku pikkupojat. Jos ois jotain mielekästä, mut ne muovista näprää ja niillä muutamalla palanu hihatki tossa ja en minä, mä en tuu ikinä enää. (H4)

Mä kävin kokeilemassa puol päivää tässä, menin lupaamaan, ni pakkohan se oli. Joo joo, kolme heijastinta. Vaik mulle sanottiin, et ei tarvi tehdä, mä olin et en mä tiedä, et en mä kyllä taida, et mä lähen nyt himaan. (H5)

Siivoustyöhön suhtauduttiin positiivisemmin myös niiden haastateltavien taholta, jotka kokivat pajalla tehtävät työt itselle sopimattomina. Siivous, samoin kuin ulkotyö, ymmärrettiin koko talon yhteistä hyvää edistävinä tehtävinä, ja niiden tulosta yleensä arvostettiin.

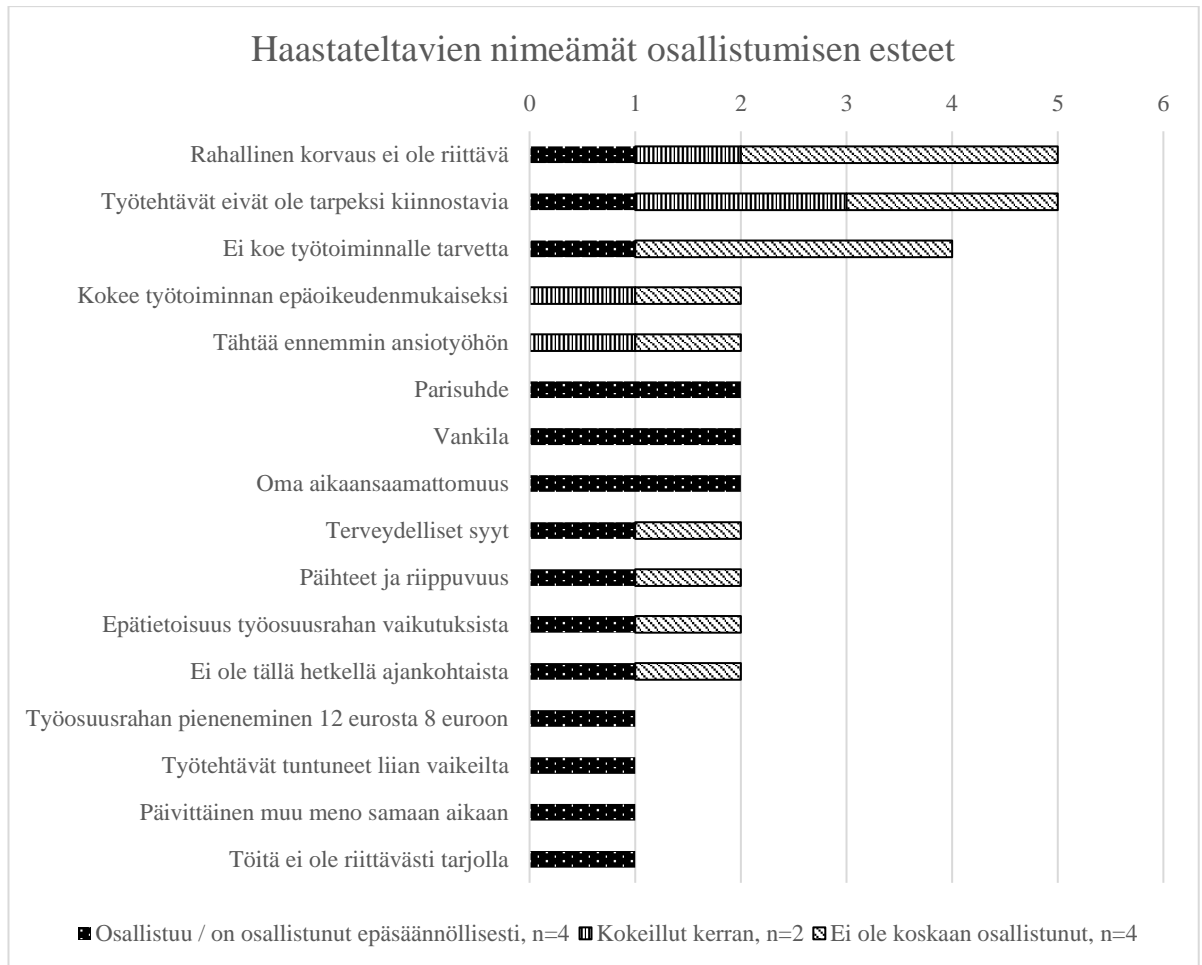
Ja jonkun pitää täällä aina siivota, vähän sotkusta meininkiä ja et on hyvä et käytävät on siistinä. (H1)

Se on tärkeä duuni et pysyy paikat ulkonaki siistinä, voi kävellä, ettei kompuroi. (H4)

Meillä on niin siistit käytävät, täytyy sanoa, hyvin ne siivoo. (H6)

Ympäristötyö, pidetään Pitäjänmäentie kunnossa varsinkin kesäisin. Talvella hiekotukset ja perusjutut. Nyt oon tykännyt siivota. Tossa saa mieli levätä ja näkee oman työn jäljen sitten samalla. (H10)

Haastateltavat toivat esille useita tekijöitä, jotka vaikuttivat päätökseen olla osallistumatta työtoimintaan. Osa mainituista esteistä liittyi työtoiminnan sisältöön tai siihen liittyviin oletuksiin ja näkemyksiin. Loput nimetyistä esteistä taas ovat selkeästi työtoiminnasta riippumattomia tekijöitä, osan vaikuttaessa välillisesti osallistumiseen tai osallistumattomuuteen.

Kuvio 1. Haastateltavien nimeämät osallistumisen esteet.

Toinen yleisimmistä vastauksista kysymykseen, mikä estää matalan kynnyksen työtoimintaan osallistumisen, liittyi työosuusrahan. Viisi haastateltavaa kertoi mielipiteenään, ettei 8 euron korvaus osallistumisesta ole riittävä. Tämä oli kytköksissä osittain siihen, ettei täysin hahmotettu työn ja työtoiminnan eroa. Tällöin ainoaksi kelvolliseksi korvaukseksi nähtiin vähimmäispalkkaa vastaava summa. Yksi haastateltava puolestaan nimesi osallistumisen esteeksi työosuusrahan summan tippumisen 12:sta eurosta kahdeksaan euroon.

Haastateltavat eivät myöskään aina tunnista rahallisen hyödyn lisäksi työtoiminnasta saatavia muita hyötyjä, jolloin työosuusraha arvioitiin ainoaksi hyödyksi ja siinä tapauksessa liian pieneksi. Työosuurahasta puhuttiin usein palkkana ja sen ymmärrettiin olevan nimenomaan korvaus tehdystä työstä.

Työn ja työtoiminnan erottamista toisistaan vaikeutti haastateltavien kertoman perusteella osittain tehtävien samankaltaisuus ja tällöin työtoiminta nähtiin epäoikeudenmukaisena ”riistona”. Näitä tehtäviä olivat esimerkiksi siivoustehtävät, jotka vastaajan mukaan talossa tulisi suorittaa joka tapauksessa, ja ne ovat tehtäviä, joiden suorittamisesta tekijälle tavallisesti maksetaan vähintään lain mukainen vähimmäispalkka. Tämän vuoksi haastateltava koki epäoikeudenmukaiseksi, että sama työ teetetään työtoiminnassa, ja siitä maksetaan tekijälle paljon pienempi korvaus.

Toinen haastateltava toi esille alihankintatyönä kootut tuotteet, joita oli alihankintaa ostavan yrityksen myymälässä nähnyt myynnissä arvionsa mukaan korkeaan hintaan. Haastateltava arvioi epäoikeudenmukaiseksi, että kokoamistyöstä ei makseta tekijöilleen kohtuullista korvausta kasvattaen sen kustannuksella muiden tahojen taloudellista hyötyä.

Siis koko homma pitäisi ehdottomasti määritellä uudestaan, koska se on työtoimintaa, jossa joka päivä on PALKANmaksu. (H5)

Mitä työtoimintaa tää on, tää on periaatteessa riistoa. (H8)

Mä oon yrittäny puhua, et tiiätkö yhtään, että se on lain vastasta, että tämä on asuntola, täällä kuuluu kerran vuorokaudessa kaikki pinnat pyyhkiä ja pestä. Ne kuitenkin täällä pesee nää käytävät ja hissit, ja touhutaan ja partio kävelee tuolla harjojen kanssa. (H5)

Mä kävelin Kampin myyntipisteen ohitse, tommonen tonttu, joka oli täällä tehty, ni 33 euroo maksaa kaupassa, että ilmeisesti yritys ja talo tässä välissä tekee ylimäärästä rahaa. Aika törkee esitys. (H8)

Jos se on jotain muuta, ku työtoimintaa, johon tullaan tiettyyn kellonaikaan joka päivä ja tehdään työtä. Mutta kun se on kuitenkin työtä toistaseks, niin mun mielestä siihen tulee puuttua. (H5)

Rahalliseen korvaukseen liittyi muitakin epäselvyyksiä. Yksi haastateltava oli siinä uskossa, että joillekin asukkaille työtoimintaan osallistuminen katsotaan riittäväksi aktiivimallin mukaiseksi työllisyyttä edistäväksi toiminnaksi ja joillekin ei. Toinen haastateltava puolestaan oletti, että kannustusrahasta joutuu maksamaan veroa ja tässä olettamuksessa oli ajatellut, ettei osallistuminen ole kannattavaa.

Toisille Kela hyväksyy siihen aktivointimalliin ja toisille se ei hyväksy sitä, ja sehän ei riitä se massi siinä aktivointi, se ei täytä niitä ehtoja kuitenkaan toi työtoiminta vielä. Niin se olis kova et se täyttäis ne ehdot et siihen vois ees tulla. (H1)

Ja joutuisin maksaan veroja, jos mä täällä tienaisin rahaa. Palkka on huono. Jos mä pystyisin skarppaamaan, niin kannattavampaa mun olis mennä vaikka tollasiin siivoushommiin. (H2)

Kaksi arvioi, että menisi ennemmin ansiotöihin, kuin työtoimintaan. Toinen heistä kuitenkin ajatteli työtoimintaa mahdolliseksi väyläksi ansiotyöhön.

En mä ainakaan kovin pitkään täällä (työtoiminnassa) ajattelis olla, vaan heti kun mä saisin sen työtodistuksen, niin mä menisin, jos jaksaisin, oikeisiin töihin. En oikeestaan käsitä miksi mä täällä olisin, jos se ei johtaisi mihinkään. (H2)

Työosuusrahan tyytymättömyyden lisäksi yleisimmin raportoitiin työtehtävien sisällön puutteista. Viisi haastateltavaa oli sitä mieltä, että työtehtävät eivät olleet kiinnostavia tai itselle sopivia. Sen lisäksi, että työskentely koettiin aikuiselle sopimattomaksi näpertelyksi, kerrottiin tehtävien olevan liian yksipuolisia.

En tiä tuosta askartelusta tai siivoushommista, et ei se varmaan kauheen hauskaa olis että. Se olis varmaan niin tylsää se työ, et se ahdistais. (H2)

Neljä haastateltavaa kuvaili eri tavoin työtoimintaa itselleen tarpeettomaksi. Moni tunnisti työtoiminnan hyödyiksi mm. sosiaalisen vuorovaikutuksen, päivärytmin ja sisällön, mutta koki ettei itsellä ole tarvetta niille tai ne toteutuvat jo muutoin; on paljon ystäviä ja sosiaalista toimintaa, tyydyttävä vuorokausirytm, päivissä on sisältöä ja tekemistä riittää. Osallistumiselle ei tällöin nähty mitään tarvetta tai vastaavasti työtoiminnan ei nähty vastaavan omiin tarpeisiin. Yksi eläkeiän ylittänyt haastateltava kertoi ajatelleensa, ettei tässä vaiheessa enää ole tarvetta työtoimintaan osallistumiselle.

Kyl tää semmost sosiaalist tietenkkin on. Saa vähän jutella jonkun kans. Mut mulla käy niin paljon vieraita päivän mittaan, et ei mulla siitä pulaa minulla ole (H3)

Ei mulla kyllä aika pitkäksi tuu, mulla on aina jotakin tekemistä. (H6)

Työtoiminnan ulkopuolelta tulevia esteitä olivat mm. vankilatuomiot, päihteet ja seurustelusuhteet. Kahdella haastateltavalla työtoimintaan osallistuminen oli päättynyt tai ollut tauolla vankilaan joutumisen vuoksi. Toinen kertoi käyneensä työtoiminnassa ennen vankilatuomiota, mutta vapautumisen jälkeen palaaminen ei onnistunut. Kaksi haastateltavaa kertoi seurustelusuhteiden rajoittavan osallistumista, koska kumppania ei haluttu jättää yksin työtoiminnan ajaksi.

No olin yhes vaihees (työtoiminnassa), kauan, en muista, mut linnatuomio tuli ni se jäi, loppu niinku, en mä sen jälkeen oo ollu. (H9)

Kun tyttöystävä ei oo vielä kirjoilla täällä, niin sit se joutuu oleen yksin sit, niin sille tulee tylsää. (H1)

Joo mulla on saattanut olla joku vuoden parin tauko ja sit mä oon taas tullut vähäks aikaa tänne. Jos tulee tutustuttua johonkin naispuoliseen, niin sit tulee vähemmän käytyä. (H10)

Kaksi haastateltavaa toi esille oman aikaansaamattomuuden työtoimintaan osallistumisessa ja kuvaili osallistumisen olevan lähinnä itsestä kiinni. Kahdessa tapauksessa työtoimintaan osallistumista pidettiin mahdollisena tulevaisuudessa, mutta haastateltavat kokivat, ettei se ole nyt ajankohtaista. Terveydelliset syyt ja päihteet aiheuttivat jonkin verran esteitä osallistumiselle ja niistä raportoidaan tarkemmin omassa alaluvussa 6.5.

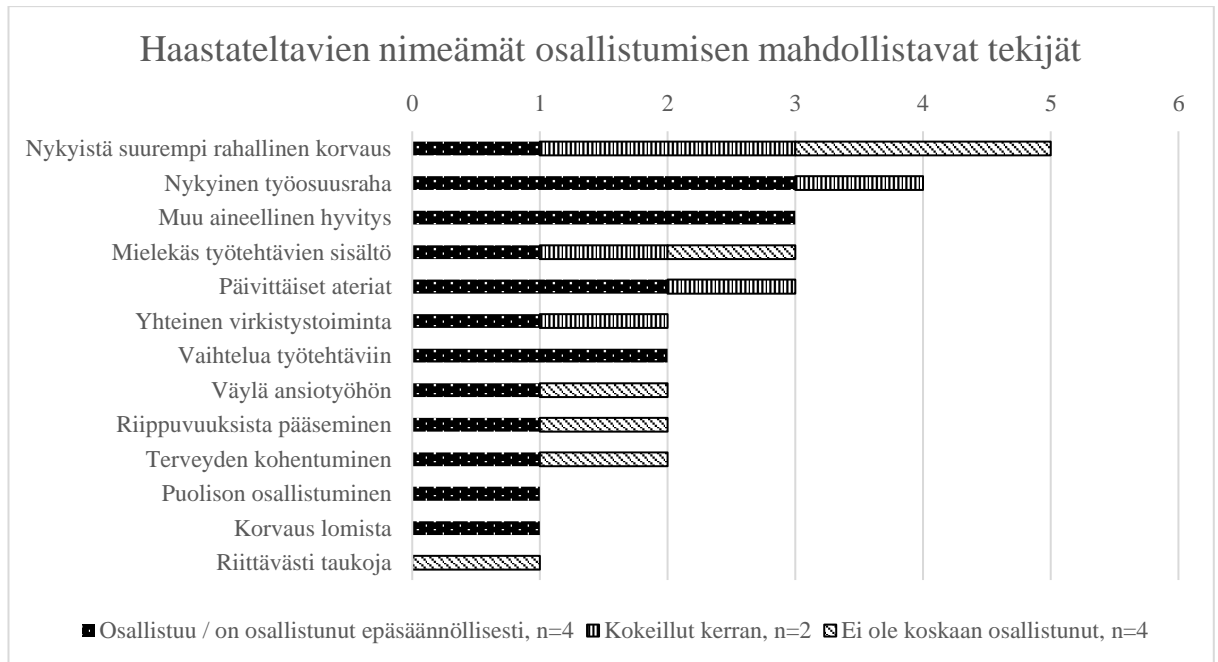
Haastateltavat mainitsivat myös erilaisia yksittäisiä syitä, jotka heidän näkemyksensä mukaan estivät osallistumisen tai tekivät siitä hankalampaa. Näitä olivat mm. päivittäinen meno työtoiminnan toteutumisen ajankohtana. Yksi haastateltavista kertoi suoritettavien tehtävien olevan itselleen liian haastavia ja siitä seurannut epäonnistumisen kokemus ei motivoinut toimintaan. Hän toi myös esille, ettei töitä ole aina riittänyt kaikille halukkaille.

Mut kyl siin tarkkana saa olla, ettei ne kaikennäköset liimaukset ja laittelut, ettei ne läpi mee kato, ni ei semmosiikaan viitti tehdä, että tulee kaikki uusiks tehtäväks. (H3)

Nii on se tietenkin, se ku välillä on työt loppu, jos joku halua tulla ja on rahan tarpeessa sitten, ni silloin sitä pitäis tietenkin löytyä, se ois ihan kiva. Että niitä töitä pitäis olla. (H3)

Keskusteluissa haastateltavien kanssa edettiin osallistumisen esteistä tekijöihin, jotka haastateltavien näkemyksen mukaan mahdollistaisivat osallistumisen. Vastauksissa oli paljon eroavaisuuksia, erityisesti niiden haastateltavien välillä, jotka olivat osallistuneet epäsäännöllisesti työtoimintaan verrattuna niiden haastateltavien vastauksiin, jotka eivät olleet koskaan osallistuneet tai olivat osallistuneet vain kerran.

Kolmen toimintaan epäsäännöllisesti osallistuneen vastaukset ja näkemykset niistä tekijöitä, jotka saavat jo tällä hetkellä saavat osallistumaan työtoimintaan, olivat hyvin yhteneviä. He toivat esille tekijöitä, joiden kokivat vaikuttavan positiivisesti arkeensa. Näitä olivat: työosuusraha, vuorokausirytmii ja rutiinit arjessa, tunne siitä, että on tehnyt jotain, vaihtelu, sosiaalisuus, työstä tuleva hyvä mieli, ajan kuluminen ja työstä saatava liikunta. Jokainen heistä myös kertoi kokevansa työtoiminnassa tekemänsä työn mielekkääksi. Lisäksi mainittiin työtoiminnan vastaanottavainen yhteisö ja tervetullut olo, jotka tekevät osallistumisen helpoksi.

Kuvio 2. Haastateltavien nimeämät osallistumisen mahdollistavat tekijät

Keskusteluissa korostui rahallisen korvauksen merkitys. Vain yksi haastateltava sanoi, ettei osallistuisi rahan takia toimintaan. Neljä haastateltavaa piti nykyistä kahdeksan euron työosuusrahaa riittävänä ja motivoivana. Viisi haastateltavaa arvioi, että työtoiminnasta tulisi maksaa nykyistä enemmän. Yhdelle haastatelluista riittäisi työosuusrahan nostaminen takaisin 12 euroon, mutta kaksi haastateltavaa ilmaisi ainoastaan ansiotyötä vastaavan korvauksen mahdollistavan osallistumisen.

Haastatellut pohtivat myös muita mahdollisia korvauksia rahan sijasta ja ehdottivat vaihtoehtoisiksi palkkioiksi palveluita, alennuksia palvelumaksuista ja lahjakortteja esimerkiksi ruokakauppaan. Palveluihin liittyvien korvausten osalta ehdotettiin, että työtoimintaan osallistumisesta voisi saada asuntoonsa esimerkiksi siivouspalveluita tai että osallistumisella voisi kuitata asumisyksikön palvelumaksuja tai kalustemaksun.

No tota jos sitä haluttais kehittää ja jos haluttais oikeesti auttaa näitä ihmisii tässä talossa, niin maksettais se minimipalkka mikä on suomen lain mukaan minimipalkka. (H5)

Ei kyllä se raha on se mikä pitää olla. (H7)

No vaikka tuo palvelumaksu jäis pois, se ois hieno homma, jos sen sais sitten ittelleen järkättyy se ois kauheen hyvä. (H3)

Kolme haastateltavaa toi myös esille, että työtoimintaan osallistujille voisi olla päivittäin tarjolla ilmainen ateria. Tällöin he puhuivat niin aamupalasta, lounaasta kuin päiväkahveista lisukkeineen. Yksi haastateltava painotti ruokien laatua, jossa koki olevan parantamisen varaa. Riittävä ja terveellinen ravitsemus nimettiin myös edellytykseksi hyvinvoinnille ja kaikenlaiselle toiminnalle. Yksi haastateltava ehdotti, että säännöllisestä sitoutumisesta työtoimintaan voisi palkita maksamalla työosuusrahaa myös kesälomalta tai sairauspäiviltä. Hän myös kertoi, että tätä oli työtoiminnassa ehdotettu jo aiemmin. Työtoiminta väylänä ansiotyöhön nousi esille syynä osallistua työtoimintaan kahden haastateltavan osalta.

No on se hyvä, se ilmanen ruoka, vaikkei se paljon maksa. Se vois olla melkein vaik joka päivä, ku jokaisen pitää kuitenkin syödä jotain. (H3)

Kaikista tärkeintä ois se et täällä tarjoiltais ruoka. Ihmiset sais aamiaista koska niillä ei oo jääkaapeissaan mitään. Siis että tuolla jaettais aamiainen, vaan se ei ois mikään puuro, voinappi 10 centtiä, vaan siis ihan aamiainen. (H5)

Se olis kans aika hyvä, et ne jotka on vuosia tehnyt töitä, sais esimerkiksi sairasajalta sen työosuusrahan. Ja olis mahdollisuus vaikka viikon palkalliseen lomaan tai muuta tällästä. Tota ollaan ehdotettu, mut ei oo tullut mitään ilmotusta. (H10)

Työtehtävien sisällön osalta toivottiin mielekkäämpiä työtehtäviä. Itselle mielekkäiden tehtävien nimeäminen oli kuitenkin haastavaa. Niiden osalta toivottiin, että ne liittyisivät omiin vahvuuksiin ja mielenkiinnonkohteisiin. Näiksi mielenkiinnonkohteiksi mainittiin luonto, kasvit ja linnut, tietokoneet ja tietokonepelaaminen. Kaksi haastateltavaa oli kiinnostunut valokuvaamisesta ja yksi haastateltava kertoi olevansa halukas perustamaan tietokonepelijoukkueen. Vaihtelua tehtäviin toivottiin, mutta samalla esitettiin tarpeelliseksi mahdollisuus samojen tehtävien äärellä pysymiseen niin halutessaan. Yksi haastateltava esitti huolensa siitä, että itselle räätälöity työtehtävä pakottaisi sitoutumaan.

En välttämättä toivo, kuka niitä sitten tekee? Et sit pitäis kans olla sitoutunut, jos mulle vaikka räätäöidään joku homma, niin mun pitää se totta kai myös hoitaa. (H1)

Työtoiminnalta toivottiin myös nykyistä runsaampaa virkistystoimintaa työyhteisön kesken ja enemmän retkiä.

Siinä vois olla useemmin sellaisia virkistyspäiviä, esim että käytäis samalla porukalla vaikka keilaamassa tai jotakin. Mistä sais kuitenkin työosuusrahan, kun osallistuis. (H10)

Kaksi haastateltavaa arvioi osallistumisen mahdollistuvan terveyden kohennuttua ja saatuaan riippuvuuksia paremmin hallintaan. Toisen kohdalla kyse oli tupakoinnin vähentämisestä, joka tällä hetkellä vie liikaa voimavaroja ja toisen kohdalla kyse oli alkoholin käytön vähentämisestä. Kaksi toivoi pääsyä korvaushoitoon, mutta he eivät nimenneet huumeiden käyttöä estäväksi tekijäksi eivätkä korvaushoitoa näin ollen mahdollistavaksi. Yksi haastateltava uskoi käyntien lisääntyvän, kun tyttöystävä muuttaisi taloon ja he voisivat käydä työtoiminnassa yhdessä.

Tuo työtoimintakin on vähä sellanen, että kun 45 min välein menee yks tupakka niin... En oo kyl ottanut selville, että mitkä säännöt on ja voiko pitää taukoja. Ei, kyllä se on se tupakan vähentäminen kaikistaärkevin, mitä mä voin tehdä tällä hetkellä. (H2)

Tässä tutkimuksessa ei paneuduta Pelastusarmeijan resursseihin matalan kynnyksen työtoiminnan toteuttamisessa. Myös eräs haastateltava toi esiin näkökulman siihen liittyen.

Oon käsittänyt et työt tulee firmoilta, en tiedä mitkä olis resurssit sitten. En tiedä mitkä on rajoitukset sille mikä on työtoimintaa. Ei kai voi mitä tahansa tehdä ja saada palkkaa, vai pitäiskö se olla jotain muuta kuntouttavaa toimintaa? (H2)

Kaikki haastateltavat olivat tietoisia työtoiminnan olemassa olost, mutta siinä miten ja missä vaiheessa he olivat siitä kuulleet, oli paljon vaihtelua. Yksi haastateltavista oli ollut mukana suunnittelemassa työtoimintaa sen alkuaikoina ja työtoiminta tuli hyvin tutuksi näin heti alusta lähtien. Hän kertoi asukkaiden saaneen ohjaajien kanssa ehdottaa työtehtäviä. Asukas kuvasi työtoimintaa

yleisestikin hyvin positiiviseen sävyyn ja nimesi omalta kohdaltaan osallistumista estävät tekijät pääosin työtoiminnan ulkopuolisiksi. Kolme asukasta, jotka myös ovat asuneet yksikössä lähes sen perustamisesta saakka, kertoivat, että työtoiminta on esitelty heti alussa. Yksi heistä kuvasi tiedon kulkeneen joko sosiaaliohjaajien toimesta tai ilmoitustaulujen tiedotteiden avulla, ja toinen asukas sanoi tutustuneensa työpajaan samassa yhteydessä, kun hänelle esiteltiin talon muita tiloja ja toimintoja.

Kolme asukasta puolestaan kertoi, että työtoiminta esiteltiin heille vasta myöhemmässä vaiheessa asumista ja tietoa toiminnasta on ollut tarjolla heikommin. Vähän alle kuusi vuotta yksikössä asunut haastateltava kertoo kuulleensa työtoiminnasta siinä vaiheessa, kun oli asunut talossa parin kolmen vuoden ajan, mutta päihdetyöntekijän kanssa käydyissä keskusteluissa asia oli sittemmin kertautunut. Toinen myöhemmin tiedon saaneista oli asunut talossa viiden vuoden ajan ja kolmas vajaan vuoden. Kaksi haastatelluista ei muista työtoiminnan esittelyä lainkaan. Toinen heistä epäili henkilökunnan ajatelleen, ettei hän eläkeläisenä enää tarvitse työtoimintaa ja toinen muisti saaneensa vain roskapussin ja kerääjän käteensä. Yhdessä haastattelussa ei tullut tarkemmin ilmi esittelyn ajankohtaa, mutta asukas kertoi tutustuneensa työtoimintaan.

Olikohan se toi sosiaaliohjaaja, jonka kanssa juttelin niin hän kerto. En oo osoittanut kiinnostusta siihen, niin ei oo informoitukaan paljoa siitä. Pari kolme vuotta, kun olin asunut ja kävin päihdetyöntekijällä, niin tais silloin tulla tää esille. (H2)

En itse asiassa ollut tietoinen siitä, tai tiesin et se on olemassa mut olisinhan mä saanut selville, jos mä olisin kysellyt, mut ei siitä silleen liikaa mua infottu kyllä. (H1)

6.3. Osallisuus ja yhteisöllisyys

Lähes jokainen haastateltava (8) koki läheiset ihmissuhteet ja yhteyden toisten ihmisten kanssa tärkeiksi. Läheisiksi ihmisiksi mainittiin oma lapsi, seurustelukumppani, sisarukset ja heidän lapsensa, ystävät sekä omat

vanhemmat. Yhteydenpito läheisiin ihmisiin oli suurimmalla osalla säännöllistä, joko kasvokkain tai muiden viestimien välityksellä tapahtuvaa.

Ystäviä mulla käy hirveesti tai kavereita sitte, niitä käy päivän mittaan aika paljo. (H3)

Ystäviä on, mut ei paljon täällä käy, ne hakee mut aina. On mulla tollasia pitkäaikaisiakin suhteita, kyllä me soitellaan. (H6)

Ne on aika tärkeitä (ystävyyssuhteet). Mä oon nauranu, ku ystävät soittaa semmosii tunnin puheluita. (H7)

Usea haastateltavista kuvasi kuitenkin yhteydenpidon joko omaan lapsuuden perheeseen tai omiin lapsiin, olevan vähäistä tai välien katkenneen kokonaan. Asiasta puhuttiin vaihtelevasti; osa sanoi, että yhteydenpitoa pitäisi olla enemmän ja osa ei ilmaissut toivetta läheisempään yhteydenpitoon.

Nään liian harvoin (lapsia). (H4)

Ei koskaan sukurakkaita oo oltu. Pikkubroidin kanssa puhun varmaan kerran viiteen vuoteen. (H8)

Omaan perheeseen en oo ollut hirveesti yhteydessä viimeisien vuosien aikana, siinä olis vähän parantamisen varaa. (H10)

Yhteisöt ymmärrettiin haastatteluissa eri tavoin; osalle oma yhteisö tarkoitti perheyhteisöä, osalle Pitäjämäen yhteisöä. Kaikkien mielestä yhteisöllisyys muodostui yhdessä tekemisestä. Suurin osa haastateltavista koki kuuluvansa Pitäjänmäen yhteisöön ainakin jollakin tavalla ja loput ilmaisivat kokemuksen yhteisöön kuulumattomuudesta olevan oma valinta.

Yhteisöllisyyttä on esimerkiksi näihin talon tapahtumiin osallistuminen, työtoimintakin on, kun täällä ollaan ihmisten kanssa tekemisissä. (H2)

Yhteisöllisyydessä kaikki yhdessä, vaikka samaa asiaa hoidetaan, mutta ei mua kiinnosta todellakaan. (H7)

Tuntee kuuluvansa joukkoon. Mä en oo koskaan ollu mikään joukkosielu, enemmän individualisti. (H8)

Kun on samanlaisessa tilanteessa näitä ihmisiä täällä, yhteisöllisyyttä tulee siitä. Tässä on tätä vertaistukea paljon. Muakin on ohjattu, et minkälaiseen hoitomuotoon, millon kannattaa hakeutua. Täällä on hyvin noi työntekijätkin mukana. (H10)

Haastateltavista vain yksi koki kuuluvansa johonkin muuhun yhteisöön, kun Pitäjämäen. Toinen haastateltava puolestaan kertoi, että haluaisi mieluummin kuulua esimerkiksi opiskeluun liittyvään yhteisöön tulevaisuudessa, vaikka ei tällä hetkellä kokenut kuuluvansa varsinaisesti mihinkään yhteisöön.

Lähinnä perheyhteisöön, pieniä määriä muihin eri yhteisöihin mutta tiukasti siihen perheyhteisöön. Pitäis päästä enemmän johonkin, vaikka punttisalin yhteisöön. (H1)

Haastateltavista lähes jokainen (9) ajatteli, että matalan kynnyksen työtoiminnassa voi toteutua positiivinen yhteisöllisyys ja työtoiminnan olevan yhteisönä hyvä. Näin ajateltiin siitä huolimatta, että ei itse haluttu osallistua työtoimintaan tai haluttu nähdä itseä osana työtoiminnan yhteisöä.

Joo on siellä ihan hyvä meininki, varsinkin siellä siivouksessa. (H1)

Jos talon yhteisöistä puhutaan, niin se on varmaan tervehenkisin. (H2)

Varmaan näillä on semmonen, mut en mä voi kuvitella et mä tulisin tänne töihin, ei. (H7)

En tiedä. Mä luulen et suurin osa tuntee sen pakoksi. (H8)

Tää on vastaanottavainen yhteisö ja tänne on mun mielestä kaikki tervetulleita. Mukava tänne on aina tulla työtoimintaan. (H10)

Osallisuuden ja osallistumisen suhteita pyrittiin selvittämään haastatteluissa kysymällä, kumpi on haastateltavien mielestä itselle sopivampi tapa. Vastaukset jakaantuivat noin puoliksi molempiin vaihtoehtoihin. Osallisuudessa tärkeiksi nähtiin tasavertaisuus matalan kynnyksen ohjaajien kanssa ja toimintaan vaikuttamisen mahdollisuus. Osallistumisessa puolestaan arvostettiin sitä, että sai vain mennä paikalle, kun kaikki oli jo suunniteltu valmiiksi.

Osallisuudesta enemmän, on vähän kaksipiippuinen juttu. Kun on tää 2 tuntia ja löysä sitoutuminen niin kaikki voi mennä ja tulla ja useimmat tekeekin kaikennäköistä ongelmaa kaikkien päihteiden kanssa, niin ei oikeen voikaan niin kun välttämättä kaikki tulla. (H1)

Tykkään et muut on suunnitellut ja tuun sit. (H9)

No kyl se tuntuu luontevammalta, et olis osallisena jo suunnittelemassa sitä. Se on mun mielestä ihan toimiva systeemi ollut, ei tuu erimielisyyksiä, kun kaikki on ollut alusta asti mukana siinä. (H10)

Kukaan haastateltavista ei osallistunut säännöllisesti muihin talossa oleviin ryhmiin. Ainoastaan yksi kertoi käyvänsä usein talokokouksissa, ja loput haastateltavat kertoivat osallistuvansa epäsäännöllisesti johonkin itseä kiinnostavaan toimintaan. Kaksi haastateltavaa kuvasi kuitenkin pitävänsä siitä, että toimintaa on tarjolla, vaikka eivät siihen osallistuisikaan.

Se bändihommahan on kanssa työtoimintaa, mä oon käyny kaksissa harjoituksissa. (H5)

En oo viime aikoina, joskus oon johonkin keilaamiseen osallistunut ja matka jonnekin Suomenlinnan saarelle. Se on ihan hyvä et on tommosia yhteisiä juttuja. (H10)

Haastateltavista yli puolet korosti jossain muodossa vapauden merkitystä elämässään. Kuusi haastateltavaa ei halunnut asumisen palveluasumisyksikössä määrittelevän omaa sosiaalista ympäristöä ja suhteita. Näin oli niissäkin tapauksissa, joissa haastateltava koki itsensä yksinäiseksi tai elämässä oli vain vähän ihmisiä. Vapaus valita kenen seurassa aikaansa viettää, oli täten monelle hyvin tärkeää.

Mä en oo halunnu täällä alkaa tutustuun, et ei kukaan alkaa oven takana oleen. Ei tulis mitään, jos kaikkien kans täällä aika seurusteleen. (H6)

Kyllä mä oon koittanut mennä ihan omia polkuja. (H7)

Muista asukkaista tietoisesti ja tarkoituksellisesti eristäytyminen oli myös yhteydessä siihen, kuinka haastateltu näki itsensä suhteessa toisiin asukkaisiin. Nämä haastateltavat kokivat pääsääntöisesti talon muiden asukkaiden olevan

homogeeninen ryhmä, joiden arkea leimaavat päihteet, puutteellinen elämänhallinta ja vähäinen kiinnostus haastateltavan itsensä tärkeinä pitämiin asioihin. Haastateltavat, jotka vastasivat tuntevansa muita asukkaita ja olevansa ystäviä osan näistä kanssa, kertoivat talossa olevan yhteisöllisyyttä, vertaisuutta ja vertaistukea sekä paljon osaamista. Vapauden korostamista oman ajan hallinnan suhteen oli kuitenkin myös näillä henkilöillä.

Hirveen vähän juttelen, en oo silleen ruvennut täällä tuttavuutta tekemään täällä, ihan vaan mitä nähdään yleisissä tiloissa. Moikataan ja jutellaan, mut ei kylässä käydä. (H6)

En halua siis, että mun ovelle koputellaan koko ajan. Yritän olla siis sellaisten ihmisten kans tekemisissä, kenen kanssa haluan olla niin kuin yleensäkin elämässä, jotka edistää minun omia pyrkimyksiä ja päämääriä ja hyvinvointia. (H1)

Niin ei mulla oo oikeen sosiaalisia kontakteja et pääsis oleen ihmisten kanssa tekemisissä. Mun käsityksen mukaan täällä työtoiminnassa käy aika harva ja heillä on päihteet kuvioissa. (H2)

Onneks on oma tupa ja oma lupa, ykskään ei tuu sisään. (H4)

Mä en oo sellanen ihminen et mä kuulun tähän taloon. (H5)

Muutaman haastateltava korosti erityisen vahvasti kokemustaan siitä, että ei halua kuulua Pitäjämäen yhteisöön.

Joo, ku se on tyhmää näin nuorena, omasta mielestä terveenä, olla täällä, voi Jeesus sentään, näiden kanssa. Ku tääl on vähän semmosta ja tämmöstä, siis osa porukasta, joka asuu täällä. (H4)

Tääl on huono asua sellasen ihmisen, jolla toimii aivot, niinku minä, mulla ei oo vaurioitunu. Ku nää ihmiset on, niil on joko niin paha neurologinen vamma alkoholista, et ei meil oo mitään puhuttavaa keskenään enkä mä haluu olla sellasten ihmisten kanssa tekemisissä. (H5)

Yksinäisyyden kokemuksista kerrottiin kolmessa haastattelussa, joissa yksinäisyys kuvastui eri tavoin. Yksi toivoi muuttoa toisaalle, jotta löytäisi ystäviä. Toinen kertoi, ettei kotoa tule lähdettyä, koska ei ole seuraa kenen kanssa lähteä. Pitäjänmäen yhteisössä asuminen, oli erään haastateltavan

mukaan syy ystävyysuhteiden vähenemiseen. Kaksi haastateltavaa kertoi myös, etteivät tunne Pitäjämäen yhteisöstä ketään.

Ni emmä tunne ketään täältä paitsi henkilökunnan, joka on muuten erittäin hyviä kivoja ihmisiä. Ei oo muita ystäviä, muut on lähteny. Tää on hyvä talo ei siin mitään, mut ku ei oo kavereita ei oo ystäviä. (H4)

Ei oikeen pääse enää liikkeelle. Ku olis joku kaveri, mulla olikin seurustelukumppani, mutta se kuoli. Sen kanssa liikuttiin joka paikassa, käytiin kirjastossa ja milloin missäkin tapahtumissa missä jaksettiin. (H6)

Tää eristää tää paikka, on eristäny täysin. Mul oli paljon ystäviä, nyt mul ei oo ystäviä enää. Mä oon mutsin kanssa tekemisissä, mulle soittaa mun mutsi, sit mul on yks kaveri tässä talossa. (H5)

En tunne täältä ketään, en tiedä ketkä täällä käy töissä. (H2)

Yksi haastateltava näki puolestaan Pitäjämäen henkilökunnan merkityksellisenä yksinäisyyden poistajana ja turvallisuuden tuojana. Toinen toi esiin matalan kynnyksen työtoiminnan mahdollisena yksinäisyyttä poistavana tekijänä.

On täällä ainakin, et on aina ihmisiä et ei oo yksinäistä. Mä oon ajatellut et jos mä asuisin jossain kerrostalossa missä mä en tuntis ketään ja täällä on aina on joku niin. Siinä mielessä tää on hyvä, kun on aina apua saatavilla, jos tarvii. (H6)

Mulla käy niin paljon vieraita päivän mittaan, et ei mulla siitä pulaa ole, mut joillekin saattaa yksinäiselle hyvinki olla, kyl mä semmosiakin tiedän, joilla ei niin kavereita oo, ni on kiva et on täällä sit löytänyt seuraa vähän. (H3)

6.4. Motivaatio ja haastateltujen vahvuudet

Tutkimuksessa selvitettiin haastateltavien motivaatioon vaikuttavia tekijöitä sekä yleisellä tasolla, että matalan kynnykseen työtoimintaan liittyen. Kysyttäessä mikä yleensä motivoi tekemään jotakin, saatiin monenlaisia vastauksia. Motivaatiota lisääviksi tekijöiksi mainittiin uuden oppiminen, tekemisestä tuleva ilon tunne, tekemisen halu ja sosiaalisuus. Oma kiinnostus tekemiseen koettiin tärkeäksi ja yksi haastateltava kuvasikin osuvasti sisäistä motivaatiota:

Oon huomannut et jos on jokin asia mikä kiinnostaa tosi paljon, niin sitä saattaa tehdä niin tosi paljon, vuorokaudet putkeen. Siihen pitää olla intoa johonkin asiaan, et siihen muodostuu kunnollinen motivaatio. Et sitä tulee sit tehtyä ihan eri tavalla. (H10)

Sisäinen motivaatio rakentuu kyvykkyydestä, joka liittyy oppimisen ja aikaansaamisen kokemuksiin. Kyvykkyys on puolestaan liitoksissa siihen, miten kiinnostaviksi ja mielekkäiksi tehtävät koetaan, joka tuli esiin useissa haastatteluissa. Matalan kynnyksen työtoiminnan tehtävät koettiin haastatteluiden mukaan sekä motivoiviksi että mielenkiintoa herättämättömiksi. Moni haastateltava uskoi työtoiminnassa kävijöiden osallistuvan toimintaan ainoastaan ulkoisen motivaation, eli tässä tapauksessa työosuusrahan, ohjaamina.

Se (motivoi) onko siitä jotain hyötyä ja opinko mä siitä jotain uutta. (H8)

Vähän riippuu, onko se sellainen työ mitä haluaisin tehdä. Raha tietenkin on yks, vaikka kyllä mielestäni tuun toimeen ihan hyvin eläkkeellä, etten koe et rahan takia tarttis tehdä. Askartelu tai siivoushomma ei varmaan kauheen hauskaa olisi. (H2)

Kyllä se varmaan vähän pitkästytävältä joistain voi tuntua, tonttujen liimaaminen. (H3)

Työtehtävät on ollut hyviä ja voi vaan tulla tänne, ettei oo mitään aloittamiskynnystä siihen. Tietenkin vois miettiä sitä niille, jotka käy täällä vuosikausia ettei se kävis yksitoikkoiseksi niin. (H10)

Sitten ku ne lopettaa ryyppäämisen ne tulee käymään. Ja tietysti on rahat loppu, ei muuten täällä hirveesti käy, ku saa tupakat ja on rahat loppu, ni tänne on tultava. (H3)

Yksi haastateltava mainitsi myös palautteen saamisen tärkeyden tehtävien merkityksellisyyden ja motivaation luojana.

Sekin on aika tärkeitä, et tulee sitä palautetta. Sillon tällön tulee sitä palautetta, et on vaikka sujunut hyvin, ja sit jos on vaikka niin, ettei oo oikeen tavoitteet saavutettu, niin siitäkin pitäis saada sitä palautetta, että osaisi suhtautua siihen ja tehdä sitä eri tavalla. (H10)

Tutkimuksessa haluttiin löytää ja tuoda esiin haastateltavien vahvuuksia. Vahvuuksia kartoitettiin myös suhteessa työtoimintaan, jolloin kysyttiin haastateltavien näkemyksiä vahvuuksien hyödyntämisestä työtoiminnassa. Vahvuuksien tunnistaminen ja nimeäminen oli suurimmalle osalle haastavaa, mutta vahvuuksia löytyi kuitenkin lopulta paljon. Samalla osa haastelluista osasi jo kertoa tapoja, miten omia vahvuuksia voisi ottaa työtoiminnan käyttöön.

Sosiaalinen oon, oon kiinnostunut asioista, innostun helposti, tunnistan heikkouteni, oon kiinnostunut kehittämään itseään ja oppimaan uutta. (H1)

Kädentaidot tai en oo varma mutta, mulla on aika vähän niitä. Matematiikassa olin hyvä. (H2)

Valokuvata mä osaan, oon tällä talon kamerallaki kuvannu. (H4)

Mä oon aika suorasanainen, mä kyllä uskallan sanoa, jos on jotain sanottavaa. (H6)

En mä enää tiedä... ennen oli kaiken näköset punttijutut ja niin. Kaikki urheilullinen oli. (H7)

Tietotekniikka, kielitaitoa on. (H8)

En varmaan missään, mut kyl mä nyt kaikkee osaan tehdä kuitenkin. Hyvä oppimaan, siisti oon. Siivouksessa pystyy hyödyntää. (H9)

Haastateltavilla oli myös ajatuksia siitä, miten asukkaiden vahvuuksiin perustuvaa työtoimintaa voisi jatkossa kehittää, jotta se olisi motivoivaa.

Paras varmaan olis eka kerätä ne ideat ja istua alas, kun jengi on niin hermoheikko et keskittymiskyky on aika rajallinen et vartti tai puoli tuntia...siks ne paketit pitäis olla aika tiukasti keksittyjäkin valmiiksi. (H1)

Näkyvyyttä netinkin kautta vois lisätä ja se auttais varmaan noiden yhteistyökumppaneidenkin kanssa ja verkoston luomisessa, et olis yritysten helpompi ottaa yhteyttä, jos olis halukkaita firmoja, jotka haluais tuoda meille jotain koottavia juttuja tai mitä nyt olis. (H10)

Otettas selvää mitä ihmiset osaa ja sitten suunniteltas toimintaa sen mukaan. (H8)

Se olis varmaan hyvä olla näkyvillä netissä. En oo kyl tsiikannu ees googlesta et onko sinne nyt tehty jotain sivustoja, mut jos ei oo, niin se olis ihan hyvä, niin mitä vois kehittää. (H10)

Tutkimuksessa osa haastateltavista koki matalan kynnyksen työtoiminnan palkkiojärjestelmän epäoikeudenmukaiseksi, joka johti motivaation puutteeseen ja osallistumattomuuteen. Matalan kynnyksen työtoiminnan määrittelyssä havaittiin myös epäselvyyksiä. Työtoiminta rinnastettiin usein tavalliseen työhön; työtoiminta- sanana herätti mielikuvia työstä, josta maksetaan palkkaa, kuten tavallisissa ansiotöissä. Matalan kynnyksen työtoimintaa verrattiin myös kehitysvammaisten yksikössä tapahtuvaan toimintaan, joka vaikutti negatiivisesti työtoiminnan arvostukseen. Yksi haastateltava puhui lisäksi kuntouttavasta työtoiminnasta tarkoittaen matalan kynnyksen työtoimintaa.

Tää vois mennä mun mielestä jonain harrastustoimintana, mut 8 euron päiväpalkalla mua ei ainakaan saa tänne. (H8)

Ei mulla kestä oikein kärsivällisyys näitä kokoo, monta viikkoa. Vähän se on niinku kehitysvammasen työtä. Sano toi yks kaveri, ei hänkään siks tuu heijastimii laittelemaan. Nii ei semmosta jaksa. (H3)

Tottakai mäki töitä jaksoin tehdä ku siit sai rahaa, mut emmä noin pienenä, mä en ymmärrä miks se vähennettiin noin pieneks se raha. (H3)

Mä tykkään et tää on samanlaista riistoa, ku jotkut firmat tekee sosiaalitoimen varjolla näille vaurioituneille vajaille tyypeille. (H8)

Se on ihan hyvä arjen tukena toi kuntouttava työtoiminta. (H10)

6.5 Terveys ja päihteet

Tutkimuksessa selvitettiin haastateltavien sen hetkistä kokemusta omasta terveydentilastaan. Vastaukset vaihtelivat hyväksi koetun terveyden ja erilaisten sairauksien mukanaan tuomien rajoitteiden välillä. Useat haastateltavien nimeämät muutostoiveet liittyivät elämäntapoihin, jolloin toiveissa oli joko vähentää tai lopettaa tupakointi, päästä korvaushoitoon tai lisätä arkeen liikuntaa ja terveellisempiä elämäntapoja.

Näkö on huono. (H3)

Mul ei oo mitään krempaa et ainoo mitä mulla on, ku vetää, ni silloin ku vielä oli suonia ni välillä oli paiseita, et niitä joutu hoitamaan, mut ei mitään muuta. Näkö mul on vasemmas silmäs vähän huono (H5)

No mullahan on hyvä terveys paitsi toi tasapaino. (H6)

No mä en nää toisella silmällä ja oikeestaan se on ihan sama. (H7)

Oon motivoitunut menemään korvaushoitoon. (H10)

Terveydellisistä haasteista huolimatta vain yksi haastateltava nimesi terveydentilan esteeksi työtoimintaan osallistumiselle. Toinen puolestaan kertoi, ettei pidä ulkotöiden tekemisestä sairastumisvaaran vuoksi, mutta tiesi voivansa tehdä työtoiminnassa muitakin tehtäviä. Haastateltavilla oli yleisesti tiedossa työtoiminnan joustavuus suhteessa omiin terveydellisiin rajoitteisiin, joten niiden ei koettu olevan toimintaan osallistumisen este.

Vointi ei oo riittävän hyvä et mä jaksaisin, kun oon työkyvyttömyyseläkkeellä. Siksi en käy työtoiminnassa. (H2)

Tietty jos jalka on kipeä, mut se on lähinnä omassa päässä, kun täällä joustetaan ja sä voit istua tms. tai olla tekemättä mitään. (H1)

Saa aika joustavasti tehdä, tupakallaki voi käydä, ku jotain tekee. Ei tää nyt nii hoputa tota kuitenkaan ja seura ol ihan kiva. (H3)

Nyt siel on kylmä tuolla ulkohommissa, ettei vaan tuu kipeemmäks yhtään. Mä olin viime syksynä vielä tuolla ja mä sain talveks kauheen flunssan. On tos tota käytäväsiivousta, se olis silleen talven hommana, on sitä kaverit suositellut. (H3)

Haastatteluissa kartoitettiin myös haastateltavien päihteiden käyttöä. Useimmat kertoivat käyttävänsä päihteitä, ainoastaan kaksi kertoi lopettaneensa päihteiden käytön kokonaan. Kolme kertoi käyttävänsä päihteitä päivittäin ja että arki pyörii päihteiden käytön ympärillä. Loput kuvasivat päihteiden käyttöä viihdekäyttönä tai silloin tällöin tapahtuvana. Päihteitä käyttöä myös luokiteltiin eri aineiden perusteella.

En (käytä päihteitä), mä käytän vaan kannabista. (H1)

Viime aikoina on kyl mennyt vähän paremmin, et ei kovin usein tarvinnut olutta juoda, tai et nyt oon vaan viihdekäyttänyt. (H2)

No nyt on ollu ihan tota kaljan tissuttelua. (H3)

Narkomaani mä oon enempi vähempi, siis mä en oo koukussa mihinkään, mutta kyllä mä huumeita käytän enemmän, ku juon viinaa. (H5)

Poltan aivan liikaa, joskus tulee viskii nautittuu, aivan liikaa kans, mut ei haittaa mitään. (H8)

Oon ollut päihderiippuvainen vuosikymmenen ajan. Päivittäin käytän alkoholia sekä huumausaineita, myös jonkin verran lääkeaineiksi luokiteltavia lääkkeitä. (H10)

Yksi haastatelluista kävi säännöllisesti korvaushoidossa ja sinne toivoi pääsevänsä kaksi muutakin. Tupakoinnin vähentämispyrkimyksen toi esiin kaksi haastateltavaa ja vähentämisen vaikutusta terveyteen pidettiin tärkeänä.

Tässä nyt sitä korvaushoitoa odottaa, ni ei tarvi enää mistään muualt pummaa mitään. (H9)

Vielä ku röökii polttaa niin, siitä kun pääsis irti, oon saanut vähennettyä kyllä. Sit menee vähän aaltona, et sit välillä ku tulee joku stressitilanne, niin sit menee enemmän. Siinä on sit tavoitetta siinä vähentämises. (H1)

Se tupakan vähentäminen on ahdistavaa, kun kattelee minuutteja ja... no kyllä sitä mieluummin kuitenkin vähentää, en nyt tiä onko se ihan kärsimistä, mutta kuitenkin terveyden kannalta parempi ja sen kestää kyllä. (H2)

Pitäjämaen yhteisön merkitys päihteiden käytön lisääjänä tuli myös esiin yhden haastateltavan vastauksissa. Myös toinen haasteltava kertoi uskovansa, että päihteitä käyttämällä tuntisi kuuluvansa enemmän talon yhteisöön.

En mä ennen ryypännykkään, mut tällä alkanu vasta ryypää. Täälläkään alkuaikana ryypänny kyllä yhtään, mut sit kaverit vei mennessään. (H3)

Tän talon yhteisös päihteet on niin iso osa. Esimerkiksi kesällä, kun join enemmän olutta, niin koin enemmän kuuluvani porukkaan. (H2)

Päihteiden käytön vaikutuksia omaan elämään tunnistettiin vaihtelevasti. Yksi haastateltava kuvasi elämän olevan päihteiden hakemista ja toinen kertoi päihteiden käytön vaikuttavan parisuhteeseen. Eräs haastatelluista kertoi päihteiden käytön vaikuttavan hänen nukkumiseensa. Päihteiden käytöllä ajateltiin myös olevan positiivisia vaikutuksia elämään.

Vaikuttaa se tietenkin mun elämään, vaikutus on minusta vaan positiivinen, mut tota on siinä negatiivistakin, mut jos kaikki laitetaan yhteen, niin plussan puolelle päädytään. Onneks on tullut muutkin nyt elämään, ettei tartte koko ajan poltella. (H1)
No se on sitä hakemista, et sillain se hallitsee. (H9)

Mä nukun pätkäunta sillon, ku mä ryypään. (H3)

Tämä tutkimus keskittyi etsimään niitä tekijöitä, jotka estävät matalan kynnyksen työtoimintaan osallistumisen. Kaikki päihteitä käyttävät haastateltavat olivat sitä mieltä, että päihteiden käyttö ei vaikuta työtoimintaan osallistumiseen. Kuitenkin yksi heistä ilmaisi, ettei työtoiminta ole ajankohtaista tällä hetkellä päihteiden käytön takia. Toinen haastateltava puolestaan kertoi, että työtoimintaan meno yleensä tauottuu niinä aikoina, kun päihteitä tulee käytettyä enemmän.

Ei se vaikuta ei, korkeintaan niin et ilman pilveä en tulisi. (H1)

Ei oo nytte ajankohtaista vielä (työtoiminta). Täytyy varmaan katkolle mennä ensin. Ja jotain lääkkeitä vähän. (H3)

Sit tulee aina sellasia jaksoja et tulee päihteitä käytettyä enemmän ja muuta, sit ne aina unohtuu vähäks aikaa. (H10)

6.6 Arvot ja tarpeet

Lähes jokaisella haastateltavalla (8) tärkein yksittäinen arvo olivat läheiset ihmiset. Puolelle heistä läheiset olivat oma lapsuuden perhe tai oma lapsi, kahdelle seurustelukumppani ja yhdelle ystävät. Ainoastaan yksi haastateltava kertoi, ettei ole tottunut läheisiin ihmissuhteisiin ja ettei hänellä ole sosiaalista verkostoa, mutta on tekemisissä toisen vanhempansa kanssa. Lisäksi yksi oli

lopettanut haastattelun ennen arvoihin liittyviä kysymyksiä. Muita haastateltavien nimeämiä arvoja olivat terveys, oma rauha, elämä yleensä, hyvä ruoka, arki, liikunta, valokuvaus, uuden oppiminen sekä rehellisyys.

Kysymys omien arvojen mukaan elämisestä ja mahdollisista arvoriitidoista toi esiin kahtalaisia vastauksia. Toisaalta kokemus arvojen mukaan elämisestä oli itsestään selvä, mutta toisaalta tunnistettiin myös jonkinlaisia ristiriitoja omien arvojen ja nykyisen elämäntilanteen välillä. Pääteiden käyttö liittyi muutamalla haastatelluilla arvoihin liittyvään pohdintaan. Yksi haastateltava ilmaisi, ettei elämä tällä hetkellä vastaa hänen arvojaan nimenomaan pääteiden käytön osalta.

Kyllä mä omasta mielestäni omien arvojen mukaan pyrin elämään. Siinä vaiheessa, jos ei oo enää arvoja ja joutuu nekin polkee, niin sitten kyllä on vaikea löytää enää itsetuntoa ja omaa motivaatiota. (H1)

No joo (elää arvojen mukaista elämää), kun ei ole enää vaimoa ja kaikki lapset aikuisia. (H4)

On jotain, mut ne on lähinnä pikkuasioita jotka ärsyttää. Jos ne on ristiriidassa mun arvojen kanssa, mä en tee sitä. (H8)

Kyl mä elän silleen, miten ei pitäis elää. Turhan kaikki maistuu. (H9)

Aika pitkälti, en välttämättä eläisi näin, ellei olisi jossain vaiheessa olisi ollut sellainen tilanne, ettei oo ollut mahdollista sitä muuttaa siihen suuntaan, mitä olis joskus ajatellut. (H10)

Suomalaisessa yhteiskunnassa työ ja työntekeminen ovat monella tapaa arkea leimaavia ja määrittäviä asioita. Tällä voi olla monenlaisia vaikutuksia niiden ihmisten elämään, jotka eivät syystä tai toisesta pysty olemaan osa työssäkäyvää valtaväestöä. Eräs haastateltava kertoikin arvostavansa eniten elämässä menestymistä, ja pohti kokemusta omasta arvokkuudesta suhteessa matalan kynnyksen työtoimintaan tai muualle työllistymiseen. Toinen puolestaan toi esiin työn tekemisen siitä näkökulmasta, että voisi antaa yhteiskunnalle takaisin sitä hyvää, mitä on kokenut itse saavansa.

Rehellisyyttä ja kunnollisuutta, menestyviä ihmisiä arvostan. Esimerkiksi jos itse menisin töihin, niin saisin arvostusta. En usko et tää työtoiminta toisi arvostusta keneltäkään, mutta jos oikeissa töissä. (H2)

Eihän ihmiset yleensä pidä sellaisista, jotka ei käy töissä. On se sit sossu tai eläke. Nähdään heikkona mun mielestä, jos ei käy töissä. Siinä kokee itsensä sit muitten ihmisten kans alempiarvoseksi. Kyl mä arvostan sellasia ihmisiä ketkä pärjää. (H2)

Vaikee on pitää mitää hirveen hyvää itsetuntoa, jos ei oo mitään tehnyt yhteiskunnan hyväksi... niin on se hyvä antaa jotakin takasinkin pikkasen. (H1)

Kysyttäessä työhön liittyviä arvoja, eli mikä työssä oli tai on itselle tärkeää, työelämässä mukana olleet peilasivat vastauksiinsa kokemuksia aikaisemmasta työelämästä, kuten yhteisöllisyyden kokemusta, työn sisältöä sekä riittävää palkkausta.

Että on ajoissa paikalla, tekee työn hyvin. (H4)

Se oli yhteisö ja siihen pääsi sisään, niin se oli hyvä. Kyllä sitä ihan kaipas, se oli kauheeta, kun ei pystynyt enää tekemään. Se oli niin säännöllistä ja mukavaa. Ja työkaverit niin. (H6)

Että tekee sitä mitä todella osaa ja että siitä maksetaan oikea palkkio. (H8)

Jos miettii vaikka palkkatyötä, niin et saa toteuttaa sen verran itseään, et on myös osittain haasteellista ja et siinä tulee niitä onnistumisia. Palkkiojärjestelmä että se tukee sitä, ettei tarvi muuta enää kehitellä siinä. (H10)

Muut pohtivat työhön liittyviä arvoja joko matalan kynnyksen työtoiminnan kautta tai eivät osanneet vastata kysymykseen. Työn sisältö ja mielekkyys nousivat esiin myös matalan kynnyksen työtoimintaan liittyen sekä taloudellisen turvan tarve.

Se että tulee hyvä mieli, saa jotain itsekin, saa toteuttaa itseään, oppia uutta, työ on mielekästä. Että jaksaa tehdä ja mennä sinne. (H1)

No ainakin se, että ajan saa kulumaa, on jotain tekemistä edes. Ja et sai rahaa röökiin. (H9)

Tutkimuksessa selvitettiin haastateltavien kokemusta omasta itsetunnostaan. Itsetunto linkittyy tarvehierarkiassa arvostuksen kokemuksiin, joiden voidaan ajatella rakentuvan sekä ulkopuolelta tulevasta palautteesta, että omasta arvokkuuden kokemuksesta. Ainoastaan kaksi haastateltavaa koki omaavansa hyvän itsetunnon ja muut eivät joko osanneet vastata tai kokivat itsetuntonsa olevan heikko. Yksi haasteltava ymmärsi itsetunnon tarkoittavan esiintymiseen liittyviä taitoja.

On se alentunut, kyl mä nään itseni heikompana mitä mä oon loppujen lopuksi. Mut on se parantunut viime vuosina vähän. (H2)

Mulla on järkyttävän hyvä itsetunto, oon erittäin itseriittoinen, koska mä suurin piirtein tiedän mitä osaan ja haluan tehdä. (H8)

Mä en oo mikään esiintyjä todellakaan, en mitään mikää puheiden pitäjä. (H6)

Tutkimuksessa kartoitettiin haastateltavien kokemusta elämään tyytyväisyydestä, jonka voidaan ajatella liittyvään subjektiiviseen onnellisuuden kokemukseen. Suurin osa (8) haastatelluista kertoi olevansa tyytyväinen elämäänsä. Tyytyväisyyttä perusteltiin mm. tilanteeseen totumisella ja vastauksia täydennettiin siten, että olisi tyytyväinen elämään, mikäli jokin tietty asia täytyisi, esimerkiksi työssä olo tai korvaushoidon piiriin pääsy.

Se on vähä subjektiivista, periaatteessa oon ihan tyytyväinen, vaikken niin hyvin voikkaan. Oon tottunut tälläseen, et oon aika vähään tyytyväinen. (H2)

Oon (tyytyväinen), ja jos ois töitä ni menisin, sit mä oisin tyytyväinen. (H4)

Oon aika tyytyväinen, vaikka parempaahan se aina vois olla. Saa tehdä paljon sellaista mitä haluaa. (H8)

Periaatteessa oon, periaatteessa en oo. (tyytyväinen elämään). No ku käyttää noit mitä käyttää. (H9)

Tulevaisuuteen liittyviä toiveita ilmaistiin haastatteluissa melko vähän. Yksi haastatelluista toivoi pystyvänsä toteuttamaan paremmin suunnittelemaansa

asioita. Kaksi toivoi parisuhdetta tai perhettä ja työpaikkaa. Onnellisuus ja elämässä pärjääminen tulivat esiin yhden haastateltavan toiveissa. Yleinen vastaus tulevaisuutta koskien oli toive hengissä säilymisestä. Vastauksista voidaan täten löytää samankaltaisuuksia Terveiden ja hyvinvoinnin vuonna 2018 tekemän työelämän ulkopuolella oleville suunnatun kyselytutkimuksen kanssa.

Kyl haluaisin paremmin jaksaa, et olis jotain sellaista elämässä mikä ilmentäis pärjäämistä. Jos ei työ tai opiskelu niin edes joku harrastus missä pärjäis. Onnellisuus, jos siihen pystyis.(H2)

Säilyy vaan hengissä, siin ois riittävästi. (H8)

Kyl mä haluaisin et olis mahdollisuudet perheen perustamiseen, vakituinen työpaikka vaikka se voi olla vähän kaukasta tällä hetkellä. Mut olis sellaiset lähtökohdat, et pystyis sellaista ylipäättään ajattelemaan. (H10)

Haastateltavilta kysyttiin heidän tarpeistaan pohjautuen Maslowin tarvehierarkiaan. Tarpeiden miettiminen oli monelle haastavaa ja usea kuvasi, että perustarpeiden tyydyttyminen ja turvallisuuden tunteet ovat niitä, minne asti he yltävät tarvehierarkiassa. Vastauksissa tuotiin myös esiin muita itselle tärkeitä asioita, joita ei varsinaisesti sijoitettu tarvehierarkian eri tasoille.

Kyllä se on turvallisuuden tarpeisiin jää, siihen se suunnilleen menee, et jaksaa arkea. (H2)

Perustarpeet on tärkeimmät, yritän välttää ettei olisi muita tarpeita. Tärkeitä on terveys, hyvinvointi, itsensä kehittäminen, aivojen ja lihasten käyttö, rakkauden tarve. (H1)

Raha on hyvin tärkeä. Kyllä raha tekee.. ei se onnelliseksi kai tee, mut turvallisuuden tunne tulee, ku on vähän rahaa. (H3)

Hyvinvointi, terveys, ulkoilu liikunta harrastukset, ystävät. (H4)

Turvallisuus täyttyy täällä. Rahan tarve ei oo tyydyttynyt, muut on. (H7)

Useimmat haastateltavat näkivät, että matalan kynnyksen työtoiminta voi jollakin tavoin vastata heidän tarpeisiinsa. Turvallisuuden tarve korostui usean vastauksissa tarkoittaen taloudellisen tilanteen kohenemista työtoimintaan

osallistumisen myötä. Muita tarpeita, joiden arveltiin voivan toteutua työtoiminnassa, olivat arvostuksen tarve, itsensä toteuttamisen tarve ja läheisyyden ja rakkauden tarve.

Työ tekijäänsä kiittää, mulle on opetettu. Mä saan parhaan kiitoksen, kun nään et on puhdasta ja voin koskea hissien nappia (H1)

Varmasti joo (voiko vastata itsensä toteuttamisen tarpeeseen), onhan sekin itsensä toteuttamista et tulee hyvä mieli. (H1)

Vois vastata arvostuksen tarpeeseen, jos sitä ryhdyttäis kehittämään niin, että ideoita tulis noiden tekijöiden puolelta. Mutta suunnittelijoilla pitäisi olla jotain kokemusta alalta, silloin se voi onnistua. (H8)

Fyysiset tarpeet tulee ja turvallisuuden tarpeet ja arvostuksenkin sitä kautta, et saa sitä palautetta ja läheisyys ja rakkaus tulee sitä kautta, et työtoverit on tuntenut vuosikautia ja sellainen yhteenkuuluvuuden tunne varmaan tulee. (H10)

Kysymys itsensä toteuttamisesta liittyy sisäiseen motivaatioon ja tarvehierarkiassa ylempien tarpeiden toteutumiseen. Osa haastateltavista piti kysymystä vaikeana, mutta osa osasi kuvata itsensä toteuttamiseen liittyviä tapojaan. Muutamalle haastateltavalle musiikki oli tapa toteuttaa itseään ja yksi haastateltava totesi, ettei kaipaa sellaista tarvetta.

Suurin piirtein toteutuu, ei mitenkään loistavasti (itsensä toteuttamisen tarve), mut emmä oo kaivannu mitään tollasta. (H8)

No mä esimerkiksi duunaan musaa tietokoneella... konemusiikkia teen. Se tuntuu sellaiselta, et siihen on mielenkiintoa. (H10)

Päihderiippuvuutta ei voi erottaa muusta elämästä irralliseksi eikä näin ollen ihmisen arvomaailmasta ja tarpeista. Koska päihderiippuvuudelle on ominaista aineen pakonomainen käyttäminen, voidaan tehdä oletus riippuvuuden sijoittumisesta tarvehierarkiassa melko alhaalle. Tällöin riippuvuus saattaa haastateltavan alla kuvaamalla tavalla hallita koko elämää ja kysymys itsensä toteuttamisen tarpeesta jää kaukaiseksi arjen elämästä. Myös ajatus itselle tärkeimmästä tarpeesta liittyy päihteistä irtautumiseen.

Vaikea selittää, se tupakan vähentäminen määrittää kaikkia tarpeita. (H2)

No ku tää on sitä päihteiden käyttöä, ni se on sitä hakemista vaan ja rahan tekemistä. (H9)

Tärkeintä olis päästä eroon riippuvuuksista. Kaikki muut toteutuu, paitsi rakkauden tarve ei täysin. (H9)

Maslowin tarvehierarkiaan kuulumaton, mutta usealle haastateltavalle tärkeä arvo, oli vapaus. Vapauden tärkeys korostui muidenkin tutkimusten teemojen yhteydessä ja sen toi jossain muodossa haastatteluissa esille kuusi henkilöä. Vapaudessa erityisen tärkeäksi koettiin mahdollisuus valita vapaasti mihin oman aikansa käyttää, sekä vapaus valita kenen seurassa aikaansa viettää.

Varmaan toi et mä voin olla niinkun mä haluan ja mennä niinkun mä haluan...Ei mulla oikeestaan ookaan muita, se vapaus vaan olla mennä ja tehdä ja olla. (H7)

Saa tehdä paljon semmosta mitä itse haluaa, töissä ja vapaa-ajalla, päättää itse omista asioistaan. (H8)

Toisaalta oon kyllä koko ajan tykännyt tästä elämäntavasta siinä mielessä, et nyt on ainakin vapaa-aikaa ja on vapaa tekemään sitä mitä haluaa näissä puitteissa mitä on mahdollista. (H10)

Kielteisimmin työtoimintaan suhtautuvien puheissa toistuivat sanat ”riisto” ja ”pakko”. Tutkimuksessa näin ajattelevat haastattelut kokivat, että ”vapauden menetyksestä” tulisi saada kohtuullinen korvaus ja arvioivat, ettei 8 euroa riitä hyvittämään menetettyä vapaa-aikaa. Tämä oli kytköksissä siihen, ettei työtoiminnan koettu antavan muita etuja, tai ettei niille eduille ollut tarvetta. Esimerkiksi haastateltava saattoi tunnustaa sosiaalisen vuorovaikutuksen ja yhteisöllisyyden hyödyt, ja näki työtoiminnan tarjoavankin näitä, mutta hänen itsensä kohdalla ne toteutuivat arjessa jo muulla tavoin. Haastateltavien tiedossa oli kuitenkin hyvin se, että työtoimintaan osallistuminen on vapaaehtoista. Osallistumisen pakon aiheuttajiksi mainittiin mm. tarve saada rahaa jokapäiväiseen tupakka-askiin.

Se (oma aika) on paljon arvokkaampaa, ku se 8 euroa per päivä. (H8)

Mut työtoiminnalla on se hyöty ollu et siihen ei ollu pakko osallistua, et mun ei ollu pakko osallistua, se tästä vielä ois puuttunu. (H5)

6.7. Matalan kynnyksen työtoiminnan kehittäminen Pitäjänmäessä

Haastateltavilta kyseltiin heidän näkemyksiään siitä, kuinka työtoimintaa tulisi kehittää ja ideoita toiminnan sisällöksi. Osa teeman vastauksista oli samoja, kuin haastattelun aiemmassa teemassa, jossa pohdittiin työtoimintaan osallistumisen esteitä ja mahdollistavia tekijöitä. Esimerkiksi toiminnan monipuolistaminen mainittiin kehittämisen yhteydessä useamman kerran.

Haastateltavat pohtivat erilaisia tapoja tutustua työtoimintaan ja heitä pyydettiin arvioimaan vaihtoehtoisia tapoja tutustumiselle. Niitä olivat avoimien ovien päivä, tutustumiskäynti yhdessä ohjaajan kanssa, tutustumiskäynti yhdessä toisen asukkaan eli ns. asukasmentorin kanssa sekä esite ja esittelyvideo. Heiltä pyydettiin myös omia ehdotuksia.

Avoimet kysymykset toiminnan kehittämisestä olivat haastavia ja ehdotuksia toiminnan sisältöön olemassa olevien lisäksi oli vaikea nimetä. Nykyisestä siivoustehtävästä oli kiinnostunut kolme haastateltavaa. Kaksi haastateltavaa mainitsi kehittämiskohteeksi kanttiinin toiminnan, jossa nykyisellään arvioitiin olevan parantamisen varaa. Yksi haastateltava ehdotti sisällöksi kävelyretkiä yhdessä.

No en mä tiä, mä ainakin diggasin siitä siivoomisesta. (H9)

Työtehtävät on ollut hyviä ja voi vaan tulla tänne, ettei oo mitään aloittamiskynnystä siihen. Tietenkin vois miettiä sitä niille, jotka käy täällä vuosikausia ettei se kävis yksitoikkoiseksi niin. (H10)

Voishan se olla mitä vaan, kun esimerkiksi toi kanttiini, jota noi hoitaa, kun ei siellä ikinä oikee oo mitään eikä mikää oikee toimi, et se kertoo aika hyvin. Se on vaikee kysymys et sitä pitäis pohtii. (H1)

No enemmän osallistuis asukkaat, yhdessä kokonnuttais, yhdessä mentäis, niin ku meit oli silloin henkilökunta kaks, ja olik meit kuus, ollaan käyty Vuosaassa kävelemässä. (H4)

Yhdessä kehittäminen nähtiin tärkeäksi ja haastateltavista monelta myös löytyi uskoa siihen, että asukkailta on ideoita ja osaamista. Kuusi haastateltavaa kertoi olevansa valmiita osallistumaan työtoiminnan kehittämiseen ja suunnitteluun. Sitä miten yhteistä suunnittelua tulisi toteuttaa, pohdittiin myös ja suunnittelutapaamiset koettiin hyväksi.

En tiedä, mutta tiedän että täällä on monella monenlaisia ideoita kyllä. (H2)

Pitäis perehtyy näihin isäntiin täällä, täällä on nimittäin yllättävän paljon tietoa ja taitoa. (H8)

Suunnittelutapaamiset rinnastettiinkin muutaman asukkaan osalta jo olemassa oleviin työtoiminnan viikkopalaveriiniin. Näiden osalta ehdotettiin tulevaisuudessa tiedonkulun parantamista. Yksi asukas toi esille aiemmin käytössä olleen viikkotiedotteen ja ehdotti sen ottamista takaisin käyttöön. Tiedotteeseen voisi päivittää työtoiminnan asioita ja esimerkiksi alihankintatöiden sen hetkisen tilanteen. Parannusehdotuksena hän lisäsi vielä, että tiedotteet jaettaisiin asukkaiden koteihin, koska koki omalta kohdaltaan, että ilmoitustaulu jää helposti katsomatta. Toinen asukas puolestaan toi esille, että suunnittelutapaamisten tulisi olla etukäteen valmisteltuja ja tiiviitä paketteja, jotta useammalla olisi mahdollisuus jaksaa ja keskittymiskyky riittäisi. Ideoita voisi tällöin vastaajan mukaan kerätä jo etukäteen.

Se varmaan vois olla, et muutaman viikon välein tois sellaisen tiedotteen, et minkälainen työtilanne on alihankintatöissä ja siihen laitettais jos talossa on tullut uusia asioita asumisenkin kannalta. (H10)

Oon itsekkin huomannut, kun ei oo ollut työtoiminnassa paikalla niin harvoin tulee ilmoitustaululta tsiikattua. Mut jos tiedote tulis himaan, niin se tulis varmasti luettua. (H10)

Tätä oon vähän miettinyt, en oo päässyt mihinkään konkreettiseen ratkaisuun. Pitäis yhteisön kesken suunnitella ja pohtia vähän enemmän. (H1)

Neljä haastateltavaa eivät olleet valmiita osallistumaan toiminnan kehittämiseen ja kaksi heistä ei uskonut, että kehittämisen mahdollisuuksia nykyisellään on, vaan ennen sitä toiminta ja sen tarkoitus tulisi määritellä uudelleen. Myös kaksi niistä haastateltavaa, jotka olisivat valmiita osallistumaan työtoiminnan kehittämiseen, epäilivät silti vaikuttamisen mahdollisuuksiaan ja toinen heistä kyseenalaisti, voiko nykyisestä poikkeavia tehtäviä olla lainkaan. Asukkaiden vaikuttamismahdollisuuksien tärkeys tuli kuitenkin esille.

Sitä (työtoimintaa) vois (kehittää), jos sitä ryhdyttäis kehittämään niin että ideoita tulis noiden tekijöiden puolelta. (H8)

En tiedä mitkä on rajoitukset sille mikä on työtoimintaa, ei kai voi mitä tahansa tehdä ja saada palkkaa, vai pitäiskö se olla jotain muuta kuntouttavaa toimintaa. Vai pitäiskö olla ihan työtä? (H2)

Sitä voisi täällä yhdessä miettiä, varmasti maailmasta löytyy muitakin työtehtäviä kuin nämä kokoamiset ja siivoaminen. (T2)

Mä oon kyllä käsittänyt, että siinä ne on. (H2)

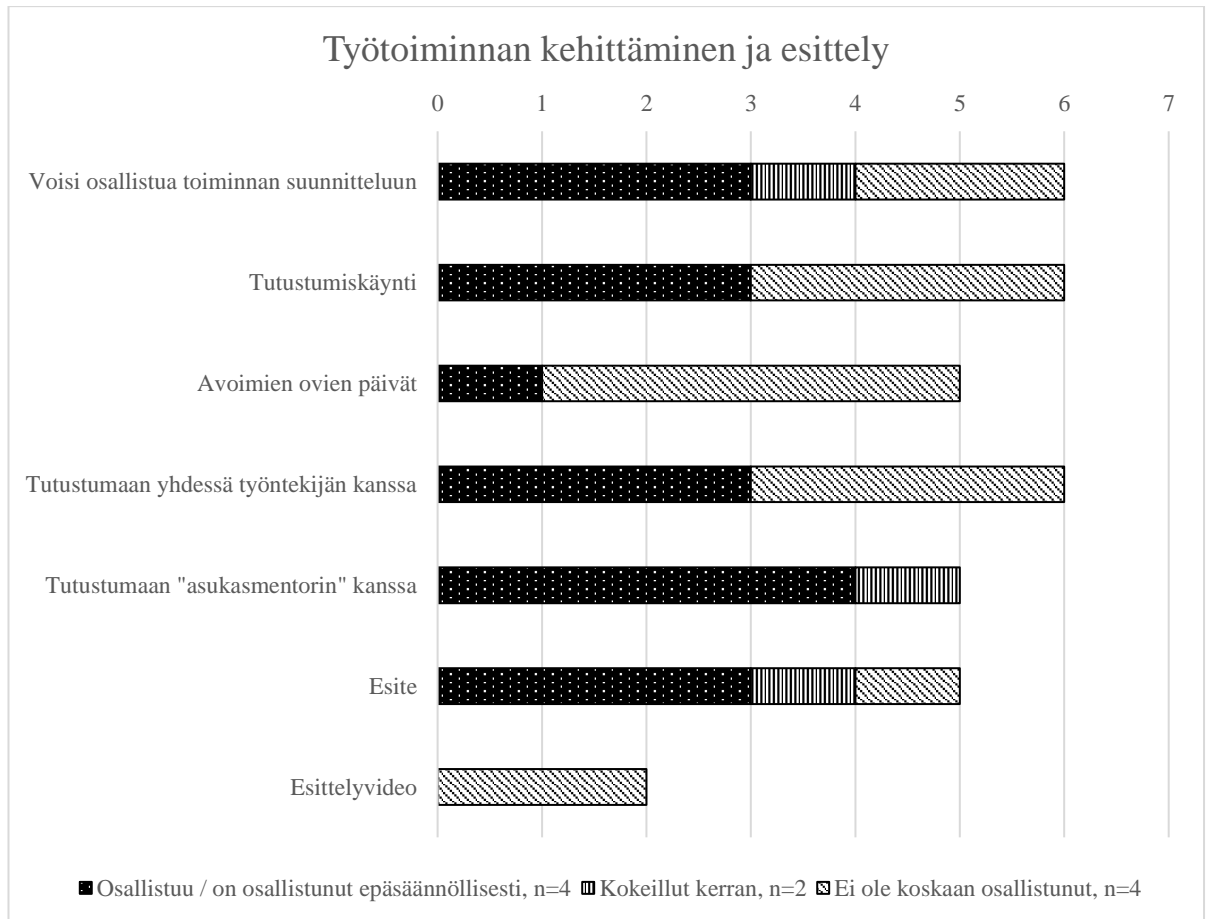
Nii, ei tarttis ku sanoo ku sanoo noille pomoille ja muilleki työntekijöille et se pitäisi tulla näi ja toi pitäisi olla noi. (H9)

No oliko siihen mahdollisuus, pystyikö niille sanomaan? (T2)

Kyllähän niille nyt pystyy sanomaan, mut toteutuuko se sitten... (H9)

Oliko semmonen tunne et voi vaikuttaa? (T1)

No oli mut riittääkö yks ääni siihen sitten. Pitäis monen muunkin vaikuttaa. En tiä onko jonkun äänen pelkästään, jos joku nyt on sanonu et rakennetaan heijastimia. (H9)

Kuvio 3. Työtoiminnan kehittäminen ja esittely

Sopivia työtoimintaan tutustumisen tapoja pohdittaessa, mainitsi yli puolet haastateltavista tutustumiskäynnin. Samoin suurin osa (6) piti hyvänä tulla tutustumaan yhdessä työntekijän kanssa. Kaksi haastateltavista oli sitä mieltä, että pajalle on helppo tulla itsenäisestikin. Haastateltavien kanssa pohdittiin myös mahdollisuutta tutustumiseen ns. asukasmentorin kanssa, joka olisi työtoimintaan osallistuva ja sen tunteva talon asukas. Tämä jakoi mielipiteitä; viisi uskoi sen olevan hyvä idea ja neljä ei olisi halunnut esittelyä toisen asukkaan toimesta, yksi ei vastannut kysymykseen. Perusteluiksi asukasmentorin puolesta kerrottiin, että toisen asukkaan sanaa olisi helpompi uskoa ja tuntuu kivalta, jos pyydetään mukaan toimintaan. Ehdotusta vastustavat toivat esille, etteivät halua tutustua toisiin asukkaisiin ja yksi haastateltava myös epäili, ettei asukasmentorin olisi mahdollista olla esittelyssään rehellinen, vaan "talo" määrittelisi, mitä hänen tulee sanoa tai tehdä.

Jotkut uudet asukkaat on muistaakseni sanonut, että vasta sitten jonkun ajan kuluttua on huomannet et täällä on tämmönen. Muuten aika hyvin, tää on kuitenkin aina avoimina nää tilat et voi tulla tutustuun. (H10)

No oisko se hyvä tapa tutustua tähän toimintaan, et joku joka täällä käy esittelis tätä toimintaa, niille uusille? (T2)

Joo, niil on vähä semmonen tapa kyllä joo. Yhtään varmaan siitäkään suutu, jos niiltä kysyy. Se tuntuu sitä paitsi kivalta, ku ne sanoo et tuu vaan työtoimintaan. (H3)

Emmä usko et asukasmentorista ois mitään hyötyä. Se ois liian paljon kädet sidottuna siihen, et sen pitäis tehdä mitä talo sanoo. (H8)

Avoimia ovia piti hyvänä ideana puolet haastateltavista. Asukkaat kertoivat jo järjestetyistä koko yksikön avoimista ovista, joissa myös työtoimintaan on päässyt tutustumaan. Ne haastateltavat, joille työtoiminta oli tutumpi, toivat esille, että tilat ovat jo ennestään aina avoimina, joten erikseen avoimia ovia ei tarvita.

Niitä (avoimien ovien päiviä) meillä joskus on tossa keväällä aina ollu. Koko talossa, siinä on sitte myyjäiset tuolla pihalla, omia tuotteita yritetään myydä. (H8)

Esitettä ja esittelyvideota pohdittaessa yleisemmin ajateltiin, että esite olisi riittävä. Esittelyvideon mainitsi olevan hyvä tapa tutustua toimintaan vain kaksi haastateltavista. Heidän mielestään esittelyvideon avulla voisi saada paremman kuvan toiminnasta ja nähdä käytännössä mitä se on. Haastateltavat, jotka eivät pitäneet videota niin hyvänä ajatuksena, näkivät sen tarpeettomaksi tai epäilivät sen värittävän totuutta työtoiminnasta.

Esittelyvideo olis hyvä. Näkis mitä kädentaitoja vaatii se heijastimen kokoominen. (H2)

No en kyllä usko että (esittelyvideo olisi auttanut), se voi olla et ois näyttäny niin tylsältä. (H9)

Videon tekeminen ei oo mikään ongelma, mut se menee heti siihen et siinä puhutaan vähän kaunistellen. (H8)

Työtoiminnan esitteen osalta viikkotiedotteen aiemmin esiin nostanut asukas pohti, että kotiin jaettuna se toimisi tässäkin yhteydessä ja sen avulla voisi jakaa tietoa työtoiminnan käytänteistä, kuten työosuusrahasta. Hän myös kertoi omaavansa taidot niiden tekemiseen.

No sellainen voisi olla, jossa kerrotaan mitä täällä tehdään ja miten paljon työosuusraha on ja kuvamateriaalia, niin sais mielikuvan mitä täällä tehdään. Kyllä niitä nyt tulee ilmotustaululle, mut ne ei tavoita samalla tavalla, kun sit jos tulee postiluukusta. (H10)

Nii on kai tossa infotaululla jotain (esitettä) olluki, aina välillä. Ja kyl kai täällä nää ovet on auki, ni tänne osaa sit tullaki. Kyllä noi työhjaajatki sanoo sit, et tuu vaa töihi jos haluut. (H3)

Haastateltava, joka aiemmin toi esille, ettei muista miten työtoimintaa oli hänelle esitelty, pohti josko työtoiminnan esittelylle olisi parempi aika vasta sitten, kun on paremmin kotiutunut asumisyksikköön.

En mä enää muista, kai sitä on niin hämmentynyt alkuun et kaikki on niin uutta ja outoa...sitä on aivan pihalla monta viikkoa. Ennen ku oppii tunteen ihmiset ja talon tavat. (H6)

Olisko hyvä, että tutustuminen olis vasta sitten kun on kotiutunut?
(T2)
Nii varmaan. (H6)

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimuksen teoria, tulokset ja johtopäätökset ovat käyneet vuoropuhelua keskenään haastattelujen toteuttamisesta saakka. Teoreettinen viitekehys alkuperäisessä muodossaan, tieto ja ymmärrys matalan kynnyksen työtoiminnasta nykyisellään sekä yksikössä vuonna 2017 toteutettu kysely toimivat pohjana haastattelurungon laatimisessa. Kaikkea haastatteluissa esiin tullutta ei osattu ennakoida, mikä oli toivottavaakin, sillä tutkimuksen toivottiin antavan uutta tietoa asukkaiden näkemyksistä ja tarpeista.

Haastatteluissa esiin tulleet seikat ovat edellyttäneet jatkuvaa tiedonhankintaa ja käsitteiden täsmentämistä, joiden pohjalta teoria on jatkanut muotoutumistaan. Tämä vuorovaikutus on jatkunut haastattelujen tekemisen, litteroinnin, aineiston luokittelun ja analysoinnin aikana täsmentyen koko ajan. Teoreettinen viitekehys on auttanut johtamaan asukkaiden näkemykset päätelmiksi ja konkreettisiksi kehittämisehdotuksiksi. Asukkaiden ääni on silti ollut johtopäätösten muodostamisessa tärkein tekijä. Johtopäätökset ovat vastaus tutkimusongelmaan ja ovat tässä kappaleessa jaoteltu alalukuihin tutkimuskysymysten mukaisesti.

7.1 Osallistumisen esteet: haastateltavien näkemykset työtoiminnasta

Tutkimuksessa nimettiin useita eri esteitä matalan kynnykseen työtoimintaan osallistumiselle. Kaksi eniten mainittua osallistumista estävää tekijää olivat rahallisen korvauksen riittämättömyys sekä työtehtävien sisältö, joita ei koettu riittävän mielenkiintoisiksi. Matalan kynnyksen työtoiminnasta saatava työosuusraha oli noin puolelle haastateltavista riittävä, mutta loput pitivät sitä liian vähäisenä suhteutettuna tehtävien määrään ja laatuun. Esteeksi muodostui myös epätietoisuus tai väärä uskomus työosuusrahan vaikutuksista mm. veroihin tai työttömyysturvan aktiivimalliin.

Tyytymättömyys työosuusrahan liittyi suurelta osin vaikeuteen hahmottaa matalan kynnyksen työtoiminnan tarkoitusta ja erottaa se ansiotyöstä. Työtoiminnan tehtävät nähtiin työn kaltaisina tehtävinä, ja niistä maksettava korvaus koettiin tällöin epäoikeudenmukaiseksi. Epäoikeudenmukaisuuden kokemusta lisäsi haastateltavien näkemys siitä, että työtoiminnassa teetetty työ hyödyttää taloudellisesti muita tahoja; yksikköön ei tarvitse palkata siivoojaa, koska työtoiminnan asiakkaat tekevät saman työn pienemmällä korvauksella ja alihankintaa teettävä yritys saa tuotteistaan isomman voiton, koska tuotantokustannukset laskevat, kun kokoamistyöstä ei tarvitse maksaa palkkaa.

Laki kuntouttavasta työtoiminnasta kieltää työtoiminnalla työsuhteessa tehtävän työn korvaamisen, mutta Pelastusarmeijan järjestämä työtoiminta ei perustu mihinkään lakiin, eikä toimintaa voi siten tulkita laittomaksi. Samaan aikaan haastateltavat ymmärsivät ja toivat esille, että työtoiminnassa näitä työnkaltaisia tehtäviä voi tehdä omaan tahtiin ilman varsinaista tulosvastuuta, toisin kuin työsuhteessa, mutta näitä ei välttämättä osattu yhdistää toisiinsa eikä työsuhteista työtä ja työtoimintaa toisistaan erottaviksi tekijöiksi. Tuloperusteinen palkkio saattaisi työtoimintaan osallistuvat asukkaat eriarvoiseen asemaan toimintakyvyn perusteella. Tällä hetkellä kuitenkin haastateltavat ymmärsivät kaikkien voivan osallistua taidoista tai työtahdista riippumatta, mikä koettiin positiiviseksi asiaksi.

Paanetojan (2013) selvityksen mukaan huoli työtoiminnan oikeellisuudesta on silti aiheellinen ja työn ja työtoiminnan erottamisessa on epäselvyyksiä monilta osin. Työtoimintaa on myös näiden oikeellisuuteen liittyvien epäselvyyksien vuoksi kritisoitu voimakkaasti. Pitäjänmäellä asukkaat, jotka kokivat työosuusrahan riittämättömäksi, eivät nähneet juurikaan työtoiminnan muita hyötyjä.

Oleellinen ero työn ja työtoiminnan välillä Paanetojan (2013, 145–148) mukaan on, että työtä tehdään sopimuksen perusteella, vastiketta vastaan, johdon valvonnassa ja toiselle osapuolelle (työnantajalle), kun taas työtoimintaan osallistumisen motiivi olisi itse osallistujan kuntoutuminen. Tämän voi ymmärtää olevan toiminnan tavoitteiden mukaisesti palvelun tarjoajan motiivi, mutta

Pitäjänmäellä toteutettujen haastatteluiden perusteella asukkaat eivät kokeneet sitä ensisijaiseksi motiiviksi, vaan ensisijainen motiivi oli suurimmalla osalla haastelluista rahallinen korvaus. Tällöin on ymmärrettävää sen aiheuttavan tyytymättömyyttä.

Haastateltavat puhuivat työosuusrahasta useimmiten palkkana, ja heidän puheistaan sai käsityksen, että yksikössä yleisesti puhutaan palkanmaksusta, mikä tuntui lisäävän kokemusta sen pienuuden kohtuuttomuudesta. Työosuusraha ymmärrettiin yksiselitteisesti korvaukseksi tehdystä työstä, vaikka tuloverolaissa (1535/1992) työtoiminnasta maksetusta rahasta puhutaan nimenomaan toiminta-avustuksena, jonka tarkoitus ei ole olla korvaus tehdystä työstä.

Suhtautumisessa työosuusrahaan vaikutti olevan myös yhteys haastateltavan omaan työhistoriaan; ne, jotka olivat olleet pidempiä aikoja työelämässä ja kertomansa mukaan ansainneet hyvin, suhtautuivat kriittisemmin matalan kynnyksen työtoimintaan ja työosuusrahaan, kun taas vastaajat, joilla oli vain vähän tai ei lainkaan kokemusta työsuhteisesta työstä, näkivät toiminnan positiivisemmin ja nykyisen suuruisen työosuusrahan kannustavana.

Haastateltavat viestivät pääsääntöisesti, etteivät aiemmat työkokemukset vaikuttaneet osallistumiseen tai osallistumattomuuteen. On kuitenkin todennäköistä, että ne vaikuttavat yksilön mielikuvaan työstä ja sitä kuvaa verrataan matalan kynnyksen työtoimintaan. Sen lisäksi, ettei ymmärretty työtoiminnan hyötyjä, tai ymmärrettiin ne puutteellisesti, vaikutti esteeksi muodostuvan myös se, etteivät nähdyt hyödyt vastanneet omiin tarpeisiin. Tätä perusteltiin usein siten, että oma arki sisälsi jo riittävästi mielekästä tekemistä tai sosiaalisia kontakteja. Tarpeettomuuteen kokemukseen liittyi myös joidenkin haastateltavien näkemys siitä, ettei heidän tarvitse osallistua työtoimintaan rahan saamisen takia.

Työtehtävien mielenkiinnostomuutta koettiin sekä niiden haastateltavien taholta, jotka eivät olleet koskaan osallistuneet matalan kynnyksen työtoimintaan, että niiden, jotka olivat joskus osallistuneet toimintaan. Työtoiminnassa

säännöllisemmin käyneet haastateltavat suhtautuivat kuitenkin pääsääntöisesti positiivisemmin tehtävien sisältöön, kuin ne haastateltavat, jotka eivät olleet koskaan osallistuneet tai osallistuneet vain muutamia kertoja.

7.2 Osallistumista estävät tekijät haastateltavien elämässä

Vastauksia luokiteltaessa ennalta laadittujen kysymysten sisältöjen ja teemojen ulkopuolelta nousi esille kaksi selkeää teemaa, jotka toistuivat haastateltavien kertomuksissa: köyhyys ja vapaus. Nämä teemat muodostavat suurempia kokonaisuuksia ja liittyvät ainakin teoriatasolla myös vahvasti toisiinsa, samoin kuin haastattelun muihin, ennalta teemoitettuihin kysymyksiin, kuten arvoihin, motivaatioon ja tarpeisiin sekä arjen kulkuun. Yhtä lailla nämä teemat nousivat esille suhteessa matalan kynnyksen työtoimintaan osallistumiseen tai osallistumattomuuteen.

Isola ja Suominen (2016, 29) toivat esille köyhyyteen, syrjäytyneisyyteen ja sen myötä vähentyneeseen vapauden ja vallan puutteeseen liittyvän ilmiön, jossa yksilö siinä tilanteessa on altis käyttämään vähäistä valtaansa itselleen epäedullisella tavalla. Haastatteluaineistosta ei voi tehdä yksiselitteisiä tulkintoja, mutta sen pohjalta voi esittää kysymyksen, saako vähentynyt kokemus vallasta ja valinnan vapaudesta käyttämään ja ilmentämään sitä jäljellä olevaa valtaa kieltäytymällä ehdotetusta palvelusta tai toiminnasta, tässä tapauksessa matalan kynnyksen työtoiminnasta. Tai seuraako osallistumisesta kokemus vapauden menetyksestä?

Vapaus linkittyi köyhyyteen myös siten, että käytettävissä olevien varojen vähyyks on haastatteluun osallistuneiden kertomusten perusteella merkittävä tekijä, joka sitoo pysyttelemään asumisyksikössä tai lähiympäristössä. Pienituloinen ei yleensä voi vapaasti valita harrastuksiaan tai sitä, miten vapaa-aikansa viettää. Niukat taloudelliset resurssit sanelevat pitkälti myös päätökset kuluttamisen suhteen. Tämä ilmeni haastatteluaineistoissa siten, että harrastuksiin ei ollut varaa ja kaupasta piti ostaa aina halvinta. Niukkuudessa eläminen ei uhkaa ainoastaan perustarpeiden tyydyttymistä, vaan myös

yhteiskunnallisen osallistumisen toteutumista, joka rajoittaa yksilön valintoja kasvattaen samalla syrjäytymisriskiä.

Haastatteluissa esiin tulleen pienituloisuuden itsessään voidaan tutkimusten valossa ajatella todennäköisesti vaikuttavan epäsuorasti osallistumattomuuteen. Arvioitaessa pienituloisuutta lähes millä mittarilla tahansa, on selvää, että haastateltavista suurin osa kuuluu tähän pienituloisten ryhmään, ja sillä on väistämättä vaikutuksia arkeen ja arjessa tehtäviin valintoihin. Isola ja Suominen (2016, 25–28) toivat esille niukkuuden aiheuttamat toimintavalmiuksien puutteet ja kyvyttömyyden hyödyntää todellista kapasiteettia. Eskelinen ja Sironen (2017, 5, 44) puolestaan muistuttivat toimeentulovaikeuksien altistavan entisestään päihteille ja mielenterveysongelmille. Ei ole syytä olettaa Pitäjänmäen asukkaiden kohdalla olevan toisin, joten pienituloisuuden ja niukkuudessa elämisen vaikutukset ovat osaltaan mitä todennäköisimmin yksi selittävä tekijä asukkaiden osallistumattomuudelle.

Oma vaikutuksensa on niin Leemannin ym. (2018, 31) tutkimuksessa, kuin tässäkin Pitäjänmäen asukkaille kohdistetussa tutkimuksessa esiin tulleella tulevaisuuden suunnitelmien puutteella. Jos ei ole tavoitteita tai toiveita, eikä kauaskantoisempia suunnitelmia oman elämänsä ja arjen suhteen, on luonnollista, ettei työtoimintaan osallistumista siinä valossa nähdä tärkeänä. Tämä on vahvasti yhteydessä myös motivaation.

Metsäpellon ja Feldtin (2009, 6) mukaan motivaatio muodostuu nykytilan ja toivotun päämäärän ristiriidasta. Jos päämäärä ei ole selkeä, kuten puolella haastatelluista tässä tapauksessa oman tulevaisuutensa suhteen, ei motivaationkaan voida olettaa siinä tapauksessa muodostuvan aktiivisuutta virittämään ja ylläpitämään. Kettunen ym. (2003, 48–49) muistuttivat lisäksi, että voimavarojen ollessa vähäiset, yksilö tarvitsee motivoitumiseen ulkopuolista tukea ja rohkaisua. Lähtökohtaisesti jo Pitäjänmäen asukkaidenkin haastatteluissa esiintuomat asunnottomuus, päihdeongelmat, mielenterveysongelmat, pienituloisuus, työttömyys ja yksinäisyys ovat vahvasti voimavaroja ja sitä myöten myös motivoitumista vähentäviä tekijöitä.

Muita mainittuja esteitä osallistumiselle olivat haastattelun toive pyrkiä ennemminkin ansiotyöhön, parisuhde, vankila sekä sieltä paluun jälkeinen työtoiminnan uudelleen aloittamisen jälkeinen vaikeus, liian vaikeat työtehtävät, sekä jossain tapauksessa tarjolla olevien töiden riittämättömyys kaikille halukkaille. Neljän työtoimintaan epäsäännöllisesti osallistuneen kohdalla näyttäytyi selkeästi vaikeus palata työtoimintaan tauon jälkeen, jolloin tauot venyivät jopa vuosienkin mittaisiksi.

Päihteet kuuluivat monen haastateltavan arkeen, samoin terveyteen liittyvät ongelmat, mutta kumpiakaan ei pääsääntöisesti nimetty osallistumista estäväksi tekijäksi. Tämä poikkeaa olennaisesti Tyrväisen 2017 toteuttamasta kyselystä, jossa molemmat nousivat osallistumisen esteiksi monen asukkaan kohdalla. Päihteiden osalta niitä käyttävät asukkaat yhtä lukuun ottamatta raportoivat, että päihteettömyys työtoiminnan aikana ei ole ongelma, vaikka esimerkiksi illalla päihteitä käytettäisiinkin. On myös huomioitava, että kaksi haastateltavaa toi epäsuorasti esiin päihteiden käytön merkityksen työtoimintaan osallistumattomuudessa.

Kannabiksen käyttöä tai huumeiden viihdekäyttöä ei haastatteluissa ymmärretty varsinaisena päihdeongelmana. Päihteet ja niiden käyttöön liittyvät tulokset on kuitenkin hyvä suhteuttaa siihen tutkimukselliseen tietoon, mitä riippuvuuksista on saatavilla. Koski-Jännes (2009) esittää riippuvuuden olevan prosessina itse itseään vahvistava, johon kuuluu ongelman kieltäminen, jolloin asianomainen ei välttämättä pysty arvioimaan päihteiden käytön merkitystä elämässään ja valintojen teossaan. Tulosten valossa hieman yllättävää oli se, että ainoa osallistumisen esteeksi nimetty riippuvuuden aiheuttaja oli tupakka. Se toisaalta vahvistaa käsitystä riippuvuuden kokonaisvaltaisesta vaikutuksesta yksilön arkeen, jossa riippuvuus – sen aiheuttajasta riippumatta – voi määritellä arjen kulkua viemällä voimavaroja ja syrjäyttämällä muita arjen toimintoja. Vaikka esimerkiksi huumeiden käyttöä ei luokiteltu osallistumista estäväksi tekijäksi, toivat haastatellut esille niidenkin osalta vaikutukset arjen sisältöön, jotka liittyivät ennen kaikkea huumeiden hankintaan.

Päihdeongelmat punoutuvat kuitenkin osaksi huono-osaisuuden ja sitä vahvistavien tekijöiden verkkoa, jossa ne Koski-Jänneksen (2000) mukaan mm. vaikuttavat pitkän aikavälin suunnitelmien syrjään jäämiseen. Paradoksaalisesti kyllä, tässä tutkimuksessa eniten päihdeongelmien vaikutuksista arkeen raportoineet toivat muita enemmän esille toiveita ja suunnitelmia tulevaisuudelle, samoin kuin vahvempaa motivaatiota työtoimintaan osallistumiselle. Toisaalta on myös huomioida haastateltavien iän mahdollinen merkitys vastauksiin siten, että tulevaisuuden suunnitelmat ja toiveet tulivat suhteellisesti enemmän esiin nuoremmilla vastaajilla, kuin jo eläkeiässä olevilla tai sitä lähestyvillä, riippumatta haastateltavien päihteiden käytöstä. Kaiken kaikkiaan koko Pitäjänmäen yhteisöä ajatellen, tulee riippuvuudet ja päihdeongelmat edelleen nähdä asukkaiden arkeen ja elämänvalintoihin syvästi vaikuttavina tekijöinä.

7.3 Osallistumisen esteet verrattuna vuoden 2017 kyselyyn

Hanna Tyrväisen (2017) teettämään kyselyyn verrattuna eroa oli ennen kaikkea osallistumisen esteiden painottumisessa. Tässä tutkimuksessa vain kahdella terveydelliset nousivat osallistumisen esteeksi, kun taas aikaisemmassa kyselyssä terveydentila oli yleisin osallistumista estävä tekijä. Kyselyssä 56 % nimesi terveyden osallistumista estäväksi tekijäksi. Työtehtävien mielenkiinnottomuus oli 2017 kyselyssä kolmanneksen mielestä osallistumista estävä tekijä ja työosuusrahan liian vähäiseksi arvioi vain joka neljäs, kun puolestaan tässä tutkimuksessa ne olivat suurimmat syyt osallistumattomuudelle; kummankin nimesi viisi haastateltavaa, eli puolet haastatelluista.

Päihteidenkäytön nimesi osallistumisen esteeksi vuoden 2017 kyselyssä noin neljännes vastaajista, ja tässä tutkimuksessa viidennes haastatelluista. Kyselyssä muutamilla tuli esille myös tarve työtoiminnan aikataulujen muutokselle, ja nyt sellaista tarvetta ei ilmennyt. Yksittäisistä muista mainituista syistä löytyi paljon yhtäläisyyksiä tämän tutkimuksen kanssa. Mainittuja syitä

olivat muu itselle mieluisa tekeminen, toivottu työskentely talon ulkopuolella, työosuusrahan pieneneminen sekä pajatehtävien kokeminen epämieluisina.

Vuoden 2017 kysely, jossa vastaajina oli sekä työtoimintaan osallistuvia että osallistumattomia, toi esille, että toimintaan osallistuvat näkivät työtehtävät huomattavasti innostavampina ja motivoivimpina, kuin osallistumattomat. Vain joka viides oli osittain tai täysin eri mieltä väittämän suhteen. Vielä suurempi osuus, yli 80 % vastaajista, oli löytänyt työtoiminnasta itselleen sopivan tehtävän. Kolme neljästä koki työnsä merkitykselliseksi ja lähes yhtä moni tunsu kuuluvansa yhteisöön. Tämä näkyi myös tässä tutkimuksessa haastateltujen kohdalla; näin viestivät ne haastatellut, jotka olivat edes epäsäännöllisesti osallistuneet toimintaan. Tästä voisi päätellä, että työtoiminnasta syntyneet mielikuvat tai odotukset eivät vastaa todellista kokemusta, joka mitä ilmeisimmin on suurimmalla osalla toimintaan osallistuvista hyvin positiivinen.

7.4 Osallistumista lisäävät tekijät: motivaatio, palkkiot ja yhteisöllisyys

Osallistumisen mahdollistavat tekijät olivat pääosin käänteisiä osallistumisen estäville tekijöille. Kun esteiksi muodostuivat ensisijaisesti riittämätön rahallinen korvaus ja tehtävien mielenkiinnottomuus, mainittiin vastavuoroisesti riittävä rahallinen korvaus ja mielenkiintoiset tehtävät osallistumisen mahdollistaviksi tekijöiksi. Rahallisen korvauksen lisäksi osallistumisen mahdollistaisi muunkinlainen aineellinen korvaus, joita voisivat haastateltujen mukaan olla palvelut, alennus palvelumaksuista tai lahjakortit. Myös nykyistä useammin tarjolla olevat ja laadukkaammat ateriat mainittiin tärkeiksi eduiksi työtoimintaan osallistuville. Moni haastateltavista oli avoin erilaisille kannustus- ja motivointijärjestelmille, joten keskustelua niiden osalta olisi asukkaiden kanssa hyvä jatkaa.

Kannustaviksi ja toimintaan paremmin sitouttavaksi tekijäksi ehdotettiin työosuusrahan maksamista myös sairauspäiviltä ja kesälomalta. Paanetojan (2013, 79) mukaan sairaus- ja lomakorvauksien puuttuminen on yksi työtoiminnan epäkohta, mutta toisaalta tulisi pohtia myös sitä, miten se

vaikuttaisi jo ennestään hankaluuksia tuottavaan työtoiminnan erottamiseen ansiotyöstä sekä työosuusrahan tunnistamiseen toiminta-avustukseksi, työstä ansaitun korvauksen sijaan.

Asukkaiden edellä ehdottamat palkkiot liittyvät vahvasti ulkoiseen motivaatioon, jonka rooli vaikuttaisi olevan korostunut vastausten perusteella. Sisäinen motivaatio näyttäytyi tuloksissa heikommin. Eduskunnan tulevaisuusvaliokunnan julkaisussa (2014, 6) korostetaan nimenomaan sisäisen motivaation merkitystä ja sen löytämiseen liittyviä tekijöitä, joita ovat mm. yhteisöllisyyden kokemus, valinnan- ja toiminnan vapaus sekä tunne aikaansaamisesta ja uuden oppimisesta. Nämä ovat juuri niitä asioita, joita asukkaat haastatteluissa mainitsivat motivaatiota lisääviksi. Edellytykset sisäisen motivaation vahvistumiselle suhteessa työtoimintaan ovat siis olemassa, mutta niiden merkitystä ja yhteyttä tulisi kirkastaa.

Ruohotie (1998, 38) yhdistää ulkoisen motivaation tarvehierarkian alimpien tasojen tyydyttymiseen. Tutkimuksessa tärkeimmiksi tarpeiksi nimettiin useimmiten Maslowin (1970) tarvehierarkian alimpien tasojen tarpeet kuten fysiologiset perustarpeet ja turvallisuuden tarpeet, jotka nivoutuivat yhdeksi kokonaisuudeksi. Ylempien tasojen tarpeiden tyydyttymisessä koettiin lähes jokaisen haastateltavan kohdalla puutteita eikä niitä toisaalta osattu kaivata tai tavoitellakaan. Itsetunto ja arvostuksen tarpeet sijoittuvat Maslowin hierarkiassa melko korkealle sosiaalisten tarpeiden yläpuolelle. Haastateltavista vain kaksi arvioi itsetuntonsa hyväksi ja muut kokivat sen joko heikoksi tai eivät osanneet vastata kysymykseen.

Itsensä toteuttaminen työtoiminnan puitteissa nähtiin sekä mahdolliseksi että haastavaksi. Työtoimintaan edes epäsäännöllisesti osallistuvat raportoivat kuitenkin työtoiminnan positiivisista vaikutuksista arvostuksen tarpeisiin; mm. positiivisella palautteella tehdystä työstä oli suuri merkitys. Usea haastateltava ajatteli, että matalan kynnyksen työtoiminta voi vastata heidän tarpeisiinsa ainakin joiltakin osin. Osan mielestä tarpeisiin vastaaminen edellyttäisi työtoiminnan muuttamista siten, että toimintaa suunniteltaisiin asukkaiden ideoiden ja osaamisen pohjalta.

Huolimatta asukkaiden esiin tuomista epäkohdista elämässään, suurin osa kertoi olevansa elämäänsä tyytyväinen. Elämään tyytyväisyyden kokemukset ovat hieman yllättävä tulos, kun ottaa huomioon sen, miten paljon esimerkiksi toimeentulon niukkuuden kokemuksia tutkimuksessa saatiin. Toisaalta tulos on linjassa sen kanssa, että köyhyyden kokemus saattaa kaventaa ihmisen hahmotusta omista tarpeista ja niiden tasoista, sillä perustarpeiden tyydyttyminen on jatkuvasti vaakalaudalla. Täten elämä saattaa pyöriä ainoastaan perustarpeiden ympärillä eikä korkeampien tarpeiden tyydyttämistä osata tavoitella tai kaivata. Myös asunnottomuuteen liittyvä huono-osaisuus, josta monella oli kokemusta, lisää arjen haasteita vielä huomattavasti enemmän. Osa haastateltavista kuvasi arkeaan asunnottomuuden aikana niin haastavana ja perusturvaa horjuttavana, että nykyhetken rinnastaminen näihin aiempiin kokemuksiin teki siitä varsin tyydyttävää.

Haastateltavista suurimmalla osalla oli jonkinlaista sosiaalista verkostoa joko parisuhteen, perheen tai ystävien muodossa. Arvoista lähes jokaisella tärkeimmäksi nousivat läheiset ihmissuhteet, jotka Suhosen (1988, 25–29) mukaan liittyvät ryhmäorientoituneisiin arvoihin. Minäorientoituneita arvoja tuli esille myös, mutta yhteiskunta- ja ihmiskuntaorientoituneita arvoja ei juurikaan mainittu. Tämän voidaan nähdä liittyvän heikentyneisiin siteisiin yhteiskuntaan ja sitä myöten osallisuuden kaventumiseen. Haastatteluissa tuli myös esiin yksinäisyyden ja osattomuuden kokemuksia, joiden koettiin vaikuttavan elämään kielteisesti. Yksinäisyys vaikutti haastateltaviin muun muassa toiveena asuinpaikan vaihdosta.

Tutkimustulos on linjassa Suomessa tehdyn laajan arvotutkimuksen (1984–2006) kanssa, jonka mukaan hyvien ihmissuhteiden arvostus on lisääntynyt jyrkimmin viimeisen viidentoista vuoden aikana (Suhonen 2007, 40). Samoin asukkaat toivat arvoissaan tärkeänä esille terveyden, joka oli arvotutkimuksen viimeisimmässä vertailussa noussut tärkeimmäksi arvoksi. Huomioitavaa on, että haastatteluissa esimerkiksi oma rauha ja vapaus nousivat muiden kysymysten kohdalla hyvin suosituiksi teemoiksi ja niitä pidettiin tärkeinä. Haastateltavat eivät kuitenkaan pääsääntöisesti nimenneet vapautta tai omaa

rauhaa tärkeimmiksi arvoikseen, vaikka se muodostui monen muun kysymyksen kohdalla keskeiseksi teemaksi.

Yhteisöllisyyden teema oli tutkimuksen tulosten osalta kahtiajakoinen. Toisaalta yhteisöllisyyden, läheisyyden ja ihmissuhteiden tarpeet tunnistettiin, mutta asumisyksikön ei haluttu kaikissa tapauksissa määrittelevän sosiaalisia suhteita. Osan vastauksissa korostui kokemus, ettei haastateltava halunnut kuulua Pitäjänmäen yhteisöön lainkaan. Tällä voidaan ajatella olevan yhteys Granfeltin (1998, 58) tutkimukseen, jonka mukaan erilaisissa asuntoloissa voidaan havaita usein sisäinen hierarkia ja siihen liittyvä ajatus, jonka mukaan jokin talon sisäinen ryhmä on itsestä poikkeava ja siitä halutaan erottautua.

Samalla tavalla Leemannin ja Hämäläisen (2015) mukaan matalan kynnyksen sisäiset kynnykset tulevat esille, kun havaitaan palveluita käyttävien olevan heikommassa asemassa, eikä heihin haluta leimautua. Arvoristiriidat voivat myös estää osallistumisen heikentämällä motivaatiota. Edellä kuvatun perusteella on mahdollista, että osa asukkaista kokee, etteivät heidän ja ympäristönsä arvot kohtaa, eivätkä siksi halua sitoutua toimintaan siinä ympäristössä ja ryhmässä. Vaikka asiaa ei suoraan voisi tulkita niin, kysymyksen voi nostaa pohdittavaksi. Olisiko arvoista syytä käydä enemmän keskustelua yhteisön sisällä, tai nostaa arvoja toiminnassa enemmän esiin?

Positiivisia kokemuksia ja näkemyksiä työtoiminnan yhteisöstä löytyi kuitenkin paljon. Gothonin (2016, 14) mukaan osallisuus ja yhteisöllisyys ovat vahvasti sidoksissa toisiinsa, koska osallisuus tarvitsee toteutuakseen yhteisön. Yhteisöllisyys ja yhteisöön kuulumisen tarve oli se tarve, johon haastatellut uskoivat matalan kynnyksen työtoiminnan parhaiten vastaavan. Työtoiminnan yhteisöä kuvattiin talon ”tervehenkisimmäksi” yhteisöksi. Hänninen ja Timonen (2004, 213–214) pitävät yhteisöllisyyttä vastauksena yksinäisyydelle ja sen aiheuttamille arvottomuuden kokemuksille ja Utriainen (2004, 242–243) tarkoittaa yhteisöltä vaadittavan lisäksi vastaanottavuutta, jotta yksilö voi sen turvin saada jälleen otteen elämästään. Juuri yhteisön vastaanottavuutta tuotiin Pitäjänmäen matalan kynnyksen työtoiminnan kohdalla paljon esille, ja haastattelujen valossa se näyttää aidosti toteutuvan, vaikka osallistuminen

muista syistä johtuen olisikin haastavaa. Yhteisöllisyys on teema, johon toiminnassa kannattaa jatkossakin panostaa.

7.5 Toiminnan kehittäminen – toiminnan määrittely ja viestintä

Toiminnan keskeiseksi kehittämistarpeeksi ilmeni matalan kynnyksen työtoiminnan määrittelyyn liittyvät näkökulmat. Tutkimuksen mukaan matalan kynnyksen työtoiminta käsitteenä ja sen sisällöt rinnastetaan tällä hetkellä vahvasti ansiotyöhön. Toiminnan uudelleen määrittelyn kautta tulisi vahvistaa sen merkitystä asukkaan sosiaalisessa kuntoutumisessa, osallisuuden lisäämisessä ja asukkaan voimavarojen sekä hyvinvoinnin edistämässä. Nyt matalan kynnyksen työtoiminta nähtiin myös huonona vaihtoehtona ansiotyölle, vaikka se voisi olla osa polkua kuntouttavaan työtoimintaan tai ansiotyöhön.

Matalan kynnyksen työtoimintaan liittyvässä viestinnässä ja tiedottamisessa tulisi painottaa toiminnan merkityksen avaamista muiden hyötyjen näkökulmasta, kuin ulkoiseen motivaatioon kytköksissä olevien palkkioiden, kuten työosuusrahan osalta. Ymmärrys sisäisen motivaation tärkeydestä yksilön toimintaa ohjaavana tekijänä, ja sen huomioiminen ja vahvistaminen, ovat työtoiminnasta vastaajien työntekijöiden tärkeitä tehtäviä. Jos asukkaan voimavarat ovat vähäiset, tarvitaan motivaation löytämiseen entistä enemmän tukea. Erityisesti työtoimintaa esiteltäessä tulisi selkeästi ja ymmärrettävästi tuoda esille toiminnan mahdollisuudet ja sen positiiviset vaikutukset yksilön elämään ja arkeen.

Tiedottamisesta tuli hyviä ehdotuksia haastateltavilta. Todennäköisesti tiedottamisessa tarvitaan erilaisia keinoja tavoittaa eri asukkaita. Ilmoitustaulu oli osan mielestä hyvä viestintäkanava, mutta osalta se jäi kokonaan katsomatta. Ehdotettiin viikkotiedotteen jakamista koteihin ja työtoiminnan asioiden sisällyttämistä kattavasti viikkotiedotteeseen. Tämä lisäisi luonnollisesti paperin määrää, jota monessa organisaatiossa yritetään yleisesti vähentää ja siirtää enemmän sähköiseen tiedottamiseen. Oleellista on kuitenkin löytää se

keino, jolla juuri Pitäjänmäen asukkaat tavoitetaan ja pyrkiä sen keinon sisällä kustannustehokkuuteen ja ekologisuuteen siinä määrin kuin se on mahdollista.

Puolet haastateltavista näki työosuusrahan riittämättömänä ja työosuusraha sekoitettiin palkkaan, jonka pienuus nähtiin epäkohtana, mutta silti se nimettiin motivaatiota lisääväksi tekijäksi. Näin ollen työosuusrahan maksamisesta luopuminen mitä todennäköisemmin laskisi motivaatiota osallistumiseen monen kohdalla ja vähentäisi osallistujien määrää. Tässä valossa se ei ole suositeltavaa. Sen sijaan olisi syytä korostaa työosuusrahan luonnetta toiminta-avustuksena ja sen tehtävää yhdessä toiminnan kanssa tukea kuntoutusta ja yhteiskuntaan osallistumista sen sijaan, että se määriteltäisiin korvaukseksi tehdystä työstä. Työosuusrahan osalta tarvitaan selkeämpää tiedottamista myös sen vaikutuksista muihin tuloihin, etuuksiin, avustuksiin ja veroihin sekä aktiivimalliin.

On oletettavaa, että työtoimintaan ja työosuusrahan liittyviä vakiintuneita käsityksiä ja termejä on haastavaa muuttaa, ja siihen kuluu aikaa. Työosuurahasta käytettävää nimeä ei säätele mikään laki tai asetus, ja sen miettiminen uudelleen yhdessä asukkaiden kanssa voisi olla hyvä ajatus. Samalla tavalla koko työtoiminnan ja sen sisällä tapahtuvien toimintojen nimeäminen ja määrittelemine yhdessä asukkaiden kanssa voisi olla suositeltavaa. Voisiko toiminta olla tavoitteensa mukaisesti esimerkiksi osallisuustoimintaa? Oleellista kuitenkin on asukkaiden kokemus, joka vaatisi tarkempaa selvitystä yhteisön sisällä. Koska työ käsitteenä itsessään luo arvostuksen kokemuksia, voi osa asukkaista kokea tärkeäksi kokemuksen nimenomaan työnteosta riippumatta siitä, onko se ansiotyötä vai matalan kynnyksen työtoimintaa.

Pelastusarmeijan matalan kynnyksen työtoiminnan järjestäminen ei ole lakiin perustuvaa toimintaa, mutta sen tulisi kuitenkin huomioida työtoiminnan yleisesti osakseen saama kritiikki ja seurata yhteiskunnassa käytävää vuoropuhelua aiheesta. Toimintaa suunnitellessa olisi syytä tiedostaa myös esimerkiksi kuntouttavaa työtoimintaa säätelevä laki ja se, että sosiaalihuoltolain osalta uudistus koskien työtoimintaa on yhä kesken.

Tämän opinnäytetyön valmistumisen kynnyksellä, 7.3.2019, Sosiaali- ja terveysministeriö julkaisi tiedotteen, jonka viesti ja otsikko on, että vammaisten henkilöiden työtoimintaa on uudistettava. Eri muodoissaan tuotetun työtoiminnan uudistuksilla tähdätään ensisijaisesti vajaakuntoisten ja vaikeasti työllistyvien oikeuksien parantamiseen ja monet heidän etujaan ajavat järjestöt pyrkivät muuttamaan koko työtoiminnan kulttuuria, joka koetaan epäoikeudenmukaiseksi. Sen tiedostamalla sekä kuuntelemalla kentän ja kohderyhmän viestiä, on mahdollisuus niihin reagoimalla olla edelläkävijä oikeudenmukaisuutta ja tasa-arvoa vahvistavassa sosiaalityössä.

7.6 Toiminnan kehittäminen osana kuntoutumisen polkua

Tutkimuksessa ilmeni tarve sille, että matalan kynnyksen työtoiminta voisi toimia väylänä työelämään. Sen polun vahvistaminen on oleellinen osa toiminnan kehittämistä. Paitsi, että se palvelisi asukkaiden tarpeita, sillä on myös laajempi merkitys matalan kynnyksen palveluiden kentällä. Leemannin ja Hämäläisen (2015) mukaan matalan kynnyksen palveluiden tarkoitus ei ole eriyttää asiakkaitaan julkisista palveluista. Kolmannen sektorin asiakkaista uhkaa muodostua marginaaliryhmiä, joiden ei katsota sopivan vakiintuneisiin palvelujärjestelmän toimintatapoihin. Päihdehuollossa tämä näkyy eriytymisenä, jossa julkinen perusjärjestelmä tavoittaa vain kohderyhmän parempiosaiset.

Matalan kynnyksen toiminnan tulisikin olla väylä kohti julkisia sosiaali- ja terveyspalveluita ja vahvistaa voimavaroja ja mahdollisuuksia niiden käyttämiseen. Esimerkiksi matalan kynnyksen työtoiminnan osalta toimintaan osallistuva asukas, jonka tavoitteena on työllistyä, voi osallistumalla kasvattaa työelämätaitojaan ja työllistymisvalmiuksiaan, ja polku voisi matalan kynnyksen työtoiminnasta jatkua edelleen kuntouttavaan työtoimintaan, työkokeiluun, opiskeluun tai työelämään.

Matalan kynnyksen työtoiminnan voi jo nykyisellään nähdä tukevan toiveita työelämään siirtymisestä. Toiminnalla voidaan vahvistaa työelämätaitoja,

vuorokausirytmiiä ja sosiaalisia taitoja. Tutkimuksen valossa tästä kaivataan kuitenkin enemmän tietoa, eivätkä mahdolliset polut työtoiminnasta työelämään olleet haastatelluille selviä. Vastaajien joukossa oli myös paljon asukkaita, joille työelämään siirtyminen ei tällä hetkellä ole ajankohtaista, tai se ei kuulunut tulevaisuuden suunnitelmiin lainkaan. Heidän kohdallaan oleellista on työtoiminnan sisällön kehittäminen paitsi heidän tarpeitaan vastaavaksi, myös mielekkääksi sisällöksi arkeen.

Matalan kynnyksen työtoiminnan sisällön osalta toivottiin enemmän asukkaiden vahvuuksiin ja kiinnostuksen kohteisiin perustuvia tehtäviä. Haastateltujen vahvuuksia olivat IT-osaaminen ja sosiaalisen median käyttö, liikunnallisuus, luonnossa liikkuminen, sanavalmius, uuden oppiminen ja innostuneisuus. Kiinnostuksen kohteiksi mainittiin luonto, linnut, valokuvaus, musiikki sekä Pitäjänmäelle oman tietokonejoukkueen perustaminen.

Kyvykyys voidaan huomioida myös siten, että matalan kynnyksen työtoiminnan fokus olisi asukkaiden erilaisten taitojen ja kykyjen selvittelyssä sekä kiinnostuksen kohteiden kartoittamisessa. Näiden pohjalta yhteisesti tehty toiminnan suunnittelu perustuen asukkaiden jo olemassa oleviin kykyihin ja kiinnostuksen kohteisiin, voisi lisätä asukkaiden motivaatiota matalan kynnyksen työtoimintaan osallistumiseksi. Lisäksi asukkailla oli paljon taitoja, joita voisi hyödyntää esimerkiksi tiedottamisessa ja muissa työtoimintaa koordinoivissa tehtävissä.

Toinen sisällön kannalta oleellinen asia vaikutti olevan, että työtehtävä hyödyttäisi yksilöä itseään tai hänen yhteisöään – eikä ilmeisin hyöty olisi kolmannelle osapuolelle tai palvelua tuottavalle organisaatiolle koitua taloudellinen hyöty. Työtehtävillä voisi tähdätä asukkaiden viihtyvyyden parantamiseen ja kohdistaa niitä haastateltavien ehdotusten mukaisesti esimerkiksi kanttiin toimintaan. Haastateltavat toivat esille myös huolen asukkaiden puutteellisesta ravitsemuksesta. Yhteisön kesken voisi miettiä, onko mahdollista hyödyntää esimerkiksi hävikkiruokaa ja työtoimintana valmistaa siitä aterioita asukkaille. Yhteiset ruokailut lisäävät myös sosiaalista vuorovaikutusta, yhteisöllisyyttä ja osallisuuden kokemusta. Vaikka siivoustyö ja ympäristötyö

rinnastettiin ansiotyöhön kuuluviin tehtäviin, ne nähtiin myös yhteisöä hyödyttävinä ja viihtyvyyttä lisäävinä.

Haastateltavien kanssa puhuttiin myös yksilöllisesti räätälöidyistä työtehtävistä osallistujan osaamisen ja kiinnostuksen mukaan. Yksi haastateltava toi esille epäilyksensä, että juuri itselle räätälöity työtehtävä aiheuttaisi sitoutumisen painetta, ja oli siksi epäileväinen sen suhteen. Sitoutuminen juuri itselle sopivan ja mieleisen työtehtävän ansiosta voi kuitenkin toimia myös asukkaan hyvinvointia edistävänä ja voimaannuttavana, mutta samalla tulee varmistaa vapaaehtoisuuden toteutuminen; toimintaan tullaan siksi, että sen on itse valinnut ja siitä kokee saavansa itselleen hyvää, ei siksi että joku velvoittaa siihen. Näin toteutuu edelleen myös työtoiminnan oikeellisuus.

Sisäinen motivaatio kytkeytyy omaehtoisuuteen, jossa valinnan- ja toiminnan vapaus ovat tärkeitä. Tässä kohderyhmässä on huomioitava myös vapaus valita vaihtoehto, ettei syystä tai toisesta ole halukas osallistumaan matalan kynnyksen työtoimintaan. Huomioitavaa on myös asukkaan elämänkaari, eri ikäkausien kehitystehtävät ja ikä suhteessa työtoimintaan sekä siihen liittyvä mahdollinen toive rauhallisesta arjesta. Toiminnan vapaaehtoisuus oli hyvin haastateltavien tiedossa. Toiminnan vapaus matalan kynnyksen työtoimintaan osallistuvien kohdalla on tällä hetkellä jo huomioitu siten, että valittavissa olevista vaihtoehtoista pystyy päivittäin tekemään valinnan, mitä työtehtäviä haluaa kulloinkin tehdä.

7.7 Toiminnan kehittäminen asukkaiden arki huomioiden

Matalan kynnyksen työtoiminnan toiminta-ajat tukivat osallistumista. Tutkimuksen haastateltavat heräsivät pääosin aikaisin aamulla ja kokivat säännöllisen vuorokausirytmien tärkeäksi. Asukkaiden ajanviettotavat eivät suomalaisten ajankäyttöä mittaaviin tutkimuksiin verrattuna merkittävästi poikkea koko väestöä tarkasteltaessa. Pitäjänmäellä toteutetussa tutkimuksessa ei kirjattu kuhunkin päivittäiseen toimintoon käytettyä tarkkaa aikaa, mutta verrattaessa haastateltavien kertomaa tilastoituun ajankäytön

jakautumiseen, voidaan havaita ajankäytön jakautuvan samassa suhteessa. Eroa on lähinnä verrattuna työelämässä oleviin, joilla työ ja matkat työpaikan ja kodin välillä vievät valtaosan päivästä vähentäen vapaa-ajan viettoon käytettyä aikaa.

Tilastokeskuksen viimeisimmän ajankäyttötutkimuksen mukaan harrastuksiin käytettävä aika on vuosikymmenen kuluessa lähes kaikissa ikäryhmissä yli kaksinkertaistunut, samalla kun lepäämiseen käytetty aika eläkeläisillä on vähentynyt puolella. Voidaan kysyä mistä harrastuksiin käytettävän ajan lisääntyminen kertoo, ja minkälaisesta yhteiskuntamuutoksesta se viestii. Onko vallalla lisääntyvä halu itsensä kehittämiseen vai arvostetaanko entistä tehokkaampaa ajankäyttöä? Itsensä kehittäminen – tai toive siitä – mainittiin Pitäjänmäen haastatteluissa useasti, mutta harrastuksia haastatelluilla ei juurikaan ollut, ja ohjattua harrastustoimintaa ei lainkaan. Niiden mahdollistaminen lisäisi paitsi itsensä kehittämistä, uuden oppimista ja onnistumisen kokemuksia, myös osallisuutta. Hyvä esimerkki tästä olisi musiikkitoiminnan sisällyttäminen työtoimintaan.

Tutkimuksessa ilmenneet seikat asukkaiden arjessa tulisi myös huomioida kehittämisessä. Tämän haastattelututkimuksen tulosten perusteella ei ole tarvetta matalan kynnyksen työtoiminnan aikataulujen muutoksille. Asukkaiden vuorokausi oli vahvasti aamupainotteinen. Kenellekään vastaajista estettä osallistumiselle ei muodostunut työtoiminnan alkamisajankohdasta eikä tarvetta työtoiminnan ”iltavuorolle” ilmennyt. Päinvastoin työtoiminnan nykyisen ajankohdan mainittiin tukevan vuorokausirytmää, joka haluttiin säilyttää. Yhden vastaajan osalta työaikoihin toivottiin joustoa enemmän, jotta osallistuminen onnistuisi sujuvasti huolimatta päivittäisestä korvaushoitoklinikalla käymisestä. Haastattelun otos, 10 haastateltavaa, ei kuitenkaan ole yksikön asukasmäärää ajatellen tarpeeksi kattava sulkemaan kokonaan pois vaihtoehtoa, että vaihtoehtoinen myöhäisempi toiminta-aika voisi mahdollistaa useamman asukkaan osallistumisen. Sen selvittämiseksi tulisi asumispalveluyksikössä toteuttaa kattavampi kysely aiheesta.

Tutkimuksessa esiin tulleet muut arkeen vaikuttavat tekijät on syytä huomioida myös. On perusteltua ajatella, että rajoittunut liikkumatila ja elinympäristö vaikuttavat rajoittavasti myös yksilön mahdollisuuksiin osallistua ja toimia yhteiskunnassa, tai esimerkiksi pitää yllä ihmissuhteita ja yhteyttä perheeseen ja ystäviin. Mahdollisuuksien puute yhdistettiin usein heikkoon taloudelliseen tilanteeseen, joka nousi hyvin voimakkaasti esille tutkimuksessa. Kaventuneet kokemukset mahdollisuuksista olivat kytköksissä myös vaikeuteen nimetä muutostoiveita omaa arkea ja elämää koskien.

Haastattelussa esitetyt kysymykset siitä, toivooko asukas muutoksia arkeensa, tai mihin asukas haluaisi mieluiten aikansa käyttää olivatkin monelle hankalia. Puolet haastatelluista vastasi näihin kysymyksiin, ettei osaa sanoa tai ettei tule mitään mieleen. Toisaalta näihin vastauksiin sisältyi osalla toteamus, että näin on ihan hyvä. Ajan kulumisen tai siihen liittyvät ongelmat nousivat esille osan vastauksissa myös, kuitenkin useammin siitä näkökulmasta, että nykyiseen arkeen oli totuttu, eikä ajan koettu käyvän pitkäksi. Silloin kun tavoitteiden ja tulevaisuuden suunnitelmien puuttuessa on kyse asukkaan näköalattomuudesta, voidaan toimintaan sisällyttää esimerkiksi teemaluonteistatyoiskentelyä omien tavoitteiden ja unelmien löytämiseksi, jolloin mahdollisuudet ja keinot voivat kirkastua ja motivaatio osallistumiseen löytyä sitä kautta.

Vaikka matalan kynnyksen työtoiminta ei suoraan voi ratkaista asukkaiden taloudellisia haasteita tai lisätä tuloja merkittävästi, on haastattelun vastausten perusteella myös työtoiminnassa, sen suunnittelussa ja siitä tiedottaessa oleellista huomioida pienituloisuuden vaikutukset yksilön arjessa ja valintaa ohjaavina tekijöinä. Toiminnan sisällöllä voidaan tietoisesti pyrkiä vaikuttamaan ehkäisevästi ja edistävästi köyhyyteen liittyviin negatiivisiin tekijöihin ja syrjäytymisriskiin sekä vahvistaa huono-osaisuudelta suojaavia tekijöitä, kuten sosiaalista pääomaa ja hyvinvointia.

Työtoiminta voisi myös auttaa suuntaamaan kohti yhteiskuntaa ja laajentamaan elinpiiriä. Työtoiminnan tehtävien määrittelyä tapahtuvaksi vain yksikön tiloissa tai niiden välittömässä läheisyydessä voisi laajentaa koskemaan kaikkia

saavutettavissa olevia ympäristöjä. Pelastusarmeijalla on pitkät perinteet vapaaehtoistyöstä; niihin liittyvää tarvetta ja niiden tarjoamia toimintamahdollisuuksia voisi hyödyntää työtoiminnan tehtävien sisältönä. Samalla toteutuisi haastattelussakin esiin tullut toive tehdä hyvää ja antaa jotain takaisin yhteiskunnalle. Myös tehtävien merkityksellisyys ja sisäisen motivaation valjastaminen voisivat löytyä tässä yhteydessä niidenkin kohdalla, jotka eivät niitä löydä tällä hetkellä pajatyöskentelystä tai toimitilahuollosta. Vapaaehtoistyössä myös omien vahvuuksien hyödyntäminen on usein mahdollista.

Toinen asukkaiden arkeen liittyvä tekijä oli yksinäisyys ja ihmissuhteiden vähyys. Se vaikuttaa ihmiseen kokonaisvaltaisesti eikä sitä voida erottaa esimerkiksi köyhyyden kokemuksista. Olisiko mahdollista, että matalan kynnyksen työtoiminta Pitäjänmäessä olisi tulevaisuudessa nimenomaan tarttumista asukkaiden yksinäisyyteen ja siihen, että työtoiminta ymmärrettäisiin mahdollisuutena lisätä sosiaalista pääomaa ja osallisuutta eikä niinkään saada tupakkarahoja? Toki osallisuuden lisääminen on jo nyt toiminnan tavoitteena, mutta vastauksissa osallistuminen kuvastuu voimakkaasti ”pakkona”, kun se voisi ennemminkin olla mahdollisuus tai väylä kohti uutta.

Haastateltavat toivat esille paljon hyviä ehdotuksia toiminnan kehittämisen käytänteisiin. Ennen kaikkea asukkaiden osallisuutta kehittämisessä tulisi lisätä, ja tutkimuksen valossa ei vain toimintaan jo osallistuvien, vaan myös niiden, jotka eivät toimintaan sen nyky muodossa halua osallistua. Kuten haastateltavat totesivat, ideoita ja osaamista asukkailta varmasti löytyy.

7.8 Toiminnan kehittäminen yhdessä asukkaiden kanssa

Toiminnan kehittämisen ja suunnittelemisen tulisi haastateltujen mukaan olla ohjatumpaa ja valmistellumpaa. Kuten tässä tutkimuksessa tuli haastattelujen aikana myös esille, avoimiin kysymyksiin vastaaminen voi olla haastavaa. Kun kysytään ”miten työtoimintaa tulisi kehittää” tai mitä tehtäviä toiminnassa voisi olla”, on vastaus usein ”en tiedä”. Erilaisia välineitä suunnittelun tueksi kuitenkin

löytyy ja avoimesti saatavilla olevia palvelumuotoilun työkalupakkeja kannattaa yhdessä ideoinnin tukena hyödyntää. Niiden avulla ideointiin voidaan myös virittäytyä, jolloin ideoiden tuottaminen tulee helpommaksi. Strukturoitu suunnittelu on tuloksellisempaa ja se voidaan pilkkoa pienempiin osiin, jolloin keskittyminen ja jaksaminen paranevat.

Jotta toiminnan kehittämisen tarve voidaan havaita, tulee sitä myös voida arvioida. Matalan kynnyksen työtoiminnassa ei ole käytössä erillistä palautejärjestelmää (Hanna Tyrväinen, henkilökohtainen tiedonanto 5.3.2019). Palautejärjestelmän kehittämisen voisikin ottaa osaksi työtoiminnan kehittämistä. Se myös osaltaan lisää vaikuttamisen mahdollisuuksia ja osallisuutta. Palautejärjestelmä helpottaisi myös aloitteiden tekemistä ja tarjoaisi yhden kanavan lisää asukkaille tuoda esille omia ehdotuksiaan ja näkemyksiään. Vaikuttamisen mahdollisuudet nähtiin ainakin jossain määrin, ja keinoja vaikuttamiseen oli jo. Silti osalla oli kokemus, ettei heidän ehdotuksiaan oltu käsitelty tai ainakaan ei ollut tiedossa, oliko niihin reagoitu ja jos ei, millä perusteella. Senkin osalta tiedotusta tulisi parantaa ja tiedostaa kuulluksi tulemisen kokemuksen tärkeys, vaikka kaikkia ehdotuksia ei voitaisikaan toteuttaa.

Erikseen tulee vielä suunnitella ja kehittää yhtenevä tapa esitellä työtoiminta uudelle asukkaalle. Nyt käytäntö oli ollut varsin kirjavaa, eikä tieto työtoiminnasta ollut tavoittanut kaikkia, tai tieto oli puutteellista. Esittelyn sisällössä sen muodosta riippumatta tulee huomioida aiemmin kuvatut seikat työtoiminnan syvemmästä merkityksestä ja mahdollisuuksista. Asukkaiden kanssa pohdituista tavoista suurimman painoarvon sai henkilökohtainen tutustumiskäynti työtoimintaan, jonka ensisijaisesti toivottiin toteutuvan ohjaajan kanssa. Myös asukasmentorin kanssa toteutettava tutustuminen koettiin hyväksi, mutta se jakoi selvästi enemmän mielipiteitä. Mahdollisuus siihen on siis hyvä olla olemassa, mutta kaikille se ei sovi. Matalan kynnyksen avoimia ovia kannatettiin myös, mutta samalla todettiin ovien olevan jo avoimia. Kuitenkin ennalta ilmoitettuun avoimien ovien päivään voi olla joissain tapauksissa helpompi osallistua.

Esitettä arvostettiin enemmän kuin videota, mutta videon tekemiseen löytyi halukkaita ja sen toteuttamisen osaavia. Lisäksi löytyi halukkuutta verkkosivujen kehittämiseen ja verkossa näkyvyyden lisäämiseen. Huomionarvoista on myös, etteivät edellä esitetyt tavat ole toisiaan poissulkevia, vaan niistä voidaan mahdollisuuksien mukaan hyödyntää useita. Tärkeintä on, että tieto toiminnasta, sen sisällöstä ja merkityksestä tavoittaa asukkaat ja siten mahdollistaa entistä useamman osallistumisen ja toiminnasta hyötymisen.

8 POHDINTA JA ARVIONTI

Tutkimuksen tekeminen Pitäjänmäkeen on ollut monivaiheinen prosessi. Tutkimuksen kymmenen yksilöhaastattelua tuottivat runsaan määrän materiaalia, yhteensä 98 sivua litteroitua tekstiä, joiden avulla tutkimuksen tulokset ja johtopäätökset alkoivat hiljalleen hahmottua. Tutkijoiden ymmärrys opinnäytetyön aihepiiristä kasvoi tutkimuksen edetessä siinä määrin, että se olisi suurella todennäköisyydellä vaikuttanut haastattelukysymyksiin jossain määrin, mikäli kysymykset muotoiltaisii nyt. Lähdekirjallisuuteen syventymisen myötä tutkimuksen teoreettinen viitekehys tarkentui opinnäytetyön viime metreille saakka ja olisi jatkanut elämistään, mutta aiheeseen liittyvän materiaalin rajaaminen osoittautui myös välttämättömäksi työn valmistumisen kannalta.

Litteroidun haastatteluaineiston perusteellisen ja toistuvan läpikäymisen myötä oli helppo havaita ne kohdat, joissa haastattelijan kokemuksella ja osaamisella olisi voinut tarttua tiettyihin teemoihin tarkemmin tai kysyä joidenkin vastausten kohdalla tarkentavia kysymyksiä. Muutamissa haastatteluissa ystävällinen ohjaus takaisin aiheen pariin olisi myös voinut olla jämäkämpää. Haastatteluihin varattu aika olisi voinut muutamien kohdalla olla pidempi, vaikka useilla se oli riittävä.

Haastatteluiden alussa käydystä tutkimuksen luonteen selvittämisestä huolimatta, yksi haastatelluista oletti tutkimuksen tekijöiden pyrkivän motivoimaan häntä osallistumaan työtoimintaan. On ymmärrettävää, että mikäli haastateltavalle ei tullut mieleen varsinaista syytä olla osallistumatta työtoimintaan, hän tällöin alkoi pohtia osallistumista, vaikka siihen ei erityistä syytä tai motivaatiota ollutkaan. Asia huomioitiin seuraavissa haastatteluissa korostamalla useassa eri yhteydessä, ettei tutkimuksen tarkoitus ole ohjata työtoimintaan osallistumiseen tai osallistumattomuuteen, vaan ainoastaan selvittää siihen liittyviä mielipiteitä.

Varsinaisten tutkimustulosten ulkopuolelta löydettiin diakoninen näkökulma matalan kynnyksen työtoiminnan kehittämiseen. Haastateltavat kertoivat taloudellista haasteistaan, jotka uhkasivat päivittäisten perustarpeiden tyydyttymistä. Hävikkiruoka ja sen hyödyntäminen ovat nykyisin yhä kasvava elementti, ja hävikkiruoka nähdään yhtenä mahdollisuutena matalan kynnyksen työtoiminnan kehittämisessä. Kun nykyisin kanttiinissa valmistetaan yhteisölle ruoka kahtena arkipäivänä, voisi hävikkiruuantoimittajan hankkimisella laajentaa kanttiinin toimintaa enemmän koko yhteisöä hyödyttäväksi, jolloin lämmin ateria valmistettaisiin vaikkapa joka arkipäivä. Päivittäinen yhteinen ateria olisi mahdollisuus ravinnon turvaamisen ohella yhteisöllisyyden ja osallisuuden kokemusten lisäämiseen sekä yksinäisyyden vähentämiseen kaikkien yhteisön asukkaiden osalta.

Tutkimuksessa löydettiin jokaiseen tutkimuskysymykseen vastauksia, joten tutkimusta voidaan pitää tältä osin onnistuneena. Vastausten yleistettävyydestä koko Pitäjämäen yhteisön tasolle tarvitaan kuitenkin monelta osin tarkempia selvityksiä, sillä tutkimuksen kymmenen haastateltavan joukko kattaa ainoastaan noin yhdeksäsosan niistä asukkaista, jotka eivät tällä hetkellä osallistu matalan kynnyksen työtoimintaan. Tutkimusta voidaan lisäksi pitää tärkeänä ja ajankohtaisena huomioiden matalan kynnyksen työtoiminnasta tehtyjen tutkimusten vähäisyyden Suomessa, sekä laajemmin yhteiskunnallisessa kontekstissa, työtoiminnan ollessa parhaillaan myös lainsäädännöllisesti murrosvaiheessa. Jatkotutkimustarve kohdistuu erityisesti matalan kynnyksen työtoiminnan vaikuttavuuden arvioimiseen, jolloin voidaan paitsi osoittaa toiminnan hyödyt, myös todentaa ne toiminnan muodot ja sisällöt, jotka parhaiten tukevat asukkaiden osallisuuden toteutumista, hyvinvointia ja elämänhallintaa.

Tutkimuksen tuloksia ja johtopäätöksiä tarkastellessa on tärkeä ottaa huomioon, että tutkimuksen tarkoituksen mukaisesti sen pääpaino on matalan kynnyksen työtoiminnan kehittämisessä. Täten tutkimuksessa painottuvat niiden haastateltavien näkemykset, jotka eivät osallistu tai osallistuvat vain harvoin työtoimintaan, ja juuri sen vuoksi tulokset voivat olla hyvin erilaisia verrattuna työtoimintaan säännöllisesti osallistuvien henkilöiden ajatuksiin. Tutkimuksen

tulokset eivät poista tai tee tyhjäksi matalan kynnyksen työtoiminnasta jo tällä hetkellä saatavia onnistumisen ja osallisuuden kokemuksia. Kuitenkin, mikäli tulevaisuudessa halutaan tavoittaa ja saada yhä enemmän osallistujia matalan kynnyksen työtoimintaan, ovat juuri nämä kehittämiseen liittyvät näkökulmat avainasemassa muutosta hahmoteltaessa.

Pelastusarmeijalla on yli satavuotinen historia hädänalaisten ihmisten auttamistyön parissa ja se on edelleen merkittävä yhteiskunnallinen toimija sosiaali- ja terveysalalla. Organisaation pitkä sosiaalisen työn historia vaikuttaa todennäköisesti omalta osaltaan siihen, millaista sen yksiköiden matalan kynnyksen työtoiminta tänä päivänä on. Pelastusarmeijan työkeskeinen auttamismalli juontaa juurensa kaukaa, ja se ei välttämättä kaikilta osin vastaa sosiaalisen kuntoutuksen tämän päivän näköaloja. Pelastusarmeijan vahvuutena on kuitenkin sen ideologiaan pohjaava sinnikäs työ kaikkien heikoimmassa asemassa olevien auttamisessa ja kristillinen lähimmäisen rakkaus.

Hengellisyys ja luottamus Jumalaan ovat kulkeneet tutkimuksen rinnalla sen ensihetkistä alkaen prosessin loppuun saakka, erottamattomana osana ihmistä ja ihmisyyttä. Pitäjämäen yhteisö, niin asukkaat kuin työntekijätkin, ovat olleet tutkimuksen tekijöiden rukouksissa koko tutkimusprosessin ajan. Haastatteluissa esiin tulleet monenlaiset elämäntarinat, koskettivat väistämättä myös henkilökohtaisella tasolla. Ymmärrys siitä, miten erilaiset asiat voivat muuttaa kenen tahansa elämän suunnan siitä, mihin sen oli alun perin ajatellut johtavan, lisääntyi huomattavasti.

Haastattelujen myötä tapahtuneet kohtaamiset ovatkin osaltaan tukeneet suuresti opinnäytetyön tekijöiden ammatillista kasvua. Asukkaiden kertomuksissa konkretisoituneet ilmiöt ovat johdattaneet perehtymään teoriaan sen viitekehyksen puitteissa syvällisemmin ja tieto sekä ymmärrys ovat tutkimuksen edistyessä lisääntyneet näin monelta osin. Siihen on vaikuttanut myös väistämättä opinnäytetyön tekemiseen vaadittu laaja lähdeaineisto. Tutkimuksen parissa työskentely on auttanut soveltamaan ja yhdistämään

opintojen aikana kertynyttä tietoa ja ennen kaikkea ymmärtämään yhteyksiä ja vaikutusmekanismeja eri tekijöiden välillä.

Tutkimuksen tekemiseen perehtyminen on ollut oma prosessinsa, joka oli haastava, mutta myös mielenkiintoinen. Se opetti paljon tieteellisestä lähestymistavasta ja tutkimuksen etiikasta. Tutkimuksen tekeminen kokonaisuudessaan on ollut prosessina pitkä ja kehittänyt eri vaiheissaan eettistä harkintaa ja kriittistä ajattelua. Diakoniatyön osaamisen kannalta suurin anti on ollut ensinnäkin etuoikeus saada tutustua läheltä kristillisestä arvopohjasta käsin tehtävään työhön ihmisten hyvinvoinnin lisäämisessä ja turvaamisessa. Toisena, yhtä lailla tärkeänä antina, on ollut perehtyä tässä laajuudessa niihin haasteisiin, joita myös niin monet diakonian asiakkaat omassa arjessaan kohtaavat, ja löytää samalla uusia keinoja hyvän arjen ja elämänhallinnan tueksi.

Tutkimuksen tekijät haluavat vielä erityisesti kiittää jokaista haastatteluun osallistunutta heidän arvokkaista mielipiteistään sekä Pitäjämäen vastaavaa ohjaajaa Hanna Tyrväistä, joka yhteyshenkilönä on tukenut opinnäytetyön tekemisen kaikissa vaiheissa. Opinnäytetyö on hyvä lopettaa Pelastusarmeijan perustajan, William Boothin lausahdukseen, joka on maalattu myös Pitäjämäen yleisten tilojen seinälle: ”Niin kauan kuin kaduilla on yksin eksynyt tyttö, niin kauan kuin yksikin sielu on pimeydessä vailla Jumalan valkeutta – Tahdon taistella.”

LÄHTEET

- Aalto, M. (2015.) Alkoholiriippuvuuden diagnoosi. Teoksessa Aalto M, Alho, H, Kiianmaa, K & Lindroos, L. (toim.) *Alkoholiriippuvuus*. (s. 60). Helsinki: Kustannus Oy Duodecim.
- A-klinikkasäätiö (2010). Opioidiriippuvuuden lääkkeellinen vieroitus- ja korvaushoito. Saatavilla
<https://paihdelinkki.fi/fi/tietopankki/tietoiskut/paihdeongelmien-hoito/opioidiriippuvuuden-laakkeellinen-vieroitus-ja>
- Ara (2018). Asunnottomat 2017. Saatavilla [http://www.ara.fi/fi-FI/Tietopankki/Tilastot_ja_selvitykset/Asunnottomuus/Asunnottomat_2017\(46192\)](http://www.ara.fi/fi-FI/Tietopankki/Tilastot_ja_selvitykset/Asunnottomuus/Asunnottomat_2017(46192))
- Aro, J. (2011). *Yhteisöllisyys ja sosiaalinen side*. Saatavilla
https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/66235/yhteisollisyys_ja_sosiaalinen_side_2011.pdf?sequence=1
- Asunto ensin (2018). AUNE-hankkeet. Saatavilla
<https://asuntoensin.fi/ohjelma/asunnottomuuden-ennaltaehkaisyn-toimenpideohjelma-2016-2019/ohjelmaa-toteuttavat-hankkeet/>
- Asunto ensin (2018). Tietoa. Saatavilla <http://asuntoensin.fi/tietoa/asunto-ensin/>
- Asunto ensin (2018). Tilastotietoa asunnottomuudesta. Saatavilla
<https://asuntoensin.fi/tietoa/tilastoja/>
- Asunto ensin (2017). Asunto ensin -laatusuosituksset. Saatavilla
<http://asuntoensin.fi/assets/files/2017/06/Asunto-ensin-laatusuosituksset-25-huhti-2017.pdf>
- Bekhet, A. & Zausszniewski, J. & Nagla W. (2008.) *Loneliness – A Concept Analysis*. Nursing Forum 43.
- Berlin, I. (2018). Kaksi vapauden käsitettä. Teoksessa Syrjämäki, S. (toim.), *Vapaus*. Tampere: Eurooppalaisen filosofian seura.
- Busch-Geertsema, V. ym. (2010). Homelessness & homeless Policies in Europe: Lessons from Research. Teoksessa Hyväri S, & Kainulainen, S. (toim.), *Paikka asua ja elää? Näkökulmia asunnottomuuteen ja asumispalveluihin*. Saatavilla
https://asuntoensin.fi/assets/files/2016/10/Paikka_asua_ja_elaa_dia_k_2013.pdf

- Eskelinen, N. & Sironen, J. (2017). *Köyhyys – Syitä ja seurauksia*. Saatavilla <http://www.eapn.fi/wp-content/uploads/2013/04/Koyhyys-syita-ja-seurauksia-2017.pdf>
- Eskola, J. & Suoranta, J. (2001). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Jyväskylä: Vastapaino.
- Gothóni, R., Hyväri, S., Kolkka, M. & Vuokila-Oikonen, P. (2016). Inklusio ja yhteisöllisyys yhteisen hyvän toteutumisenä. Teoksessa Gothóni, R., Hyväri, S., Kolkka, M. & Vuokila-Oikonen, P. (toim.), *Osallisuus yhteiskunnallisena haasteena: Diakonia-ammattikorkeakoulun tki-toiminnan vuosikirja 2*. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Granfelt, R. (1998). *Kertomuksia naisten kodittomuudesta*. Pieksämäki: Kirjapaino Raamattutalo.
- Helkama, K. (2015). *Suomalaisten arvot. Mikä meille on oikeasti tärkeää?* Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Hiltunen, L. (2009). *Validiteetti ja reliabiliteetti*. Jyväskylän yliopisto. Saatavilla http://www.mit.jyu.fi/OPE/kurssit/Graduryhma/PDFt/validius_ja_reliabiliteetti.pdf
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. (2009). *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Gaudeamus.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. (1997). *Tutki ja kirjoita*. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Hobbes, T. (2018). Otteita Leviathanista. Teoksessa Syrjämäki, S. (toim.), *Vapaus*. Tampere: Eurooppalaisen filosofian seura.
- Hänninen, V & Timonen, S. (2004). Huoli ja masennus. Kärsimyksiä ennen ja nyt. Teoksessa Honkasalo M-L., Utriainen, T & Leppo, A. (toim.), *Arki satuttaa. Kärsimyksiä suomalaisessa nykypäivässä*. Tampere: Vastapaino.
- Isola, A.-M. & Suominen, E. (2016). *Suomalainen köyhyys*. Helsinki: Into.
- Karjalainen, J & Hänninen, S. (2012). Pitkäaikaisen asunnottomuuden vähentämisestä tehtiin ohjelma. Teoksessa Hänninen, S & Junnila, M (toim.), *Vaikuttavatko politiikkatoimet?* Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.
- Karppinen, J. (2018). *Varmista asumisen turva! Asunnottomuuden ennaltaehkäisyn toimenpideohjelman (AUNE) väliraportti*. Saatavilla

<https://asuntoensin.fi/assets/files/2018/06/AUNE-v%C3%A4liraportti-29.5.2018.pdf>

Kettunen, R, Kähäri-Wiik, K, Vuori-Kemilä, A & Ihalainen, J, (2003):

Kuntoutumisen mahdollisuudet. Porvoo: WS Bookwell Oy.

Korkiamäki, R. (2008). Surffailua arjessa. Tila, aika ja vuorovaikutus nuorten yhteisöllistä kuulumista jäsentämässä. Saatavilla

https://s3.amazonaws.com/academia.edu.documents/46935544/3._artikkeli__Surffailua_arjessa.pdf?AWSAccessKeyId=AKIAIWOWYYGZ2Y53UL3A&Expires=1554059242&Signature=Q6tds9gS5lze09Uf6MU06g1%2BEjU%3D&response-content-disposition=inline%3B%20filename%3DSurffailua_arjessa_tila_aika_ja_vuorovai.pdf

Koski-Jännes, A. (2000). *Miten riippuvuus voitetaan*. Keuruu: Otava.

Koski-Jännes, A. (2009). *Riippuvuus*. Saatavilla

<https://paihdelinkki.fi/fi/tietopankki/tietoiskut/mielenterveys/riippuvuus>

Koski-Jännes, A. (2011). *Sosiaalipsykologia ja poikkitieteellisyyden haaste*.

Esimerkkinä addiktiivinen käyttäytyminen ja siitä vapautuminen.
Psykologia 46:1

L 1301/2014. Sosiaalihuoltolaki. Saatavilla

<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141301>

L 1535/1992. Tuloverolaki. Saatavilla

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1992/19921535#O3L4P92>

L 189/2001. Laki kuntouttavasta työtoiminnasta. Saatavilla

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2001/20010189>

L 710/1982. Sosiaalihuoltolaki (kumottu). Saatavilla

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/kumotut/1982/19820710>

Kuussaari, K. (2006). *Näkemyksen kirjo, sirpaloitunut tieto. Terveystenhuollon, sosiaalitoimen ja nuorisotoimen työntekijöiden käsityksiä huumeiden käyttäjien hoitopalvelujärjestelmästä*. Tutkimuksia 155. Helsinki: Stakes.

Leemann, L., Isola, A.-M., Kukkonen, M., Puromäki, H., Valtari, S. & Keto-Tokoi, A. (2018). *Työelämän ulkopuolella olevien osallisuus ja hyvinvointi*.

- Kyselytutkimuksen tuloksia.* Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Saatavilla <http://www.julkari.fi/handle/10024/136551>
- Leemann, L. & Hämäläinen, R.-M. (2016.) *Asiakasosallisuus, sosiaalinen osallisuus ja matalan kynnyksen palvelut Pohdintaa käsitteiden sisällöstä.* Saatavilla http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/131350/YP1605_Leemann&Hamalainen.pdf?sequence=2
- Leemann, L. & Hämäläinen, R.-M. (2015). *Matalan kynnyksen palvelut.* Sosiaalisen osallisuuden edistämisen koordinaatiohanke (Sokra). Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Saatavilla www.thl.fi/sokra
- Lehtonen, L & Salonen, J. (2008) *Asunnottomuuden monet kasvot.* Saatavilla https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/38367/SY_3_2008.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Lehtonen, H. (1990). *Yhteisö.* Tampere: Vastapaino.
- Lin, N. (2001). *Social Capital – A Theory of Social Structure and Action.* Cambridge: Cambridge University Press.
- Lämsä, A-M & Hautala, T. (2004). *Organisaatiokäyttäytymisen perusteet.* Helsinki: Edita
- Maslow, A. (1970). *Religions, Values, and Peak-experiences.* New York: Penguin Books.
- Metsäpelto, R.-L. & Feldt, T. (toim.) (2009): *Meitä on moneksi. Persoonallisuuden psykologiset perusteet.* Juva: WS Bookwell Oy.
- Mäkelä, P, Härkönen, J, Lintonen, T, Tigerstedt, C & Warpenius, K. (toim.) (2018). *Näin Suomi juo. Suomalaisten muuttuvat alkoholinkäyttötavat.* Saatavilla http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/136800/THL_TEE029_2018.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Ovaska, A., Holopainen, A. & Annala, T. (1998). *Terveysneuvontapiste Vinkki, loppuraportti terveystarkastuksen toiminnasta 4.4.-31.12.1997.* A-klinikkasäätiön monistesarja nro. 7. Helsinki: A-klinikkasäätiö.
- Paanetoja, J. (2013). *Työsuhteista työtä vai työtoimintaa? Tutkimus vajaakuntoisen tekemän työn oikeudellisesta luonteesta.* Helsinki: Helsingin yliopisto. (Väitöskirja, Helsingin yliopisto, oikeustieteellinen tiedekunta.)

- Pelastusarmeija. (2018). Asumispalvelu. Saatavilla
<https://www.pelastusarmeija.fi/paikkakunnat/helsinki/asumispalvelu>
- Pelastusarmeija. (2018). Asumispalvelu. Työtoiminta. Saatavilla
https://www.pelastusarmeija.fi/paikkakunnat/espoo/asumispalvelu/MATALAN_KYNNYKSEN_TY...TOIMINTA_SUOMEN_P_ELASTUSARMEIJAN_ASUMISPALVELUT.docx.pdf
- Pelastusarmeija. Historia. Saatavilla
<https://www.pelastusarmeija.fi/pelastusarmeija/historia>
- Pelastusarmeija. Hyväntekeväisyysjärjestö. Saatavilla
<https://www.pelastusarmeija.fi/pelastusarmeija/hyvantekevaisyysjarjesto>
- Pelastusarmeijan opin käsikirja. (2016). Helsinki: Suomen Pelastusarmeijan säätiö.
- Pelastusarmeija. Yleistä. Vuosikertomus 2016. Saatavilla
<https://www.pelastusarmeija.fi/pelastusarmeija/yleista/Vuosikertomus2016.pdf>
- Peltola, S. (1988). Helsingin kaupunkilähetys ja Pelastusarmeija – kristillisen sosiaalityön pioneerit Helsingissä 1880 – 1905. Helsinki: Helsingin yliopisto. (Pro gradu -tutkielma, helsingin yliopisto, historian laitos)
- Pihlajamaa, M. (2005). *Pelastusarmeijan imago Suomessa. Presentatio, odotuksen struktuurit ja stereotyypit*. Helsinki: Helsingin yliopisto. (Pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto, käytännöllisen teologian laitos)
- Raunio, K. (2006). *Syrjäytyminen. Sosiaalityötä kiinnostavia näkökulmia*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto.
- Rautiainen, M. (2010). *Sosiaalinen vahvistaminen – muutostyöskentely, kuntoutuminen, kontrolli ja sinnikkyys asumiseen liittyvän työn yhteydessä*. Saatavilla
https://www.josna.fi/application/files/1114/8931/5299/Sosiaalinen_vahvistaminen_ja_poluttaminen.pdf
- Routasalo, P. & Pitkälä, K. (2003.) Ikääntyvien yksinäisyys – miten sitä on tutkittu gerontologiassa? *Gerontologia* 1/2003.

- Ruisniemi, A. (2006.) *Minäkuvan muutos päihderiippuvuudesta toipumisessa. Tutkimus yhteisöllisestä päihdekuntoutuksesta*. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Ruohotie, P. (1998). *Motivaatio, tahto ja oppiminen*. Helsinki: Edita.
- Saastamoinen, M. (2000). Elämäntapayhteisöt ja yhteisöllistämisen teknologiat – identiteetti, ekspressiivisyys ja hallinnointi. Teoksessa Pekka Kuusela & Mikko Saastamoinen (toim.), *Ruumis, minä ja yhteisö*. Kuopio: Kuopion yliopisto.
- Saari, J. (2010). *Yksinäisten yhteiskunta*. Helsinki: WSOY.
- Saari, J. (2015). *Huono-osaiset. Elämän edellytykset yhteiskunnan pohjalla*. Helsinki: Gaudeamus.
- Saari, J. & Pessi, A. (2011). Auttaminen kilpailukyky-yhteiskunnassa. Teoksessa Pessi A. & Saari J. (toim.), *Hyvien ihmisten maa*. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Sakasti. (2010). Diakonian viranhaltijan ydinosaaminen. Saatavilla [http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/F69989152F5F3B0AC2257744002BF5ED/\\$FILE/diakonia_yo.pdf](http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/F69989152F5F3B0AC2257744002BF5ED/$FILE/diakonia_yo.pdf)
- Salminen, M. (2008). *Sadan vuoden inhimillisyys. Pelastusarmeija kovaosaisten miesten auttajana*. Keuruu: Otava.
- Seppä, K, Aalto, M, Alho, H & Kiianmaa, K. (2012). Huumeiden ja lääkkeiden ongelmakäyttö. Teoksessa Seppä, K, Aalto, M, Alho, H & Kiianmaa, K. (toim.) *Huume- ja lääkeriippuvuudet*. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim
- Sillanpää, V. (2013). Asunto ensin -yksiköiden kustannusvaikuttavuusvertailussa mielenterveys ja päihdekuntoutujien yksiköt. Tampereen teknillinen yliopisto. Saatavilla <http://www.ym.fi/download/noname/%7B13F1333B-9C45-438D-B9BD-59D0BEE62339%7D/77950>
- Sosiaali- ja terveysministeriö (7.3.2019). Selvityshenkilö: Vammaisten henkilöiden työtoimintaa uudistettava. Saatavilla https://stm.fi/artikkeli/-/asset_publisher/selvityshenkilo-vammaisten-henkiloiden-tyotoimintaa-uudistetta-1
- Sosiaali- ja terveysministeriö. (2017). Sosiaalihuoltolain soveltamisopas. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2017:5. Saatavilla

http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/80391/05_17_Sosiaalihuoltolain%20soveltamisopas.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Suhonen, P. (1988). *Suomalaisten arvot ja politiikka*. Helsinki: WSOY.

Suhonen, P. (2007). *Suomalaisten eriytyvät ja muuttuvat arvot*. Saatavilla https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/65684/uskonto_arvot_ja_instituutiot_2007.pdf?sequence=1

Suomen eduskunnan tulevaisuusvaliokunta (2014). Sisäinen motivaatio. Tulevaisuuden työssä tuottavuus ja innostus kohtaavat. Saatavilla https://www.eduskunta.fi/fi/tietoeduskunnasta/julkaisut/documents/tuvj_3+2014.pdf

Suomen virallinen tilasto (SVT). (2011). Ajankäyttö. Helsinki: Tilastokeskus. Saatavilla <http://www.stat.fi/til/akay/tau.html>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2012). Huumetilanne Suomessa 2012. Saatavilla http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/103121/THL_RAPO75_2012_7.6.13.pdf

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2015). Alkoholin, tupakan, huumeiden ja rahapelien haitat läheisille, sivullisille ja yhteiskunnalle. Saatavilla http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/127131/URN_ISBN_978-952-302-556-1.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2017). Päihdetilastollinen vuosikirja 2016. Alkoholi ja huumeet. Saatavilla http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/131756/URN_ISBN_978-952-302-786-2.pdf?sequence=1

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2018). Tupakkatilasto 2017. Saatavilla <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2018102938947>

Tiikkainen, P. & Heikkilä, R-L. & Kauppinen, M. (2004). *Jyväskyläläisten 80- ja 85-vuotiaiden kokemaa yksinäisyys, yksinäisyyteen yhteydessä olevat ja yksinäisyyttä ennustavat tekijät 5-vuotisseuruun aikana*. Gerontologia 4/2004.

Tyrväinen, H. (2017). Pelastusarmeijan asumispalveluyksiköiden matalan kynnyksen työtoiminta Toimekas-hankkeessa.

- Työterveyslaitos (2009). Työ ja terveys Suomessa 2009. Saatavilla
http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/134992/Tyo_ja_terveys_Suomessa2009.pdf?sequence=1
- Törmä, S. (2009). Kynnyskysymyksiä: *Huono-osaisimmat huumeiden käyttäjät ja matala kynnyks.* Helsinki: Helsingin yliopiston valtiotieteellinen tiedekunta, Yhteiskuntapolitiikan laitos.
- Törmä, S, Huotari, K & Inkeroinen, T (2003). *Helsingin Diakonissalaitoksen Kurvin huume politiikan ulkoinen arviointi.* Sosiaalikehitys Oy:n julkaisu 1/2003. Hämeenlinna: Sosiaalikehitys.
- Utriainen, T. (2004). Suojaavat kehykset ja alaston kärsimys. Teoksessa Honkasalo M-L., Utriainen, T & Leppo, A. (toim.), *Arki satuttaa. Kärsimyksiä suomalaisessa nykypäivässä.* Tampere: Vastapaino.
- Viljamaa, J. (2011). *Pakko saada – Addiktoitunut yhteiskunta.* Helsinki: WSOY.
- Vilka, H. (2005). *Tutki ja kehitä.* Helsinki: Tammer.
- Ympäristöministeriö (2015). Kansainvälinen tutkimus: Suomi on pitkäaikaisasunnottomuuden hoitamisessa johtava maa. Saatavilla
[http://www.ym.fi/fi-FI/Asuminen/Kansainvalinen_tutkimus_Suomi_on_pitkaai\(32695\)](http://www.ym.fi/fi-FI/Asuminen/Kansainvalinen_tutkimus_Suomi_on_pitkaai(32695))

LIITE 1. TEEMAHAASTATTELURUNKO

Taustatietoja

Kertoisitko vähän itsestäsi?

Minkä ikäinen olet?

Kauanko olet asunut täällä?

Minkälaista täällä on asua?

Pääasiallinen tulonlähde

Arki

Minkälainen on tavanomainen päiväsi?

Mihin käytät aikaa?

Mihin haluaisit käyttää aikaa?

Toivotko muutoksia arkeesi? Millaisia?

Matalan kynnyksen työtoiminta

Mitä tiedät matalan kynnyksen työtoiminnasta?

Oletko osallistunut yksikkösi matalan kynnyksen työtoimintaan?

Jos et, mitä ajattelet, millaista se voisi olla?

Jos et, mikä estää osallistumasta?

Mikä mahdollistaa / mahdollistaisi osallistumisen?

Millainen on kannustusrahan merkitys?

Mikä voisi olla vaihtoehtoinen palkkio?

Miten sait kuulla työtoiminnasta?

Miten työtoiminta sinulle esiteltiin?

Tunnetko jonkun, joka käy matalan kynnyksen työtoiminnassa?

Mitä tunteita työtoimintaan osallistuminen/tutustuminen sinussa herättää?

Millainen on oma työhistoriasi?

Kuvaile kokemuksiasi? Mitä positiivisia kokemuksia työstä / työtoiminnasta sinulle tulee mieleen? entä negatiivisia?

Matalan kynnyksen työtoiminnan kehittäminen Pitäjänmäessä

Miten matalan kynnyksen työtoimintaa pitäisi mielestäsi kehittää?

Minkälainen työtoiminta kiinnostaisi sinua?

Mikä olisi sopiva tapa tutustua toimintaan uudelle asukkaalle?

Mitä mieltä olet seuraavista tavoista tutustua?

Avoimien ovien päivä?

Tutustumiskerta työtoimintaan yhdessä ohjaajan kanssa?

Tutustuminen yhdessä toisen asukkaan kanssa? (ns. asukasmentori)

Esite, esittelyvideo?

Mitä muuta voisi olla?

Millä tavoin voisit olla mukana kehittämässä työtoimintaa?

Osallisuus ja yhteisöllisyys

Kuinka tärkeitä ihmissuhteet sinulle ovat? Kuinka tärkeää mielestäsi on olla toisten ihmisten kanssa?

Keitä ihmisiä elämässäsi on?

Mitä yhteisöllisyys mielestäsi tarkoittaa?

Koetko kuuluvasi johonkin yhteisöön? Mihin?

Kuinka tärkeänä pidät kuulumista yhteisöön?

Mitä ajattelet osallisuuden tarkoittavan?

Jos ajatellaan, että osallistuminen tarkoittaa, että otetaan osaa johonkin toisten valmiiksi suunnittelemaan toimintaan, ja osallisuuden tarkoittavan sitä, että ollaan mukana luomassa sitä toimintaa yhdessä muun yhteisön kanssa, kumpi olisi sinulle sopivampaa?

Osallistutko talossa oleviin muihin toimintoihin, esimerkiksi ryhmiin?

Mitä ajattelet vertaistuesta ja sen merkityksestä?

Koetko kuuluvasi oman asumisyksikkösi yhteisöön?

Mitä ajattelet matalan kynnyksen työtoiminnasta yhteisöllisyyden näkökulmasta?

Arvot ja identiteetti

Mikä on sinulle tärkeää elämässä? Millaisia asioita arvostat?

Mikä on työssä sinulle tärkeää? Voivatko ne toteutua matalan kynnyksen työtoiminnassa?

Koetko eläväsi arvojesi mukaista elämää vai ovatko jotkut asiat ristiriidassa arvojesi kanssa?

Oletko tyytyväinen elämääsi? Miksi?

Millaisena haluaisit nähdä itsesi tulevaisuudessa?

Jos mietit omia arvojasi, miten matalan kynnyksen työtoiminta vastaa niitä arvoja?

Motivaatio ja tarpeet

Mitä vahvuuksia sinulla on? Missä olet hyvä?

Miten voisit hyödyntää vahvuuksiasi työtoiminnassa?

Mikä motivoi sinua osallistumaan toimintaan?

Miten kuvailisit tarpeitasi? Mitkä ovat viisi tärkeintä tarveitasi?

Miten arvioit tarvetta itsesi toteuttamiseen? Millä tavalla toteutat itseäsi?

Mihin tarpeisiin matalan kynnyksen työtoiminta mielestäsi vastaa?

Terveys ja päihteet

Millaisena koet terveydentilasi tällä hetkellä?

Miten terveydentilasi vaikuttaa työtoimintaan osallistumiseen?

Jos terveydentilasi estää osallistumisen, miten toimintaa voisi mukauttaa, jotta osallistuminen mahdollistuisi?

Käytätkö tällä hetkellä päihteitä?

Miten päihteiden käyttö vaikuttaa elämääsi?

Miten päihteiden käyttösi vaikuttaa työtoimintaan osallistumiseesi?

Toivotko muutosta?

Yhteenveto

Miten koit tämän haastattelun?

Saitko sanottua kaiken mitä halusit?

KIITOS!

LIITE 2. HAASTATTELUKUTSU ASUKKAILLE

Hei!

Olemme kaksi sosionomi-diakoniopiskelijää Helsingistä. Teemme opinnäytetyötä tänne Pelastusarmeijan Pitäjänmäen asumisyksikköön matalan kynnyksen työtoimintaan liittyen. Opinnäytetyötä varten haluaisimme haastatella niitä asukkaita, jotka eivät osallistu tai osallistuvat vain harvoin matalan kynnyksen työtoimintaan. Opinnäytetyön tarkoituksena on kerätä asukkailta tietoa, jonka avulla matalan kynnyksen työtoimintaa voidaan kehittää vastaamaan paremmin asukkaiden tarpeita. Olemme siis kiinnostuneita siitä, mikä teille asukkaille on tärkeää ja motivoivaa.

Osallistuminen ja kaikkiin kysymyksiin vastaaminen on täysin vapaaehtoista, teidän ei tarvitse kertoa mitään, mitä ette halua. Kaikki haastattelut käydään luottamuksellisesti ja vastaukset käsitellään nimettömänä. Haastattelut nauhoitetaan haastattelutulosten oikeellisuuden varmistamiseksi. Haastattelulenteet hävitetään opinnäytetyön valmistuttua. Haastattelun kesto on noin yksi tunti ja haastattelut toteutetaan matalan kynnyksen työtoiminnan tiloissa. Haastattelujen ajankohdat sovitaan Pitäjänmäen asumisyksikön ohjaajien kanssa.

Toivomme, että voitte suoda meille hetken aikaanne, ja tulla keskustelemaan näistä aiheista kanssamme. Tervetuloa kehittämään matalan kynnyksen työtoimintaa yhdessä!

Ystävällisin terveisin,

Päivi Hartikainen ja Susanna Salonen

Diakonia-ammattikorkeakoulu

LIITE 3. HAASTATTELU JA TUTKIMUSSUOSTUMUS

Tutkimus: Matalan kynnyksen työtoimintaan osallistumisen esteet ja toiminnan kehittäminen Pelastusarmeija säätiön Pitäjänmäen asumispalveluyksikössä.

Tutkijat: Päivi Hartikainen ja Susanna Salonen, Diakonia-ammattikorkeakoulu Helsinki, sosionomi (AMK)- diakoniatyön koulutusohjelma.

Tutkimuksen tarkoitus on saada tietoa matalan kynnyksen työtoimintaan osallistumisen esteistä sekä asukkaiden tarpeista. Haastateltavilta kysytään lisäksi näkemyksiä ja ideoita toiminnan kehittämisestä. Tutkimukseen osallistuvat ne Pelastusarmeijan Pitäjänmäen asumispalveluyksikön asukkaat, jotka eivät osallistu matalan kynnyksen työtoimintaan tai osallistuvat vain harvoin. Työn tilaaja on yllä mainittu organisaatio ja yksikkö.

Haastattelu nauhoitetaan ja haastatteluaineistoa käytetään ainoastaan opinnäytetyössä. Tutkijat ovat vaitiolovelvollisia ja haastattelussa esiin tulleita asioita käytetään vain opinnäytetyössä. Tietoja käsittelevät yllä mainitut tutkijat, ja opinnäytetyön ohjaajat Diakonia-ammattikorkeakoulussa, tietoja ei luovuteta ulkopuolisille. Tutkimukseen osallistuneiden henkilötiedot tai muut tunnistettavat tiedot eivät tule ilmi tutkimuksessa. Tutkimus päättyy 04/2019 mennessä, jonka jälkeen haastattelunauhoitteet ja litteroitu aineisto hävitetään.

Tulokset julkaistaan opinnäytetyön raportissa, theseus.fi -sivustolla, sekä opinnäytetyöseminaarissa Diakonia-ammattikorkeakoululla Helsingissä. Kaikki tutkimukseen osallistuneet ovat tervetulleita kuulemaan seminaaria.

Minulle on selvitetty tutkimuksen tarkoitus sekä tutkimusaineiston käsittely. Osallistun tutkimukseen vapaaehtoisesti. Olen tietoinen, että voin keskeyttää haastattelun milloin tahansa.

Aika, paikka ja allekirjoitus

Suostumuksen antaja

Suostumuksen vastaanottaja

Tästä suostumuslomakkeesta on kaksi samanlaista kappaletta, joista toinen jää haastateltavalle

